

FOLKETS HUS

Dynamisk vegetationsbyggnad i en folkparksmiljö

Ett gestaltungsförslag för Folkets park i Lomma

Annie Kouns

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2023

Dynamisk vegetationsbyggnad i en folkparksmiljö

Ett gestaltungsforstag for Folkets park i Lomma

A dynamic vegetation design in a folk park environment

A design proposal for folk park in Lomma

Annie Kouns

Handledare: Allan Gunnarsson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen for landskapsarkitektur, planering och forvaltning
Examinator: Anna Peterson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen for landskapsarkitektur, planering och forvaltning
Bitr examinator: Stefan Lindberg, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen for landskapsarkitektur, planering och forvaltning

Omfattning: 30hp
Niva och fordjupning: A2E
Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture
Kurskod: EX0846
Program: Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst: Institutionen for Landskapsarkitektur, planering och forvaltning
Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsar: 2023

Omslagsbild: ©Lomma kommun

Nyckelord: Dynamisk vegetationsbyggnad, dynamisk vaxtgestaltning, artrik, strukturrik, diversitet, kulturhistorisk, historiska arvet, Folkets park

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten for landskapsarkitektur, tradgards- och vaxtproduktionsvetenskap
Institutionen for landskapsarkitektur, planering och forvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Tack!

Allan Gunnarsson för att du har väglett, ifrågasatt och delat med dig av många goda råd.

Folkets park-föreningen för ert intresse och den historiska rundvandringen, som blev en bra start på hela arbetet.

Anna Ågren, kommunarkivarie i Lomma kommun, för att du tog dig tid att leta fram ett enormt arkiv av historiska bilder.

Tyréns-kollegor för en daglig dos av uppmuntran.

Mia för att du alltid ställer upp och hjälper mig. Du är en klippa!

Erik, Sara, Carolina, Mia, Tim och **Elsa**, mina trognaste peppare i livet.

Abstract

Folkets hus and *Folkets park* were the product of the Swedish labour movement at the end of the 1800s and beginning of the 1900s. Such facilities and surrounding parks are found in many former industrial towns in Skania. *Folkets hus* served as a meeting place in the community and was used for social and cultural activities. This thesis focuses on *Folkets park* in Lomma, which once was a vivid park, frequently used by the locals. After a few decades the park was no longer maintained and it lost its former functions and charm. The purpose of this study is to recreate the Lomma *Folkets park* as an outdoor setting for social life, recreation and culture. I have proceeded from the park association's vision to find solutions to manage the cultural history integrated in a rich vegetation system.

The design is based on several methods, including different analyses and a theoretical background. The design proceeds from a variety of analyses, including the natural conditions of the park, a Lynch-inspired analysis and a Serial vision-inspired analysis. The theoretical basis for the project is twofold: dynamic vegetation design and structures of historical parks from the 1800s.

The design answers the research questions about vegetation design by focusing on composing dynamic plant communities and the use of various elements of the 1800s-parks by including functions such as a stage, an alcove and a terrace. The new structures encourage social encounters with the aim of attracting visitors at all times. Functions connected to culture and leisure activities are integrated in rich plant communities, including richness in species and in tree layers. The multilayered canopy is a diverse system that contributes to experiential and ecological values, which makes it a unique park in Lomma.

In the discussion I reflect on what possibilities and problems a dynamic vegetation design offers as a method in this specific location and project. I question my choices connected to the association's vision, and reflect on the whats and hows of the design process. Furthermore, I discuss whether the design managed to maintain the cultural historical heritage. Then I reflect on the different ways cultural historical conservation could be interpreted.

Sammandrag

Folkets hus och parker är en del av svensk parkhistoria. Parkerna var tillägnade arbetarklassen under 1900-talet och de skapade möjligheter för sociala möten, kultur och nöjen. Det här arbetet fokuserar på Lomma Folkets park, som ursprungligen var en levande park med växtlighet och mänsklig aktivitet. Idag saknar parken liv och funktioner som lockar besökare. Lomma Folkets hus-föreningens vision är att parken återigen ska bli en lummig oas, men att den samtidigt ska utformas utan de traditionella stildragen av en folkpark. För att nå föreningens visioner skapades en park med fokus på växtlighet samtidigt som parkens kulturhistoriska arv framhävs. I arbetet undersöktes hur Folkets park i Lomma kan gestaltas för att främja föreningslivet, kultur och rekreation.

Den teoretiska grunden för arbetet är tvåfald, dels växtgestaltning, dels historiska parkstrukturer. Växtgestaltningen utgår från dynamisk vegetationsbyggnad som modell för att skapa ett art- och strukturrikt växtsystem. Växtsammansättningen och växtkompositionen syftar till att skapa mervärden i parken, som tidigare varit bristfällig. Historiska strukturer inspirerade av parker som anlades i samma tidsera som Lomma Folkets park utgör grunden för hur parkens kulturhistoriska värde förvaltats. Med beskrivande texter och planer har strukturer valts ut som kan appliceras i Folkets park.

Arbetets resultat presenteras som ett gestaltungsförslag för Folkets park i Lomma. I förslaget ingår funktioner som knyter an till föreningens verksamhet och kopplas till dess historiska arv integrerat i ett art- och strukturrikt växtsystem. En dynamisk vegetationsbyggnad bidrar med upplevelsemässiga och ekologiska värden.

Diskussionen redogör för möjligheter och problem med en dynamisk växtgestaltning som modell för växtgestaltningen. Därefter reflekterar jag över de överväganden jag gjort i designprocessen. Diskussionen behandlar även hur det historiska arvet har förvaltats i den nya utformningen, följt av en reflektion över svårigheter med bevarande. Diskussionen avslutas med en reflektion av val av metoder och vad de har bidragit till i arbetet.

Innehållsförteckning

Del I - Introduktion

Bakgrund	8
Folkparken	8
Syfte	9
Frågeställningar	9
Mål	9
Avgränsning	9
Metod och material	10
Research by design	10
Skissa	10
Litteraturoversikt	10
Referenslandskapsstudier	11
Vegetationsstrukturanalys	11
Serial vision-inspirerad analys	12
Lynch-inspirerad analys	12

Del II - Utgångspunkter

Nutid	14
Geografisk kontext	14
Ståndort	15
Egen tolkning	17
Dagboken	20
Serial vision-inspirerad analys	21
Lynch-inspirerad analys	22
Folkets hus-föreningen idag	23
Historiskt	24
Kulturmiljöer	24
Folkets hus och parkrörelsen historiskt	24
Folkets hus-föreningen då	26
Framtid	28
Folkets hus-föreningens utvecklingsprogram	28
Lomma kommuns kulturmiljöprogram	28
Folkets hus-föreningens framtid	28
Idéskiss	28

Del III - Fördjupning

Det historiska arvet	30
Den romantiska parken	30
Järnvägsparken	30
Gestalta den engelska parken	30
Referenslandskap	32
Fredrikdals trädgårdar - Engelska parken	33

Växtkaraktär	33
Växtkomposition & arter	33
Stråk & struktur	33
Reflektion	34

Silverforsens folkpark	35
Växtkaraktär	35
Växtkomposition & arter	35
Stråk & struktur	35
Reflektion	36

Dynamisk vegetationsbyggnad	37
Dynamik	37
Strukturer i planteringar	37
Faktorer som styr växtval	38
Ljus	38
Bryn	39
Typer av bryn	39
Yttre faktorerers påverkan på bryn	39
Utformning av bryn	40
Naturalistisk design med exoter	40

Referenslandskap	41
------------------	----

Fredrikdals trädgårdar	42
------------------------	----

Del 1 - Lövängen	
Växtkaraktär	42
Växtkomposition & skikt	42
Del 2 - Ekskogen	43
Växtkaraktär	43
Växtkomposition & skikt	43
Reflektion	44

Alnarps Västerskog	45
--------------------	----

Del 1 - Söderbrynet	
Växtkaraktär	45
Växtkomposition & skikt	45
Del 2 - Lindbeståndet	46
Växtkaraktär	46
Växtkomposition & skikt	46
Reflektion	47

Del IV - Gestaltning

Process	49
Vägskäl 1 - grönska vs kulturhistoria	49
Vägskäl 2 - tät vegetation vs trygghet	49
Vägskäl 2,5 - glest vs täta grupper	49
Vägskäl 3 - stråk	50
Vägskäl 4 - siktlinjer och utblickar	50

vägskäl 5 - exoter	50
Koncept i process	50

Gestaltungsprinciper	51
Växtgestaltning	51
Historiska strukturer	51

Program	52
---------	----

Koncept	52
---------	----

Förslag	53
Ståndortsanpassat växtval	53

Solbrynet	54
-----------	----

Artsammansättning	54
Växtkomposition & vegetationsbyggnad	54

Skogen	58
--------	----

Artsammansättning	58
Växtkomposition & vegetationsbyggnad	58

Kulturskogen	62
--------------	----

Artsammansättning	62
Växtkomposition & vegetationsbyggnad	62

Del V - Avslut

Resultatdiskussion	68
--------------------	----

Möjligheter och begränsningar med dynamisk växtgestaltning	68
Platsspecifika överväganden	68
Parkstrukturer från historiska arvet	68
Bevarande eller förnyelse av parkstrukturer	69
Etablering och skötsel	69

Metoddiskussion	70
-----------------	----

Referenslandskapsstudier	70
Litteraturen	70
Analyser	70
Designprocessen	70
Avslut	70

Skriftliga referenser	71
-----------------------	----

Figurreferenser	72
-----------------	----

Del I

Introduktion

Inledningsvis introduceras arbetets *bakgrund*, som börjar med idén till arbetet och följs av en övergripande presentation av projektet och problembeskrivning. Därefter presenteras *mål, syfte, frågeställningar* och *avgränsning*. Introduktionen avslutas med arbetets *metod och material*.

Bakgrund

Idén för projektet kom initialt från ett nyfunnet intresse för dynamiska växtsystem, där det på växtindividnivå är viktigt att veta vad som krävs för växten att överleva i ett skiktat system, till exempel hur individer påverkar och påverkas av omgivningen. Vanligtvis tänker man på dynamiska växtsystem i skogsmiljöer, men rika växtsystem är också viktiga i urban miljö. Jag ville hitta ett projekt som lät mig prova mina tankar och utmana min kunskap i att från grunden gestalta ett dynamiskt växtsystem i urban miljö. En urban plats som hade förlorat sin kvalitet som grönyta är Folkets park i Lomma. Platsens kulturhistoriska värde är ytterligare en dimension att ta hänsyn till, men det ger också en förutsättning för att den ska kunna omvandlas till en mångfacetterad park. Mitt arbete undersöker alltså hur dessa två perspektiven, dynamiska vegetationsbyggnad och kulturhistoria, kan mötas i en gestaltning.

Folkparken

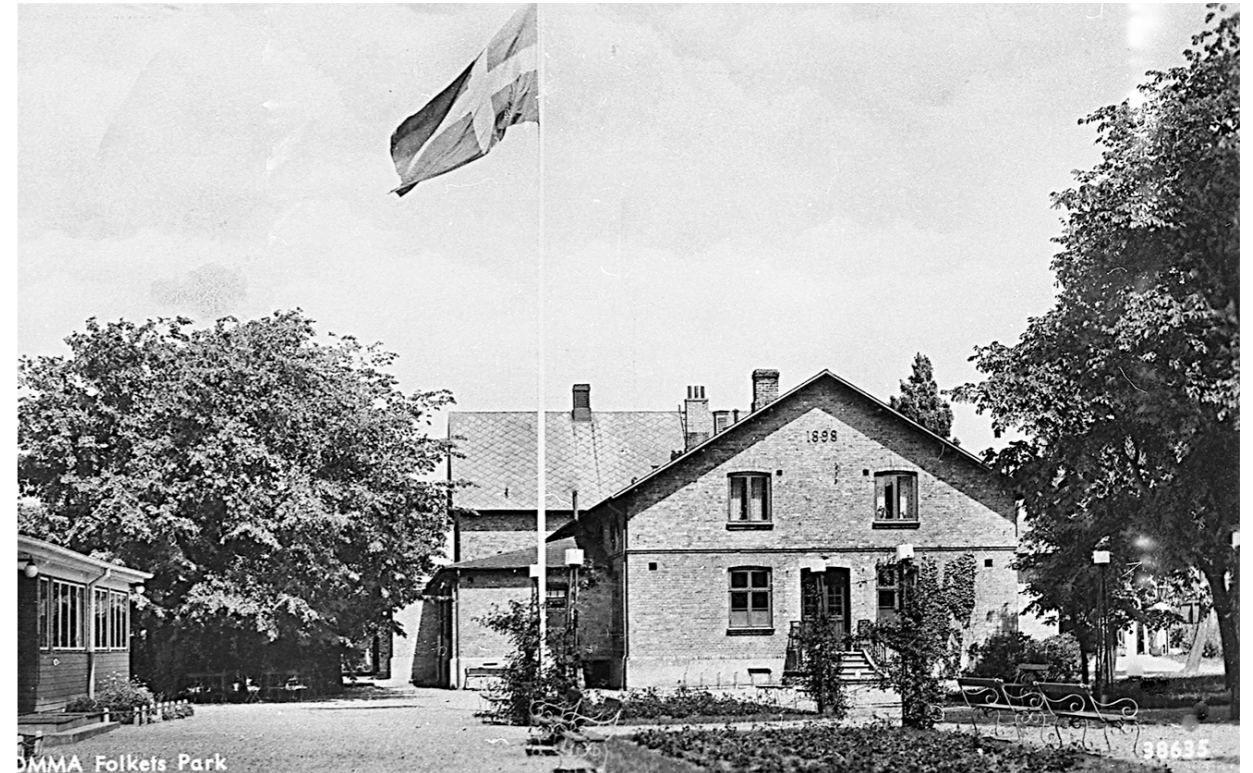
År 1796 anlades Krokbornsparken, en nöjespark till bruksarbetare i Hällefors (Riksantikvarieämbetet u.å.). Parken kan betraktas som Sveriges första folkpark (Länsstyrelsen c), även om begreppet Folkpark inte började användas förrän i slutet av 1800-talet. Drygt 100 år senare, år 1893, uppfördes Folkets hus i Malmö, Sveriges första av sitt slag. Idén om en gemensam föreningslokal för kulturvenemang spreds snabbt därefter och sex år senare stod Folkets hus i Lomma klart. Inom arbetarrörelsen etablerades begreppet *Folkets hus* framför allt i södra Sverige. Redan under de tidiga åren av 1900-talet fanns ett Folkets hus på många orter, både i småsamhällen och i städer. (Lomma kommun 2005) Folkets hus användes för kultur och sociala sammankomster. Lokalen gav arbetarna möjlighet att engagera sig i föreningsliv vilket stärkte deras gemenskap. I Lomma uppfördes den första byggnaden 1898 och därefter har tre byggnader tillkommit. I samband med att den första byggnaden uppfördes, som numera används för fester, event och teater, anlades en park. Idag står byggnaderna kvar medan stora delar av den tidigare parken utgörs av hårdgjord yta och enstaka äldre trädindividider.

Dagens problem är att den hårdgjorda parken som saknar vegetation och annan utrustning bidrar till att parken inte kan erbjuda en plats för kultur och nöje

Figur 1
Sverigekarta

längre. Marken är kommunalt ägd och omfattar ett område på 6440 kvm som är öppen för offentligheten. I Lomma kommun finns det ett stort behov av platser där kultur och sociala sammankomster får ta plats i en utomhusmiljö, vilket innebär att parken till Folkets hus är ett intresse på kommunnivå. Folkets hus-förening i Lomma vill anlägga en ny park för att återskapa en mötesplats för Lommaborna. I idéprogrammet för parkens utveckling, *Drömmar om en park kring Folkets hus och Dansrotundan*, beskrivs att visionen är en lummig och vindskyddad oas med till exempel skuggande träd och gröna bersåer för skyddade picknickare året om. Med hjälp av växter ska rumsligheter inom parken skapas men det ska även finnas öppna gräsytor för större sammankomster och evenemang. Parken ska vara inbjudande och locka personer i närområdet även utanför föreningens tillställningar. Målet är inte att återskapa Folkets park som den en gång var utan att skapa en som lever upp till samtidens behov och krav. Det ska vara ett stort fokus på växter som skapar en lummig miljö med rekreativa och ekologiska kvaliteter som samtidigt speglar kulturhistorien. Parken ska även utformas så att utemiljön får en tydlig koppling till byggnaderna.

Figur 2
Historiskt fotografi, Folkets park i Lomma på 1950-talet. Byggnader: dansrotundan till vänster, huvudbyggnad till höger.

Figur 3
Folkets park i Lomma i år 2022. Fotografi taget i snarlikt perspektiv som det historiska fotografiet.

Syfte

Syftet med arbetet är att gestalta Folkets park-föreningens vision om en ny park för att återskapa en miljö för föreningsliv, kultur och rekreation. Det innebär att utformningen är ny medan parkens funktion knyter an till föreningens ursprungliga verksamhet.

Frågeställningar

- Med utgångspunkt i Folkets hus-föreningens idéprogram, *Drömmar om en park kring Folkets hus och Dansrotundan*, är frågan vilka problem och möjligheter en dynamisk växtgestaltning kan erbjuda som modell för växtanvändningen på platsen?
- Vilka strukturer i parker från slutet av 1800-talet kan användas och förenas med en dynamisk vegetationsbyggnad så att det kulturhistoriska arvet framhävs i en ny utformning?

Mål

Målet med mitt arbete är att presentera ett förslag på hur Folkets park i Lomma kan omvandlas från en i huvudsak hårdgjord yta till en lummig miljö med fokus på växtval och vegetationsstrukturer. En ny utformning ska även ta hänsyn till platsens kulturhistoria.

Avgränsning

Arbetet har sin utgångspunkt i Lomma Folkets hus-föreningens idéprogram om en förbättring av utomhusmiljön och avgränsas således av programmets ramar. Mitt arbete avgränsas geografiskt av den befintliga tomtgränsen och berör endast utomhusmiljön. För att visa projektområdet i sin kontext behandlas i analysen ett större geografiskt område än det område som gestaltas. Parkeringsplatsen väster om parken kan användas av parkens gäster. Därför kommer parkeringsplatser inte prioriteras i Folkets park.

Projektet kommer att redovisas som ett konceptuellt gestaltungsförslag. Hela parken redovisas övergripande för att få en förståelse för parken som helhet. Utvalda delområden redovisas på detaljnivå där det finns exempel på en tydlig växtkomposition inspirerad av teorin om dynamisk växtgestaltning. Gestaltungsförslaget inkluderar inte detaljritningar för utrustning eller fältskiktet.

Den ena teoretiska delen är en historisk tillbakablick. Där beskrivs hur parker utformades under slutet av 1800-talet i stora drag. Övergripande strukturer och vanliga växtval för den tiden tas med samt exempel på folkparker och generell information om dess funktion och användning. Folkets hus utformning och historisk fakta om andra Folkets hus berörs dock inte. Bildmaterial och information om struktur och växtmaterial från andra folkparker tas med som inspiration men kommer inte att beskrivas ingående. Den andra teoretiska delen beskriver dynamisk vegetationsbyggnad följt av ett fåtal utvalda aspekter som är relevanta att förstå och utgå från i gestaltningen. Fokus ligger främst på hur en art- och strukturräk plantering kan gestaltas, och inkluderar busk, mellan- och trädskiktet. Fältskiktet beaktas alltså inte i det här arbetet. Förvaltning kommer inte att inkluderas i rapporten, vilket innebär att en växtplan som beskriver planteringsmönster och växtmixar inte beskrivs heller.

Metod och material

Gestaltningen kommer att tas fram och utgå från metoderna; *litteraturstudier*, *referenslandsskapstudier*, *serial vision* och *Lynch-inspirerad analys*. *Research by design* används som en övergripande idé för hur arbetet struktureras under gestaltungsprocessen. *Skissa* används som en metodik för att driva kreativiteten i arbetet genom att kontinuerligt skissa under hela arbetets gång.

Research by design

Metoden struktureras i huvudsak efter teorier från *Research by design* av Rob Roggema (2016). *Research by design* är en strategi för att beskriva hur och när forskning och design integreras i processen. Strategin är ett övergripande tillvägagångssätt för att få en integrerad arbetsprocess där alla delar av metoden sker parallellt i en flätad process. Målet med metoden är att den flätade processen ska generera nya innovativa lösningar i den urbana miljön. *Research by design* består av faserna; *Pre-design*, *Design* och *Post-design*, som presenteras nedan. *Pre-design* handlar om en första förståelse för projektet. Det är exempelvis att förstå problemrymden för projektet, platsen och vilka teorier som kan användas för att besvara problemfrågor. I det här projektet bygger den här fasen på att samla inspiration från referensprojekt, att kartlägga väsentliga kvaliteter som är viktiga för platsen och att studera dynamisk växtgestaltning för att möta kraven på platsen. Under *Design*-fasen ska forskning vävas in kontinuerligt för att prova olika utfall. Ju fler utfall som provats desto mer nyanserat kan resultatet bli. I fasen *Post-design* har många beslut fastställts och den interaktiva processen är slut mellan aktörerna i projektet. Istället övergår det till en interaktiv process mellan designen och människorna som använder platsen. I samband med detta är det bra att reflektera över resultatets framtid. (Roggema 2016)

Skissa

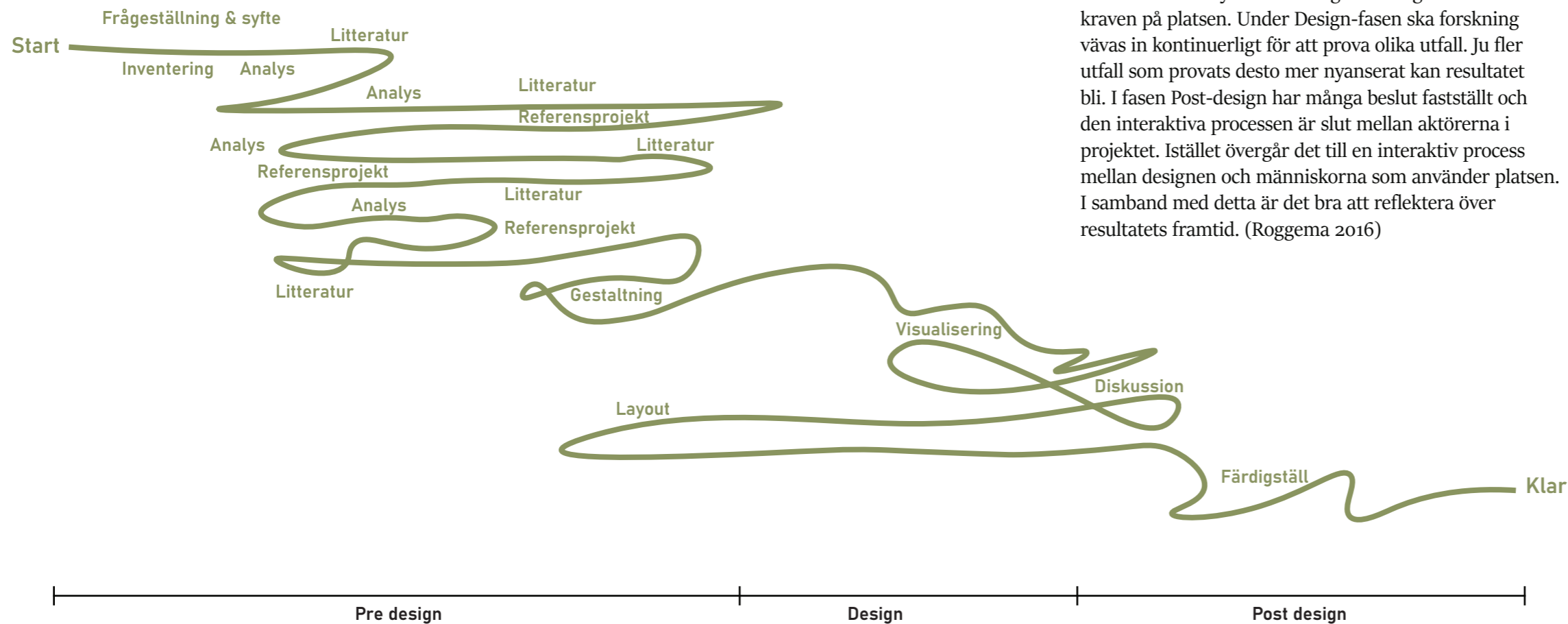
Skissandet i det här projektarbetet blir en arbetsform och en väsentlig process i sällandet av information. Skissa är ett sätt att prova en idé innan den slutgiltiga produkten formas (Birgerstam & Nord 1997). Förutom att använda skissandet som metod för att prova idéer och teorier är skisser och teckningar även ett sätt att kommunicera tankar och idéer.

“Varje ny skiss är en intuitiv ingivelse med föregående skiss som provokation - en följd av reaktioner och mer eller mindre medvetna reflektioner.” (Birgerstam & Nord 1997, s.7)

Litteraturöversikt

Växtval och växtkomposition utgår från litteratur om dynamisk vegetationsbyggnad. Principer inom ämnet dynamisk/naturalistisk växtgestaltning styr projektet så att Folkets hus-föreningens direktiv om att skapa en lummig miljö kan åstadkommas. *The Dynamic Landscape* (Dunnett, N. & Hitchmough, J. 2004) och *Strukturrika planteringar* (Wiström, B., Richnau, G., Nielsen, A.B. & Gustavsson, R. 2009) är särskilt viktiga källor i delen om dynamisk vegetationsbyggnad. Litteraturen ger en fördjupad bild av ämnet och för vilka kvaliteter den dynamiska vegetationsbyggnaden kan ge en plats, men även för att få förståelse hur modellen skiljer sig från andra växtgestaltungsmodeller.

Den andra delen av teorin innefattar 1800-talsparker för att få en fördjupad kunskap om den tidens värden, utformningsprinciper och strukturer. Information om platsens historia och om folkparkernas historia samlas in för att få en bild av vad det historiska arvet innebär. Riksorganisationen *Folkets hus & parkers* hemsida har varit en viktig ståndpunkt att utgå från i arbetet om *Folkets hus-rörelsens* historia och dess betydelse för samhället. Från riksorganisationens hemsida hänvisas besökare vidare till regionföreningarna för att få mer specifik information om enskilda Folkets hus och parker. De två delarna och ingångarna behövs likvärdigt för att kunna ta beslut angående utformningen i gestaltungs-skedet, för att det ska bli en park som förvaltar dess historia och uppfyller dagens behov.

Figur 4
Processmodell som visar min process i projektarbetet. Modellen illustrerar en ungefärlig bild av när olika metoder i arbetet kom in och vilka delar som tillhör de tre olika faserna i *Research by design*.

Referenslandskapsstudier

Litteraturstudier fördjupas ytterligare med hjälp av *referenslandskapsstudier*. Referenslandskapen används i den här rapporten som metod för att visa hur delar av teorin från litteraturstudien används i praktiken. Metoden visar verkliga situationer som kan bidra till en förankring mellan teori och verkliga sammanhang. Referenslandskapen är ämnade att inspirera gestaltningens övergripande struktur, funktioner, växtval och växtkomposition. Delar av *Fredriksdals trädgårdar* i Helsingborg, *Alnarps västerskog* och *Silverforsens folkpark* i Kävlinge är utvalda eftersom de innefattar olika aspekter som är av intresse för gestaltningen senare i projektet. Silverforsens folkpark och den engelska parkdelen i Fredriksdals trädgårdar visar historiska strukturer och formspråk medan andra delar i Fredriksdals trädgårdar och Alnarps Västerskog är intressanta från ett dynamiskt växtgestaltningsspektiv. Referensprojekt är en metod som kan användas för att undersöka och inspireras som komplement till litteratur inom samma ämne. Roland Gustavsson (2004) menar att skogen är ett naturligt bibliotek fullt med exempel på växtsystem med varierande karaktär och kontinuitet. Skogen är en historisk tillbakablick som borde vara basen i all växtgestaltning (Gustavsson 2004). Referenslandskap bör studeras ute i fält för att förstå platsen bäst. Att studera i fält är ett unikt sätt att söka kunskap eftersom du använder fler sinnen än när du läser en bok till exempel. I fält finns dessutom möjligheten att studera skogen nära och se saker som är enkla att missa i litteraturen. Det är dock viktigt att ha i åtanke att inte kopiera ett landskap rakt av, behovet av en biologisk variation för arters överlevnad och en upplevelsemässig variation för människan är bara några av anledningarna. Men det är framförallt viktigt att ta hänsyn till de naturliga förutsättningarna på en plats, det vill säga att växtval bör utgå från ståndorten, eftersom det finns flera faktorer som är avgörande för en arts överlevnad. Du kan dock utgå från verkliga situationer och reflektera kring vad som funkar eller inte funkar och varför, för att senare kunna göra en nyanserad gestaltning.

Figur 5
Profiltäckning till en vegetationsstrukturanalys.

Vegetationsstrukturanalys

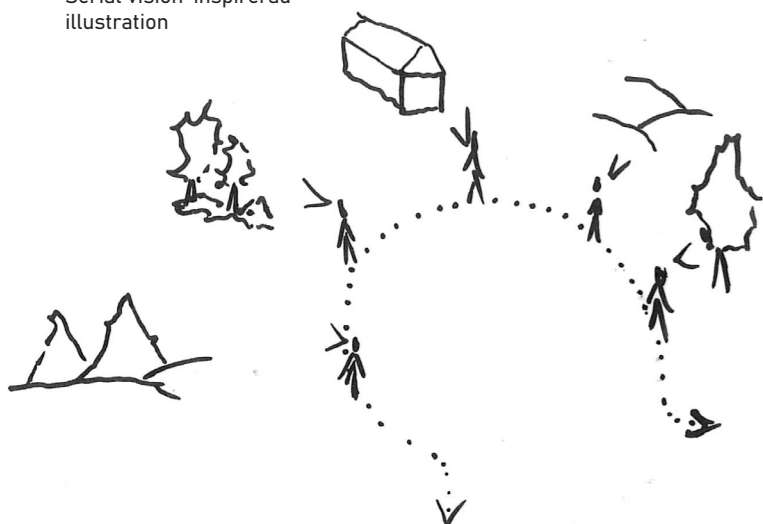
Under referenslandskapsstudier utfördes *vegetationsstrukturanalys* med hjälp av *profiltäckningar*. Dessa profiltäckningar blir ett sätt att analysera och förstå strukturer i ett bestånd, undersöka växters relation till varandra och deras omgivning samt att kunna förutspå dess utveckling i framtiden. Växtgestaltning har traditionellt sett gjorts i plan (Robinson 2016), men för att förstå växters potential krävs en god förståelse för hur individer interagerar och relaterar till varandra. Att studera och vidare gestalta utifrån vertikala och horisontella plan borde vara likvärdiga för att få ett fungerande växtsystem (ibid). Profiltäckningar kan också användas för att beskriva och kategorisera olika typer av bestånd eller i slutskedet av ett gestaltningsarbete för att kommunicera skötselåtgärder som komplement till text. (Björn Wiström muntl 220420) Metoden utförs i fält, med måttband, penna

och millimeterpapper. Jag utgick från bestånd med olika skiktning och karaktär för att samla en bredd av olika situationer. I fält placerade jag ett måttband på marken som en markör av profilens sträckning. Alla lignoser vars grenar nådde över måttbandet inkluderades i profiltäckningen. Först skissade jag växtindividerna i plan, för att se kronomfånget och växternas placering. Därefter började jag skissa på profilen och studerade en individ i taget för att få en så detaljerad bild av växterna som möjligt. Det som var intressant att studera så detaljerat var avståndet mellan individerna, deras höjd, bredd, i olika riktningar samt hur de förgrenar sig och interagerar med varandra. Det går att använda metoden på olika detaljnivåer. I det här projektarbetet användes profiltäckning som metod för att kunna göra vegetationsstrukturanalys i bestånd i Folkets park i Lomma, referenslandskapen och slutligen som ett verktyg för att redovisa det som undersöktes.

Serial vision-inspirerad analys

Serial vision är en metod för att kommunicerar det visuella landskapet. Metoden bygger på att ta ögonblicksbilder av landskapet när man är i rörelse, exempelvis att röra sig från punkt A till punkt B. Det kan vara med fotografier eller skisser och idén är att fånga utblickar som väcker känslor eller intresse. När vi rör oss genom landskapet kommer miljöer med tydliga kontraster att uppenbara sig, dessa ögonblick bildar en sekvens av bilder. (Cullen 1996) Metoden *Serial vision* användes i det här projektet för att formge stråk i parken och siktlinjer värda att bevara, i och ut från parken. Genom att kommunicera platsspecifika karaktärer och betydelsefulla vyer motiveras även delar av gestaltningen. *Serial vision* utförs i fält, på platsen som ska gestaltas, och görs bäst till fots för att hinna uppfatta omgivningen och för att enkelt kunna stanna och fånga en intressant utblick. Att *fånga* olika vyer som väcker intresse innebär att antingen måla, skissa eller att fotografera den utmärkande karaktären. I det här arbetet används fotografi ute i fält och skissande över fotografierna på ritbordet. Om en plats redan har stråk som ska bevaras utgår metoden från att röra sig längs dessa för att upptäcka intressanta vyer därifrån, men eftersom Folkets park saknar tydliga stråk fick jag röra mig längs ett hittepå-stråk. Den *Serial vision*-inspirerade analysen blev ett sätt att tolka platsens sammanhang och utmärkande kvaliteter för att senare kunna förmedla min upplevelse av Folkets park.

Serial vision-inspirerad illustration

Figur 7
En person prommerar och registrerar landskapet i sekvensbilder.

Lynch-inspirerad analys

Lynch(1964) beskriver en analysmetod som ska hjälpa människor att läsa staden och kunna identifiera rörelser och mänskliga beteenden för att kunna utveckla stadsmiljön. Att se strukturer och att identifiera miljön menar Lynch(1964) är en vital del av att förstå den. För att göra staden läsbar har Lynch delat in staden i kategorierna *stråk*(rörelse), *barriärer*, *noder*(målpunkter), *landmärken* och *områden*. Stråk innebär en sträcka som fotgängare kan ta sig över. Barriärer är linjära element i miljön som inte kan beträdas. De är fysiska element som delar en plats i flera delar, så de förlorar sin kontinuitet men hjälper människan att organisera miljön. Noder är strategiskt belägna platsen som människor stannar på eller passerar ofta. Det kan vara en målpunkt där många funktioner finns eller en punkt där flera stråk möts. Landmärken är i motsats till nod en punkt som syns eller som är minnesvärd men inte beträds. Det är fysiska element en använder som riktmärke när en orienterar sig i landskapet. Område används för att beskriva den huvudsakliga karaktären i en avgränsad del av ett samhälle/ort/stad och dessa kan användas för att se hur olika områden möter varandra. Den Lynch-inspirerade analysen utfördes på digitala kartunderlag. Jag studerade ortofoton över Folkets park och delar av Lomma och provade att studera kartor i olika skalor. I slutändan valde jag ett kartutsnitt där Folkets park är tillräckligt stor för att synas, med en stor del av västra Lomma. Jag valde att inte använda ett kartutsnitt med hela Lomma, dels eftersom Folkets park inte syntes på grund av sin lilla storlek och dels för att det är främst parkens närmast omkringliggande landskap som påverkar platsen.

Stråk

Barriär

Landmärke

Nod

Områden

Figur 6
Skisserna illustrerar ett sätt att tolka delarna av Lynchs analysmetod.

Del II

Utgångspunkter

Folkets park introduceras utifrån platsen *historia, nutid* och *framtid*. Ett gestaltungsprojekt kräver en god förståelse för platsen för att kunna orientera sig i olika intressen som vägs mot varandra. Delarna används för att kartlägga väsentliga aspekter som specifikt berör Folkets park och värden som är viktiga att tillhandahålla för att skapa ett enhetligt projekt.

Nutid

Nulägesbeskrivning av projektområdet utgör grund för analys och gestaltning. Lyckade planteringar bör vara en kompromiss mellan estetiska värden, design och kreativitet, och vad som är möjligt på platsen, det vill säga ståndorten och andra naturliga förutsättningar (Dunnett 2004). Det är därför av stor vikt att platsens naturliga förutsättningar presenteras för att kunna göra en artsammansättning och växtkomposition i gestaltungsdel.

I följande avsnitt presenteras ståndorten i underrubrikerna; *Klimat, Markförhållande & jordmån, ljus, vind och nederbörd*. Analysen består av tre delar; Lynchinspirerad, Serial vision och egen tolkning. Den Lynchinspirerade delen behandlar hur en människa rör sig genom landskapet och vad som påverkar rörelsen. Serial vision är ett sätt att kommunicera platsen visuellt, vilket blir en subjektiv återspeglning av platsen. *Egen tolkning* är en presentation av mina observationer av landskapet. Analysen avslutas med en sammanfattning av mina dagboksanteckningar från fyra platsbesök. Besöken sträcker sig från augusti till november för att täcka upplevelsemässiga värden under olika årstider. *Profilteckningar* har använts för att analysera strukturerna i vegetationsbyggnaden för att till exempel identifiera vad som saknas. Nutidsavsnittet avslutas med en sammanfattning av dagens Folkets park-föreningen för att få en aktuell bild av vilka funktioner föreningen har.

Geografisk kontext

Lomma är ett kustsamhälle i sydvästra Skåne vid Lommabukten som i ett större sammanhang är en del av Öresund. Lomma kommun har funnits sedan 1960-talet och består av 3 tätorter; Lomma, Bjärred och Fjellie och flera mindre byar som tillsammans har knappt 25000 invånare. (Lomma Kommun a) Historiskt har marken i och runt Lomma brukats sedan bronsåldern. Fornlämningar indikerar att det är runt den tiden som ett kulturlandskap började växa fram (Lomma kommun 2005). Det har även varit ett industrisamhälle vars utveckling till stor del har styrts av naturlandskapet som omgärdar samhället. Kommunen har exempelvis haft naturresurser i form av den så kallade Lommaleran som blev betydelsefull för tegelindustrin. Tack vare

den höga kvaliteten på leran och en riklig tillgång är tegeltillverkningen den industri som haft längst kontinuitet i Lomma (ibid). Utöver tegelindustrin har kommunen haft en stor bredd av industrier vilket har bidragit till att Lomma har en tradition som arbetar- och industrisamhälle. Den stora populationen av industriarbetare gjorde att arbetarrörelsen spred sig bland invånarna och Folkets hus blev då en del av människors fritid.

Figur 8
Skånekarta med Lomma utmarkerat.

Figur 9
Ortofoto över sydvästra Lomma(orten). Markerat område är projektområdet.

Ståndort

Ståndorten innefattar platsens markförhållande, den lokala temperaturen, vindförhållanden samt fukt- och ljusstillgången. Faktorerna är fundamentala för en lyckad dynamisk plantering (Sjöman et al. 2015) och blir grundpelaren för artsammansättning och växtkomposition. Platsens naturliga förutsättningar är styrande i val av artsammansättning och växtkomposition. En dynamisk vegetationsbyggnad är ett flerskiktat växtsystem som innebär att växtindividerna växer tätt och på liten yta. Det innebär en konstant konkurrens om plats, ljus, näring och vatten i marken vilket förutsätter att växtindividerna bör vara anpassade till miljön för att överleva (Sjöman & Slagstedt 2015). I följande avsnitt presenteras ståndorten i delarna; *Klimat, fukt, ljus, vind* och *markförhållande*.

Klimat

Lomma tillhör växtzon 1 som har de gynnsammaste odlingsförutsättningarna i Sverige (Svensk trädgård u.å.). Växtzon är ett begrepp som indikerar hur lång vegetationsperiod en plats har, det vill säga dygn per år med dygnsmedeltemperatur på minst 5 grader (SMHI 2011). Perioden börjar generellt under våren och slutar på hösten, när det är tillräckligt hög temperatur och fuktighet för att växterna ska trivas och kunna utvecklas. Exempelvis är vegetationsperioden ca 220 dygn per år i Lomma och ca 140 dygn i Luleå. (ibid) Det motsvarar nästan en dubbelt så lång period i Lomma som i Luleå vilket påverkar vilka arter som överlever och gynnas där.

Fukt

Fukttillgången avgörs främst av mängden nederbörd i området. Lomma hade årsnederbörden 500 mm per år i medelvärde för normalperioden 1991-2020 (SMHI 2021). Platsens läge i landskapet påverkar också fuktigheten i marken och luftfuktigheten. Lågt liggande platser kan ha god vattentillförsel förutsatt att jordarten är genomsläpplig. Kustnära platser har vanligtvis hög luftfuktighet, vilket gäller Lomma Folkets park tack vare placeringen vid Lommabukten. Jordmånens vattenhållande förmåga kommer slutligen avgöra hur god vattentillgång växterna har.

Ljus

Lomma har under normalförhållanden 1800 soltimmar per år, vilket för svenska förhållanden är högt (SMHI 2009). I Folkets park är solinstrålningen god, då det inte finns höga byggnader eller annan vegetation i öst-syd-västlig riktning som orsakar skugga. Mer skuggade parkområden kan uppkomma, till exempel under buskage, men parken som helhet har hög solexponering.

Vind

Folkets park, 200 m från Lommabukten, är vindutsatt, särskilt som parkens sydvästra del saknar vindbrytande vegetation och byggnader (se figur 12). Dessutom är den topografiska variationen låg. Den vanligaste vindriktningen, för ostörda vindar, i Sverige är västlig till sydvästlig (SMHI 2013).

Markförhållanden

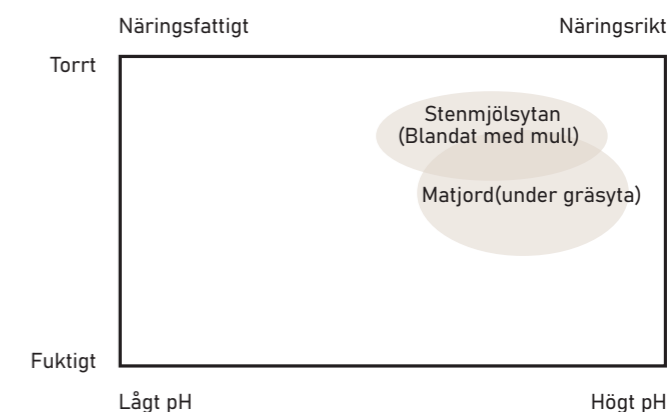
Ytskiktet i Folkets Park består till stor del av stenmjöl. Det går att konstatera att det i alla fall har varit hårdgjort sedan 70-talet (se figur 11). Vid flera platsbesök noterades även att besökare kör bil in på området och använder stora delar av parken som parkering. Det frekventa bilkörandet bidrar till ett kontinuerligt tryck på marken. I och med att marken har blivit hårt packad och har varit hårdgjord i minst 50 år måste hela den hårdgjorda ytan genomgå en stor förändring innan det kan planteras nytt där. I delen med gräs finns nästintill all vegetation i parken och växtindividerna står planterade direkt i gräset (se figur 13&16).

Lomma har en tydlig gräns mellan två jordarter, postglacial sand och glacial lera, och Folkets park är beläget på postglacial sand (SGU 2022). Sand har låg närings- och vattenbindande förmåga, vilket gynnar arter som trivs i torra och fattiga jordar. Sandiga jordars pH beror främst på om den härrör från en sur eller basiskt bergart, där antagandet har gjorts att den är måttligt sur till basisk. Det finns inga detaljerade uppgifter om markförhållandena på platsen att tillgå utan de antaganden som gjorts om markens egenskaper bygger

Figur 10
Ortofoto över Folkets park i Lomma.

på en enkel markundersökning på plats och rimliga antaganden utifrån den. Jorden under gräsytan (se gräsyta och befintlig vegetation i plan) kan till exempel ha blandats upp i samband med renoveringen för drygt 20 år sedan. Från den kända informationen som finns kan jag anta att det är en sandig jord eftersom parken låg nära strandlinjen tidigare. En enkel jordstudie genomfördes för att kunna dra slutsatser om markförhållandena. Ett hål grävdes med ett djup på drygt 15 centimeter för att sedan kunna analysera jorden. Jorden under gräsytan visade sig vara sandig och uppblandad med mull, som kontinuerligt fylls på i jorden när gräsytans rötter bryts ner. Mull blandas ner i jorden för att öka den närings- och vattenbindande förmågan. Slutsatsen om jordarten är att den antagligen är ganska näringsrik, väl-dränerad och frisk. Från min slutsats har jag markerat var jorden bör ligga i ett ståndortsdiagram (se figur 12).

Figur 12
Ståndortsdiagram.

Med Folkets Hus fick Lomma ett "allaktivitetshus". Här hälsar dans och möten och här leds gudstjänst till kommunens bibliotek.

Figur 11
Historiskt fotografi. Huvudbyggnaden i bakgrunden med ett träd på gårdsplanen, år 1978. Utmarkerat i figur 10 var bilden är tagen.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Jorden i delen med gräs är frisk och påvisar hög mullhalt. Funkar inte för de som kräver en fuktig-blöt och starkt sur växtplats och inte heller så bra för de som gynnas av en riktigt torr växtplats.
- Marken i den hårdgjorda delen måste blandas upp men kommer ändå skapa en växtplats för växter som klarar torra jordar.
- Hög solexponering.
- Hårda vindar från väster. Använd vindtåliga växter längst med långsidan som vetter mot parkeringen.

Figur 13
Översta raden från vänster: Fotografi taget från parkeringen (söder om dansrotundan), parkering med Malmö skyline i bakgrunden (Avsaknad av vegetation som kan bryta västliga vindar), ytskikt i Folkets park.
Undre raden visar kustlandskapet nära Folkets park.

Egen tolkning

Avsnittet *Egen tolkning* är en del av nulägesbeskrivningen som baseras på mina observationer och min personliga upplevelse av parken. Det är oundvikligt att inkludera den mänskliga faktorn i ett gestaltungsarbete och att läsa landskapet är subjektivt för den enskilde personen. Tolkningen presenteras under rubrikerna; *funktion, skala, öppet & slutet, tillgänglighet* och *växtlighet*. Funktion baseras på samtal med personer i Folkets hus-föreningens styrelse och på egna observationer från platsbesök. Resterande aspekter är uteslutande min tolkning av landskapet.

Funktion

Folkets parks huvudsakliga funktion idag är att vara en plats för enstaka evenemang under året och sekundärt som parkeringsplats. Lions club anordnar till exempel loppis i parken på regelbunden basis och senast i år hölls ett midsommarfirande för boende i Lomma på gräsyta söder om dansrotundan. Parken saknar utrustning, såsom sittmöbler, scen eller till lek. Därigenom saknas även en tydlig plats för teater och dans. Enligt Folkets park-föreningen är parken en bortglömd del av Lommas grönområden.

Skala

Projektområdet är småskaligt som helhet men gårdsplanen upplevs som storskalig i sitt sammanhang. Planen som utgör parkens mitt upplevs som storskalig på grund av bristen på vegetation och andra fysiska element som används för att dela upp utrymmen i mindre rum (1 i plan). Byggnaderna definierar och ramar in planen så att det i sig blir ett rum och i det rummet är människan liten. Söder om dansrotundan upplevs landskapet mer småskaligt (2 i plan). Träden har låga kronor som skapar ett tätt tak och de närliggande byggnaderna (brottarklubben) på denna sidan är låga.

Tillgänglighet

Parken är till viss del tillgänglig för personer med fysisk funktionsvariation idag. Byggnaderna har ramper och trappor med räcken som gör det möjligt för fler att röra sig in och ut. Den hårdgjorda planen i parkens mitt är till viss del tillgänglig, den är av stenmjöl med små sektioner av asfalt. Stenmjöl och asfalt i sig är tillgängliga markmaterial men det finns löst grus utspritt

1. Öppen karaktär & hårdgjord yta. Äldre vegetation solitärer & grupper
2. Äldre vegetation tät & vild karaktär
3. Ny vegetation. Träd planterade vid ca år 2000).
4. Parkens enda stråket
5. Öppen karaktär - gräsyta

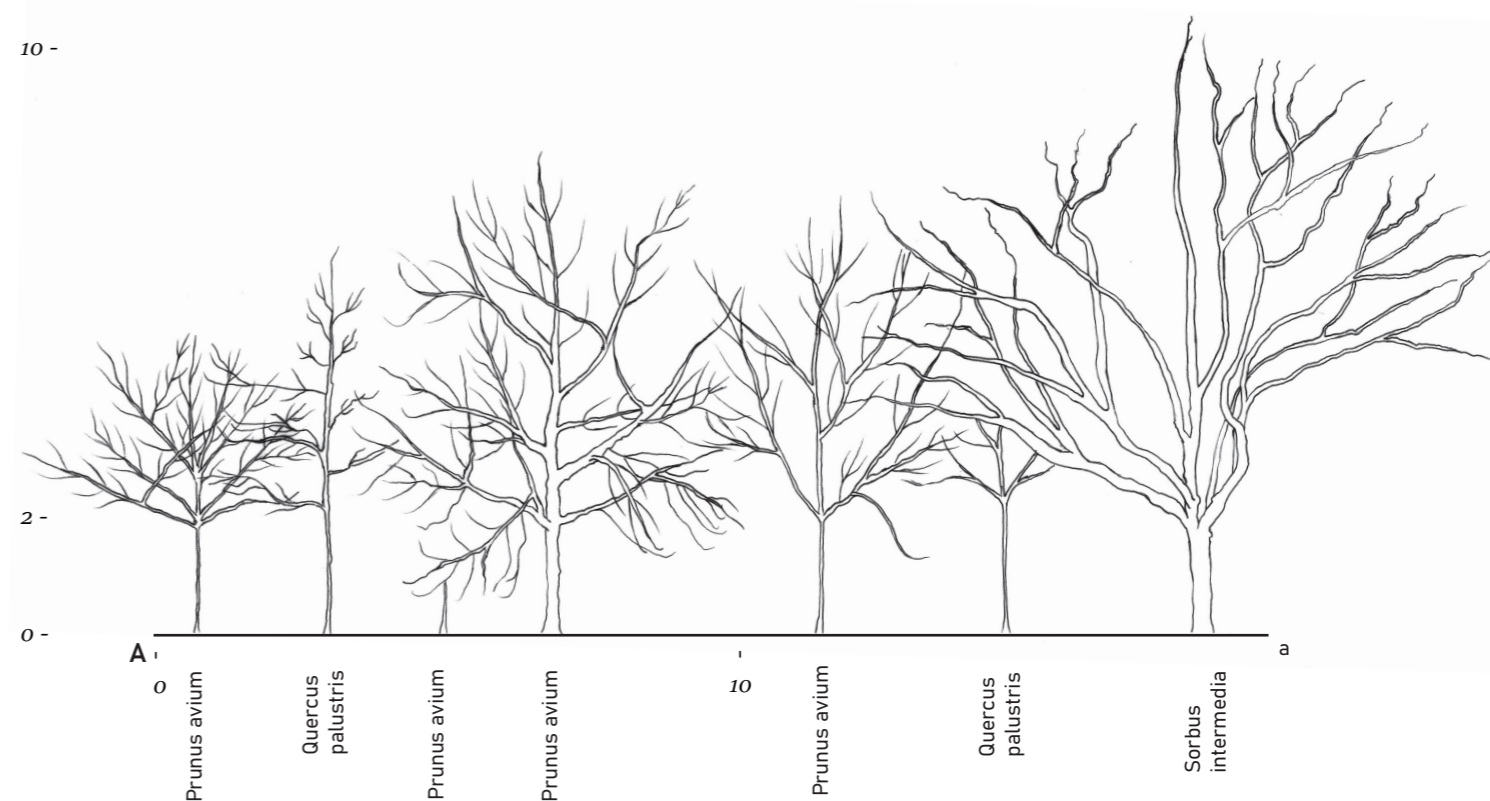
Figur 14
Ortofotograf över Folkets park i Lomma.

på den hårdgjorda ytan som försvårar framkomligheten. Gräsytorerna i parken saknar stråk och är därför inte tillgängliga för alla. På offentliga platser, exempelvis i parkmiljöer eller promenadstråk, bör det finnas sittmöjligheter för människor som har behov av en paus. Avsaknaden av sittmöbler bidrar också till att parken inte är så inbjudande att vistas i en längre tid.

Öppet & slutet

Folkets park har en halvöppen karaktär. I sydöstra hörnet av parken finns ett tätt och snårigt buskage med träd där det går upptrampade gångar igenom (3 i plan & se figur 16). Gångarna kan vara ett tecken på lek och skulle kunna utvecklas i framtiden till ett ännu större och mer tillgängligt lekbuskage. Baksidan av buskaget, mot Strandvägen, skapar ett definierat rum tillsammans med en låg trädkrona och den klippta avenbokshäcken som kantar parken (se figur 16). Andra delar av parken är betydligt mer öppna och saknar element som kan fungera som väggar och tak.

10 -

Figur 15
Profilteckning av befintlig vegetation i Lomma Folkets park.

Växtlighet

Växtligheten är knapp i Lomma Folkets park. Under början av hösten stod fem gamla trädindividier kvar från anläggning eller tidigt 1900-tal. Bland de gamla exemplaren fanns en *Tilia cordata*, två *Sorbus intermedia* och två *Aesculus hippocastanum*. Under hösten (mellan mina platsbesök i november) har både oxlarna fällts vilket reducerar den gamla vegetationen ännu mer. Trädprofilen ritades i början av september och därför syns en av de gamla oxlarna längst till höger. Under renoveringen av Folkets park planterades nya träd söder om dansrotundan och utanför huvudentrén mot Strandvägen. Träden söder om dansrotundan bildar en lund av *Prunus avium* och *Quercus palustris*. Trädprofilen är en sektion som utgår från ett snitt draget genom lunden. Träden är uppstammade till knappt två meter och sikten är god under kronorna. Lunden består av ett mellanskikt och individerna konkurrerar endast om plats i horisontell ledd (se figur 15&16). Alla träd i lunden ser ut att må bra och *Prunus avium*s storlek indikerar att de trivs speciellt bra. Längs parkens östra långsida, mot Strandvägen, växer en formklippt häck. Eftersom det inte dokumenterats vilka arter som planterats i parken eller när går det inte heller

att veta säkert hur gammal den befintliga vegetationen är. Intill lunden finns ett högt och tätt buskage med en nedtrampad gång genom som kan vara tecken på lek (se figur 16). Till sist finns ett snårigt buskage längs Folkets parks norra sida med både träd och buskar. Denna sidan kan ses som den mest vilda delen av parken. Sammanfattningsvis är växtligheten en liten del av parken idag och förutom häcken och det snåriga buskaget finns en avsaknad av ett buskskikt i parken som helhet.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- En viktig funktion i parken är att kunna hålla event av olika slag. Därför behövs multifunktionella oprogrammerade ytor.
- Utformningen ska fokusera på teater och dans, som bör få en självklar plats i parken.
- Utnyttja platsens småskalighet och skapa rumsligheter för umgängen i olika storlekar.
- Tillgängligheten är en viktig aspekt i parken. Det ska speglas i materialval, stråkens storlek, sittplatser och så vidare.
- Växtligheten är intetsägande och bidrar inte med mycket idag. Använd växtmaterial som ger nytt liv till platsen, till exempel genom blommor eller kontrasterande bladverk.

Figur 16

Översta raden från vänster: De enda stolarna i parken idag, gammalt hus i kanten av gårdsplanen, bilar parkerade i parken & entré till dansrotundan.

Undre raden visar delar av vegetationen i Folkets park. Från vänster: Gammal *Tilia cordata*, buskage med upptrampad gång(3 i plan), rumsligheter skapad av vegetationen & träd från renoveringen (4 i plan)

Figur 17
Entréen till Folkets park. Fotografi taget från Strandvägen.

Figur 18
Från vänster: stängsel mellan parkering och park, byggnad från början av 1900-talet, huvudbyggnaden, dansrotundan.

Dagboken

Dagboksanteckning 10 augusti 2022

Jag har varit inne i Folkets hus för många år sedan. Det var en fest i stora salen i huvudbyggnaden, men vid den tiden visste jag inte att det fanns en park på baksidan. Idag blev jag guidad runt i parken av två som arbetar ideellt för Folkets hus-förening. Rundturen tog dock inte så lång tid i och med att stora delar bara är hårdgjord utan redskap eller vegetation. Trots det var de väldigt entusiastiska att visa mig runt och berätta om platsens historia. Efter rundturen funderade jag hur en plats kan bära så många fina berättelser och minnen men se ut att vara under totalt förfall. Det kändes desto mer motiverande att ta mig an uppgiften att försöka skapa en utemiljö som lyfter platsen betydelse igen.

Dagboksanteckning 9 september 2022

Idag är jag på mitt andra platsbesök och denna gången är det under uppstarten av projektet. Jag promenerade runt ensam för att försöka få en känsla av platsens skala och rumsligheter. Men jag ville också uppleva parken när jag går runt ensam för att se parken från en besökares perspektiv. För att få svar på frågor som var vänder jag mig för att slå mig ner? och hur känns det att befinna sig på den tomma grusplanen i mitten?. Det jag kan konstatera är att det saknas sittmöjligheter helt idag men stor potential att bli nåt bra. Parken saknar alla tecken på att det är en folkpark för kultur och umgänge i dagens utemiljö. Men parken är stor till ytan och har fina omkringliggande miljöer, vilket är något att inspireras av. När jag sitter på en trappa vid en dörr i huvudbyggnadens nordvästra del ser man dansrotundan från sidan. Byggnaden har ett tak med oktagonal form och är unik av sitt slag i orten. Det är en spännande byggnad som speglar tiden den uppfördes i, vilket känns viktigt att lyfta. En sista tanke jag hade var att parkeringen västerut borde blockeras med en visuell barriär. När man befinner sig på gårdsplanen ska det inte kännas som att parkeringen är en del av parken.

Dagboksanteckning 11 oktober 2022

11 oktober 2022 är en solig och vindstill dag i Lomma. Jag har cyklat förbi några enstaka personer med barnvagn och ett äldre par på en förmiddagspromenad, utöver detta är det ganska tomt på cykelturen mellan kommunhuset och Folkets hus. När jag svänger in i parken möts jag av fyra damer som står och pratar, alla håller varsin cykel och hjälm på huvudet. Jag går runt dansrotundan och ser att det är full fart där inne. En stor grupp pensionärer är mitt i en danslektion och dansrotundan har hög puls redan kl 11 en tisdag. Men tyvärr är parken tom och verkar bara användas som parkering för deltagare på danslektionerna. När jag går mot huvudentrén igen lägger jag märke till de gamla tegelhusen på andra sidan Strandvägen, de har stockrosor som lutar mot fasaderna och lummiga trädgårdar som väller ut från sidorna av husen. Enligt kommunarkivarien, som jag precis haft ett möte med, är husen byggda av fabriksarbetare under 1800-talet. Eftersom arbetarna oftast byggde på fri hand finns det inga ritningar på husen eller någon datering när de kan ha byggts mer exakt. Men de har konstaterat från gamla kartor att de är äldre än Folkets hus och de bidrar till den historiska prägel gatan har.

Dagboksanteckning 24 november 2022

Idag var jag ute i parken för första gången i november. Det var också första gången jag såg träden med bar kvist. Utan blad på träden blir platsen märkbart tom och livlös, men det kan bero på att knappt finns träd och inget är vintergrönt. Förutom de enstaka träden är det tomt i parken, det finns varken lekutrustning eller bänkar. För mig blev det uppenbart att träden är det enda som bygger upp parken och ger något slags liv under året.

Det är en mulen eftermiddag i november, men det var huysat ljust ute och sikten till Malmö var god. Jag gjorde en mental anteckning att komma ihåg den visuella kopplingen till kusten och Malmö i gestaltningen. Som vanligt används parken även idag som parkeringsplats. Bilarna stod framför

dansrotundan och fyllde hela gårdsplanen, vilket är mer än jag sett tidigare. Inne i dansrotundan satt en samling människor på stolar i en tät halvcirkel och lyssnade på någon som såg ut att hålla en presentation. Jag fortsatte min promenad runt byggnaden och såg att båda oxlar var avverkade. En av individerna hade jag till och med hunnit avbilda i analysen Serial vision och i profiltäckningen. Oxlarnas avverkan innebär att det numera endast finns tre stora och gamla trädexemplar i parken, en lind och två hästkastanjer. Parken var större än jag kom ihåg och jag kände mig lättad att det kändes rimligt att få till en god skogsmiljö i parken. En av de svåraste delarna med gestaltning är att visualisera hur en rumslighet kommer upplevas eller att avgöra avstånd. Därför var det hjälpsamt att komma ut till platsen igen efter arbete vid ritbordet. Idag kunde jag pröva mina idéer och visualisera dem på plats ute i parken, lite som att låtsas gå runt i en park jag har i huvudet.

Serial vision-inspirerad analys

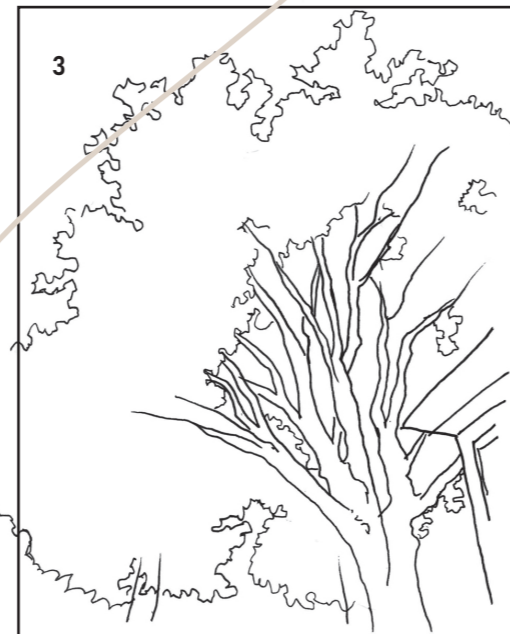
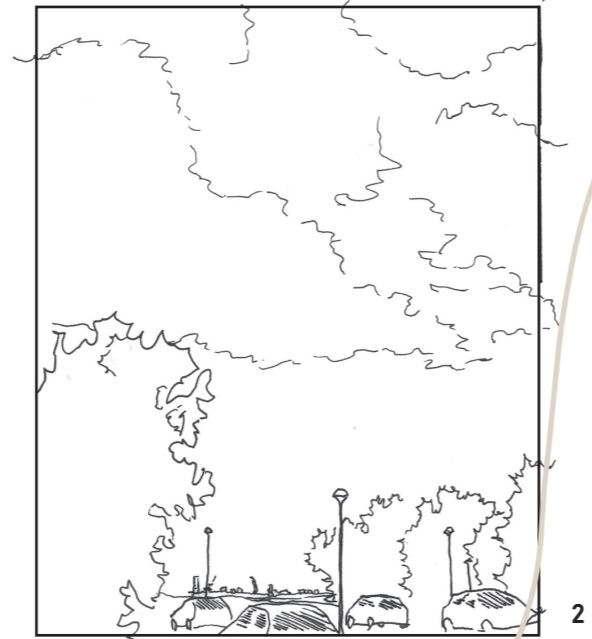
Den *Serial vision*-inspirerade analysen genomfördes under en promenad genom Folkets park. Eftersom det inte finns ett befintligt stråk i parken fick jag hitta på en runda och utgå från den. Sex vyer har valts ut från promenaden och illustrationerna visar landskapet både på detaljnivå och mer storskaligt.

Promenaden

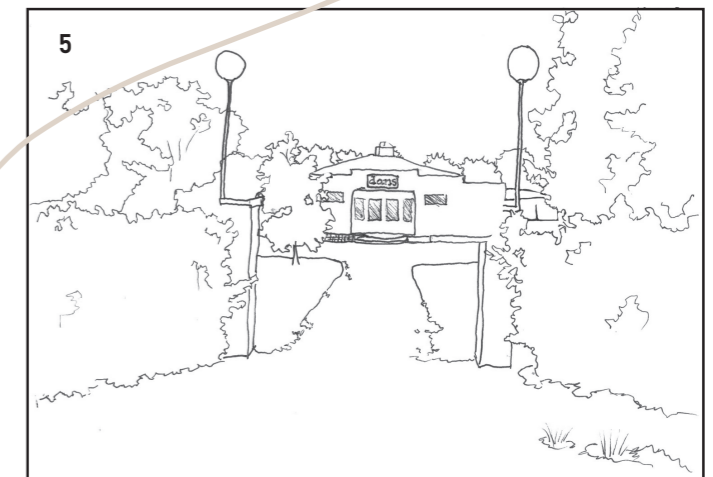
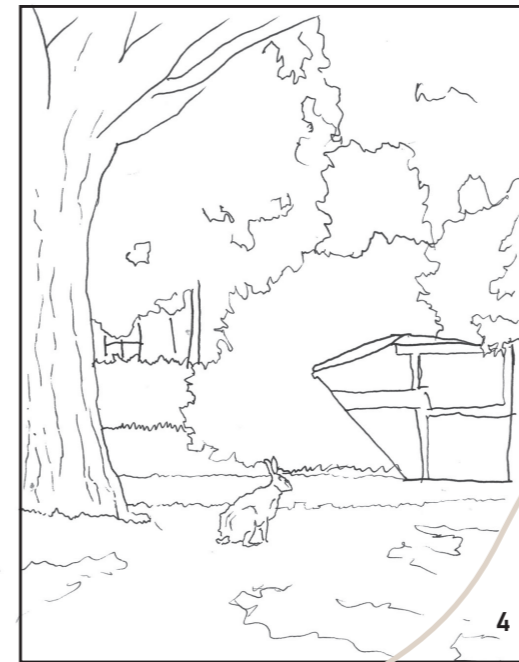
Promenaden började nära huvudentrén mot Strandvägen. Därifrån gick jag runt huvudbyggnaden och ut på gårdsplanen, där den första ögonblicksbilden är tagen (1). Det gamla huset i norra kanten av projektområdet står i all sin prakt, i gul lommelera med tät grönska som väller över byggnaden från tre håll. I periferin syns höghus i typisk 90-talsstil och kontrasterar parkens historiska anda. Gårdsplanen kantas av ett stängsel som avgränsar parken från parkeringen. Över stängslet i sydvästlig riktning syns en liten glimt av Malmös skyline i bakgrunden med havet som förgrund (2). Jag följde stängslet och gick runt dansrotundan för att komma till parkens enda grönska med träd (3). Oxeln, som senare under hösten togs ner, stod kvar och hade ett utvecklat grenverk som bara gamla individer har. Vidare in bland träden hoppar en hare fram, ett tecken på djurliv i parken (4). Efter den lilla trädgruppen gick jag ut ur parken för att sedan svänga in igen genom den andra entrén mot dansrotundan (5). Den gamla byggnaden ramas in av vegetation och en stenmjölsgång leder blicken mot huset. Efter dansrotundan vända jag ut från parken intill huvudbyggnaden (6). Precis innan jag kom ut på Strandvägen fick jag syn på de gamla husen på andra sidan gatan. Bostäderna är från 1800-talet och var då hem till industriarbetare. Byggnaderna har tegelfasader, gissningsvis från den lokala tegelindustrin, med frodiga rabatter i rik blomning som tillsammans påminner om den historiska prägel strandvägen har.

Figur 19
Promenad i Folkets park.

Figur 20
Serial vision, utblickar i Folkets park.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Ta tillvara på unika utblickar, till exempel mot havet eller byggnader i och utanför parken.
- Beakta landskapet omkring, vissa utblickar kan istället skylas för att få en starkare parkkänsla.
- Entréerna bör belysas bättre.

Lynch-inspirerad analys

I den Lynchinspirerade analysen presenteras en analysplan som förklarar projektområdet i sitt sammanhang. Planen visar sydvästra Lomma och visar parkens läge i orten och vilka kopplingar parken har. Folkets park är en liten park och därför ansåg jag att det är relevant att se parkens relation till andra delar av orten. Det som lyfts i analysen är; *barriärer, stråk, noder, landmärken* och *områden*. Barriärerna i den sydvästra delen av Lomma är havet, kanalen och järnvägsspåret. Utöver de nämnda barriärerna så är det enkelt att förflytta sig mellan olika delar av Lomma. De viktigaste stråken är de som kopplar ihop olika delar av orten så att framkomligheten för fotgängare är enkel. Men det är även viktigt att det finns stråk för motion och rekreation, som de genom parkområdet. Noderna skapas där stråken korsas eller vid andra viktiga knutpunkter. Landmärken som jag anser är tongivande i parkens närområde är höghusen i 90-talsstil vid havet och idrottsplatsen. Idrottsplatsen ramas in av en trädrad som syns från de närliggande gatorna. Träden syns inte från andra delar av orten men de är ett inslag som jag tror hjälper folk att orientera sig vilket är en funktion som landmärken ska ha enligt Lynch (1964). 90-talshusen vid havet är de högsta byggnaderna i den sydvästra delen av Lomma. De har åtta våningar och sticker ut både stil- och storleksmässigt i Lomma som till störst del består av villor och låga lägenhetshus med upp till fyra våningar. Höghusens placering bredvid havet gör att de upplevas som större än de är. Den västra sidan av Lomma består främst av villaområden. Det som skiljer villaområdena åt mest är byggstilen på huset och trädgårdarna. Andra områden som finns är Lommas småbåtshamn som ligger i nära anslutning till Lommas centrum. Området runt torget skiljer sig i karaktär från villaområdena i och med att det finns butiker i bottenvåningar och marknaden på torget bidrar med en stadskänsla. Parkområdet är stort i relation till Folkets park och sträcker sig från småbåtshamnen i norr till de sista husen i Lommas södra kant. Söderut möts villaområdena av åkermark.

Figur 21
Analysplan 1:6000 A3.

Vad jag tar med in i gestaltningen

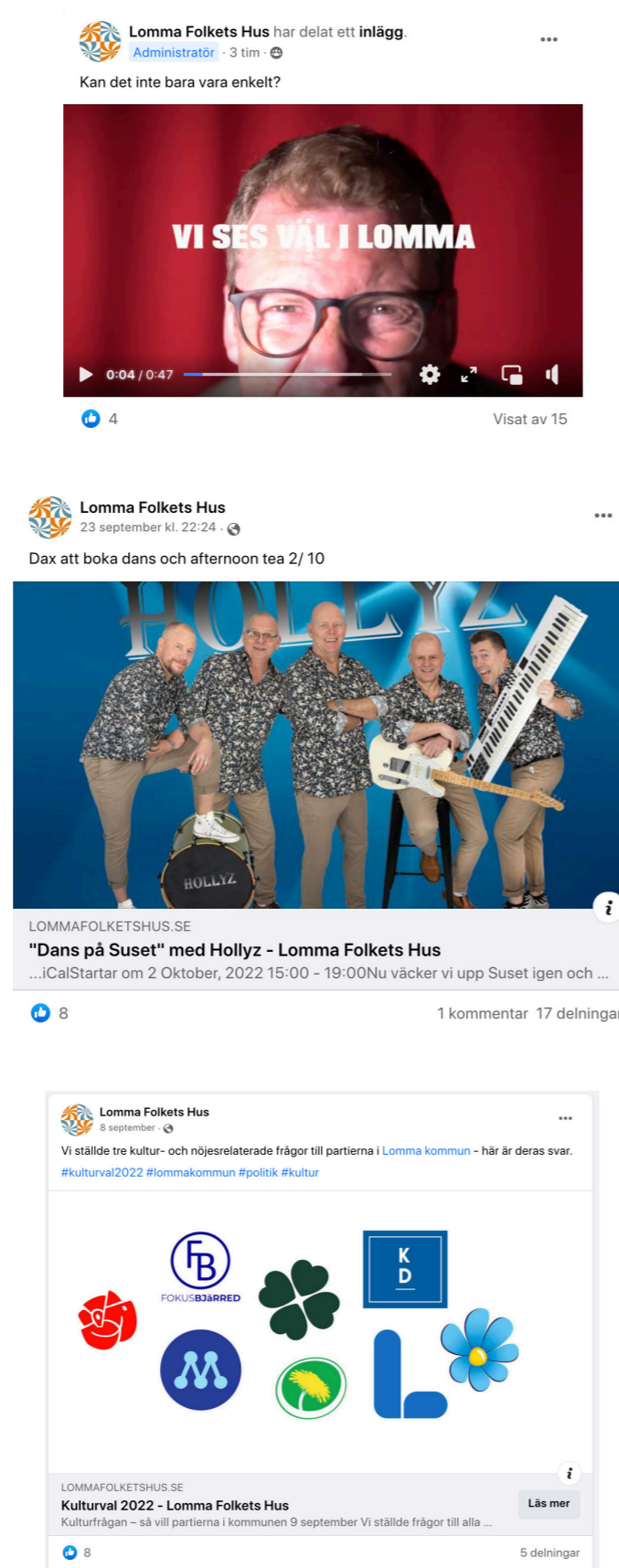
- Finns många rekreativa stråk utanför parken som kan dras genom parken för att öka flödet av rörelse.
- Parken är en av få offentliga ytor i Lomma med så gammal historia. Andra gamla tomter/byggnader är privata bostäder och trädgårdar, vilket gör Folkets park unik. Platsens historia bör belysas och byggnaderna ska framhävas.
- Öka tillgängligheten och skapa stråk mellan viktiga hållpunkter i parken.

Folkets hus- förening idag

Lomma Folkets hus-förening är en oberoende kultur- och nöjesförening som erbjuder plats till arrangemang för en bred publik. Musik- och teaterföreställningar, mässor för hantverk, loppisar och julmarknader är en del av det stora utbudet av aktiviteter. Föreningen samarbetar med myndigheter, företag och organisationer för att utveckla kultur- och skapandeverksamheter så att befolkningen konstant kan få ta del av kultur på nya sätt. (Lomma Folkets hus 2022a)

Föreningen anordnar själv diverse firanden under året som är öppna för allmänheten. Därbland midsommarfirande som bestod av långbord under partytält på gräsmattan och julfest i den stora salen i huvudbyggnaden. Utöver de fester föreningen bjuder in till kan vem som helst hyra lokalerna för privata fester, men i dagsläget finns endast möjlighet att hyra inomhus eftersom parken brister i många avseenden. Intäkterna går till underhåll av byggnaderna och till fler event men det är idag ingen stor omsättning.

För att få bättre koll på föreningens aktivitet och engagemang utifrån är facebooksidan en bra utgångspunkt. Föreningen är aktiva på facebook och delar ett varierat innehåll på kanalen. Det innefattar olika aktiviteter och event, däribland teater, dans, lådbilsrace, familjedagar och föreläsningar. Utöver aktiviteterna som hålls på plats i föreningslokalerna eller i parken postar föreningen även informativa inlägg om klassiska filmer och historiska clowner (se figur 22). Uppdateringarna blir ett sätt för föreningen att nå ut med samtida kultur och kulturhistoria på fler plattformar som kan nå fler målgrupper.

Figur 22
Bilderna är skärmdumpar från Lomma Folkets Parks Facebook-sida.

Historiskt

Nulägesbeskrivningen följs av en historisk del som innefattar *Kulturmiljöer, Folkets hus och parkrörelsen historiskt* och avslutas med *Folkets hus-föreningen då*. Inledningsvis presenteras kulturmiljö som begrepp och hur det kan påverka samhället för att bygga en förståelse för värdet att bevara. Därefter presenteras hur Folkets hus- och parkrörelsen har påverkat och format kultur, både i Sverige som brett och mer specifikt i Lomma, följt av en historisk tillbakablick av Folkets hus i Lomma.

Kulturmiljöer

En kulturmiljö innefattar alla miljöer människan har påverkat och som har formats från mänskliga aktiviteter (Riksantikvarieämbetet 2021). Kulturarvet bidrar till en god livsmiljö genom att förankra människor, historiskt och i samtiden och bidrar till en starkare identitet för platsen och människorna som använder den. Kulturmiljöer i stort bär också på ett gemensamt arv för oss människor och ett kollektivt minne om tiden som varit. För att människor ska få förståelse för vikten av det kulturhistoriska arvet krävs kunskap och att alla har tillgång till miljöer som kan berätta en historia. (Riksantikvarieämbetet 2007)

Kultur innefattar aspekter som speglar trender och värderingar som skapas i ett samhälle som utvecklas (Atalan 2018). Växter speglar hortikulturella trender samt berättar hur människor levde och brukade på en plats förr (Riksantikvarieämbetet 2019). Arterna berättar om gångna stilideal, trädens form visar på beskärning och skötsel och åldern på träd kan ge inblickar i hur marken har använts eller tvärtom när den lämnats (Riksantikvarieämbetet 2014). Äldre kulturväxter har därmed ett högt kulturhistoriskt värde och de är även ett unikt genetiskt växtmaterial (Riksantikvarieämbetet 2019). Kulturhistoriska miljöer är en ändlig resurs och med den snabba utvecklingen och moderniseringen av vårt samhälle är en bevarandekultur av stor vikt (Atalan 2018). Sammanfattningsvis är bevarandet av kulturmiljöer en förutsättning för ett framtida socialt och miljömässigt hållbart samhälle (Riksantikvarieämbetet 2007). Det är blandade meningar om kulturmiljöer är uteslutande icke förnybara resurser eller om det tvärtom är förnybara resurser. I så fall skulle kulturmiljöer även innefatta miljöer med kulturvärden men som kan utvecklas (ibid)

Figur 23
Historiskt fotografi på Folkets park före år 1917. Då tillbyggnad på huvudbyggnaden skedde.

likt Folkets park i Lomma. Sven-ingvar Andersson (Olsen 1999) menar att det är möjligt att utveckla och förnya en kulturmiljö. Andersson har definierat tre begrepp för bevarande av kulturmiljöer; *rekonstruktion, renovering och fri förnyelse* (ibid). Rekonstruktion betyder enligt Andersson att återskapa en plats så som den en gång var. Det innebär att studera platsens strukturer, formspråk, material och anläggningsteknik för att kunna bygga upp platsen enligt originalet. Renovering är ett luddigt begrepp eftersom det inte finns några tydliga ramar för vad renoveringen bör innefatta. Det är snarare viktigare att bevara platsens själ och karaktär än att återskapa specifika delar. Fri förnyelse kan betraktas som en nystart. Befintliga växter kan återanvändas men bli en del av en ny komposition (ibid). Det finns skäl att betrakta bevarandet av Folkets park som en kulturmiljö som fri förnyelse. Antagandet kan göras eftersom rekonstruktion innebär att återskapa parken som den en gång var och renovering skulle betyda att inspireras av gamla stilideal. Där båda parterna resulterar i en gestaltning som Folkets park-föreningen inte är intresserade av, enligt föreningens idéprogram. Kulturmiljön är en del av det kulturhistoriska arvet och Folkets hus och park går också under benämningen *kulturarv* (Riksantikvarieämbetet 2007). Uttrycket kan ändras efter vad det ska belysa i samhället (ibid), i det här fallet blir det *folkrörelsernas kulturarv*.

En varsam förvaltning och ett framsynt tillvaratagande och brukande av kulturarvet i all dess mångfald är en nödvändig utgångspunkt i arbetet för en hållbar utveckling. Framför allt har kulturhistoriska och estetiska värden betydelse för människors välbefinnande och deras identitet och sammanhang i tillvaron. Kulturmiljön har även betydelse för kreativitet och företagsamhet och därmed för lokal och regional ekonomisk utveckling. Kulturmiljöarbetet har således koppling till såväl de miljömässiga som de sociala och ekonomiska aspekterna av hållbar utveckling. (Skr 2001/02:172 Nationell strategi för hållbar utveckling.) (Riksantikvarieämbetet 2007)

Folkets hus och parkrörelsen historiskt

Folkets hus och park är självklara grenar i det svenska folkhemmet (Folkets hus och parker a). Idén har sydeuropeiska influenser men arbetarrörelsens Folkets Park är en svensk företeelse (Folkets hus och parker b). Folkets hus och park byggde på en vision om att alla skulle kunna leva i social och ekonomisk trygghet och att solidaritet istället för privata organisationer skulle ge svensken större frihet. Under sent 1800-tal väcktes idén om att bygga egna hus med tillhörande parker som ett led i att förvalta och ge uttryck för den nyvunna rätten till yttrandefrihet, och allmän och lika rösträtt. Därigenom blev Folkets hus en viktig plats för att säkerställa att det både fanns demokratiska mötesplatser och en plats för kultur och nöje. (ibid)

Folkrörelserna i Sverige under 1800- och 1900-talet var några av dåtidens största byggherrar (Lomma kommun 2005a). Socialdemokraterna ville hyra lokaler för att stötta rörelsen som hade tagit fart i Sverige men många fastighetsägare vägrade hyra ut till rörelser, vilket i sin tur tvingade socialdemokraterna att uppföra egna hus för dessa ändamål (Länsstyrelsen a). En byggnadsförening bildades av arbetare år 1891 och blev starten för Folkets hus-rörelsen. Föreningens syfte var att bygga Sveriges första Folkets hus och två år senare stod det klart i Malmö. (Folkets hus och parker b) Det då nya fenomenet blev ett karaktäristiskt drag för Skånska bruks- och industrisamhällen liksom de med trafikerade järnvägsstationer (Länsstyrelsen b).

LOMMA FOLKETS HUS

- hem och kulturhård för arbetarrörelsen

Figur 24
Framsida av ett häfte om Folkets hus-lokalernas användning och förändringar år 1990.

Figur 25
Historiskt fotografi över Folkets park på 1950-talet. Från vänster: Ordnade planteringar, låga med formklippta häckar runt, bänkar i soligt läge, grusplan & Dansrotundan.

Figur 26
Historiskt fotografi framför dansrotundan på 1950-talet.

Figur 27
Historiskt fotografi framför Folkets hus, år 1917.

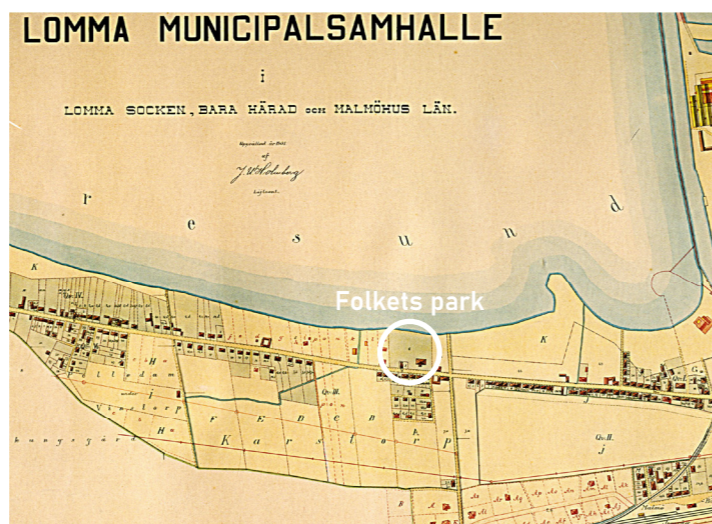

Figur 28
Historiskt fotografi framför dansrotundan på 1950-talet.

Folkets hus-föreningen då

Folkets hus är en produkt av arbetarrörelsen och Folkets hus-förening i Lomma skapade en plats där arbetarna kunde mötas och ägna sig åt rekreation och nöjen. Förening har anordnat danskvällar i dansrotundan, filmvisningar, teateruppsättningar och annan scenkonst. Under ett par år användes till och med en del av huvudbyggnaden som bibliotek. Men efter många lyckade år som kulturcenter övergick verksamheten till att bara vara ett café, som i sin tur utvecklades till ett café endast för skoleleverna i orten. På 1970-talet såldes marken till kommunen och engagemanget att driva Folkets hus försvann. (Lomma kommun 2005) Knappt 30 år efter avvecklingen av den första Folkets hus-föreningen startades en ny år 2005. Sedan dess har huset åter fyllts med liv genom evenemang, teater, dans och loppisar för både vuxna och barn (Lomma folkets hus a).

I samband med uppförandet av Folkets hus anlades en park som skulle komplettera byggnaderna och bidra med funktioner som saknades inomhus. Träd och buskar planterades men eftersom tomten låg intill kustlinjen i Öresund vid den tidpunkten drabbades Folkets park ofta av översvämningar. Figur 29 visar landskapets form som det såg ut när Folkets hus byggdes, då var Folkets park en sjötomt. Skyddsvallar byggdes upp men spolades bort kontinuerligt och till slut hade vallarna eroderat helt. Efter stort slitage på grund av översvämningarna restaurerades parken under 30-talet. Parkens lyft gav åter Lommaborna en plats för rekreation och återhämtning. Besökare kunde till exempel avnjuta en fika på en uteservering omsluten av rosenrabatter och ha picknick på klippta gräsytor. Tiden efter renoveringen hölls många event, basarer och fester i den nya parken. (Lomma Folkets hus b) Men likväl föreningens nedläggning så tappade även parken sin funktion och charm. Stora delar av parken var hårdgjord redan på 70-talet och har inte fått tillbaka sin parkkänsla efter det.

Figur 29
Historisk karta över Lomma municipalsamhälle år 1901. Folkets park låg då vid kustlinjen.

Figur 30
Historisk fotografi av Folkets hus när det användes som biograf år 1961.

Figur 31
Historisk fotografi av en barngrupp som är på Folkets hus för sagostund. Troligtvis under 1920-talet.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Inkludera unika element för att bidra till en tydlig identitet.
- Använd samtida material och typiska stildrag från idag blandat med historiska, så att parken kan få präglas av dess långa historia, från 1800-tal till nutid.
- Bevara den vegetation som finns idag i så stor utsträckning som möjligt.
- Skapa en plats som gynnar kulturen.
- Öka möjligheterna för möten och event.

Figur 32
Historiskt fotografi på Strandvägen på 1960-talet. Fotograf står med Folkets park till vänster och blickar norrut.

Figur 33
Historiskt fotografi på Folkets hus entré på 1960-talet.

Figur 34
Historiskt flygfoto på hörnet Strandvägen-Karstorsvägen vid Folkets hus på 1970-talet. Folkets park är markerat i figuren.

Figur 35
Historiskt fotografi med Folkets hus entré år 1990.

Framtid

Avslutningsvis presenteras Folkets parks framtid utifrån *Folkets parks-föreningens idéprogram*. Föreningens vision är att skapa ett kulturcentrum där människor kan mötas gränsöverskridande åldrar och kulturer. Men alla visioner för framtiden baseras på att det finns en inbjudande och multifunktionell park, allt som inte finns idag. Ett kort utdrag från *kommunens kulturmiljöprogram* presenteras, där samband finns mellan detta och idéprogrammet finns. Slutligen presenteras en summering av *Folkets hus-föreningens framtid* och egna idéskisser.

Folkets hus-föreningens idéprogram

Drömmar om en park kring Folkets hus och Dansrotundan är föreningens idéprogram med vision och mål för parkens framtid. En framträdande vision är att åter ge parken liv, rusta upp grönytor och anlägga en ny park för att försöka återskapa en plats för folket. Målet för parkens utveckling är att bli en lummig och vindskyddad oas. Bland önskemålen finns skuggande träd, gröna bersåer för skyddade picknickar året om och att skapa rumsligheter inom parken med hjälp av växter. Det ska finnas öppna gräsytor för större sammankomster och evenemang kompletterat med slutna rum för lugnare stunder. I idéprogrammet finns det även mer specifika mål gällande växtlighet och viktiga historiska aspekter att förvalta. Bland annat att parken gärna ska innehålla fruktträd, gräsmattor och växtklädda bersåer likt orginalparken för över 100 år sedan. Entréerna bör markeras tydligare och orginalgrindstolparna från 1989 bör framhävas, idag göms stolparna bakom avenbokshäckar (se figur 16). Parkens utformning ska frångå en traditionell folkpark, samtidigt som den ska ha en tydlig koppling till parkens historia och arv.

Eftersom parkens huvudsakliga syfte är att vara en plats för alla är det viktigt att den dels har kapacitet för olika stora sällskap och dels att föreningar och sällskap från olika kulturer ska kunna samsas om samma yta. Parken behöver alltså fungera för firanden som ser olika ut. För att bli multifunktionell ska parken kompletteras med en utomhusscen och ytor för kulturevenemang. Den direkta kontakten till havet har försvunnit i och med förskjutningen av kustlinjen, så en koppling till havet är önskvärd. Parken ska kunna användas kvällstid vilket betyder att trygghetsaspekter såsom belysning bör

prioriteras. Eftersom det hålls mycket barnaktiviteter får parken gärna ha en lekyta och överlag uppmuntra till lek. Fester, evenemang och dans är en anledning att ha många färgrika och pampiga rabatter och blommande buskar och träd.

Lomma kommuns kulturmiljöprogram

I ett utdrag ur Lomma kommuns kulturmiljöprogram beskrivs mål och tankar på kommunnivå. Ett mål är att värna om de kulturvärden som miljön runt Folkets hus har och att inte stycka upp fastigheten utan behålla byggnader med tillhörande utomhusmiljö. Den sparsamma växtligheten bestående av ett fåtal träd och buskar bör bevaras men parken som helhet ska få en omsorgsfull gestaltning som tar hänsyn till platsens historiska värde så att parken och byggnaderna blir en enhetlig miljö. Gestaltningen ska också skapa nya kvaliteter som gynnar verksamheten och förstärker dess parkkaraktär. (Lomma kommun 2005b)

Folkets hus-föreningens framtid

Folkets hus-förening har som mål att byggnaderna ska bli föreningsdrivna samlingslokaler. Genom att fortsatt utveckla de tjänster och funktioner som erbjuds är förhoppningen att kunna bevara Folkets hus som en mötesplats för kultur och nöjen. För att kunna nå målet som kulturcenter i Lomma vill föreningen tillgodose byggnadernas och parkens behov av omsorg, så att Folkets hus och park kan möta samtidens behov med starka kulturhistoriska kopplingar till platsens tradition i framtiden. (Lomma Folkets hus 2022b)

Idéskiss

Skisserna illustrerar min tolkning av Folkets parks idéprogram. I idéprogrammet beskrivs att föreningen vill att parken ska få tillbaka sin gnista genom att skapa en grön oas som bjuder in till umgänge och diverse aktiviteter. Framtidsvisionerna är en kontrast till hur parken ser ut idag. Parken saknar vegetation och är till stor del bara stora hårdgjorda ytor, vilket bidrar till en oinbjudande och identitetslös plats. Så efter att ha läst deras framtidsvisioner och olika målsättningar för verksamheten började jag fundera på hur det kan gestaltas. Illustrationerna är på en konceptuell nivå och är en första idéskiss på en möjlig karaktär i parken.

Figur 36
Skisser på fotografier från Folkets park.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Fokus på vegetationen, så att det blir en lummig och frodig park.
- Parken bör få vindskyddande element på långsidorna för att minska vinddraget.
- Skapa rumsligheter i varierande skala och med olika funktion inom parken.
- Framhäv entréerna och inkludera grindstolparna från orginalparken.
- Byggnaderna ska få en tydlig koppling till parken.
- Främja kulturevenemang och sociala sammankomster genom multifunktionella ytor som inkluderar sittmöjligheter och aktiviteter.
- Skapa ytor som uppmanar till lek

Del III

Fördjupning

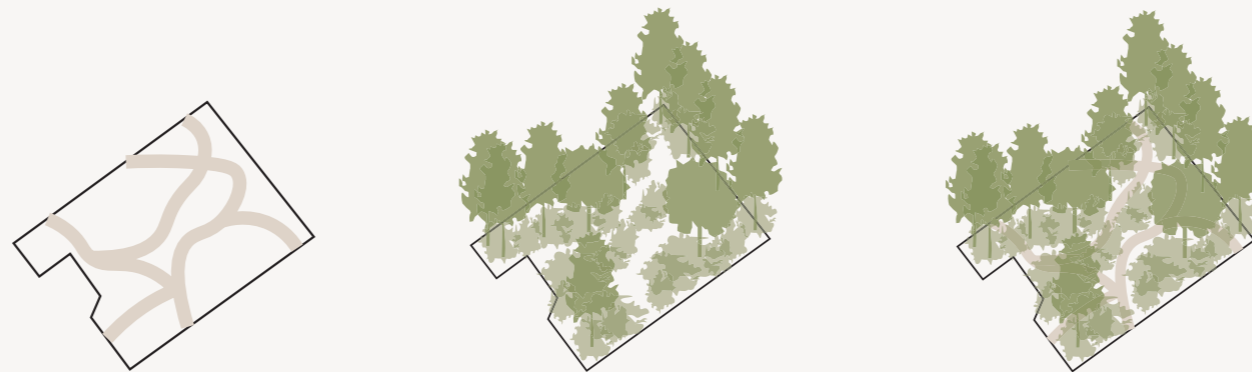
Fördjupningen i arbetet består av två huvudspår; *det historiska arvet* och *dynamisk vegetationsbyggnad*. Avsnittet innan fördjupningen består av analyser av platsen samt en historisk beskrivning av projektområdet som bildar arbetets utgångspunkt, där nästa steg är att utveckla ett koncept och därefter en gestaltning. Men innan dess behövde jag en mera gedigen bas att utgå från i gestaltungsarbetet, därför har jag gjort två teoretiska djupdykningar. En fördjupad kunskapsbild är en förutsättning för en nyanserad gestaltning med fokus på en art- och strukturrik vegetationsbyggnad. Samma förutsättning gäller förvaltning av det kulturhistoriska arvet.

I delen om *det historiska arvet* presenteras historiska aspekter med fokus på strukturer och formspråk i parker från 1800-talet till början på 1900-talet, det vill säga samma tidsålder som folkparkerna anlades. I den här delen behandlas parkerna som tvådimensionella, vilket innebär att strukturer och formspråk i plan lyfts fram. Markplanets former, linjeföring och gångmönster blir en grund för vegetationsbyggnaden och växtkompositionen

som följer sen.

Under *dynamisk vegetationsbyggnad* redogörs för dynamisk växtgestaltning. Flera aspekter inom ämnet dynamisk växtgestaltning har studerats för att lyfta de mest relevanta faktorerna för att kunna skapa en komplex och rik plantering. Det är även ett stort fokus på bryn eftersom parken är liten och små planteringar kan behandlas som brynzoner. Denna del ses ur ett tredimensionellt perspektiv, växternas volym, karaktär och egenskaper blir avgörande för växtval och komposition.

Referenslandskap presenteras i båda delarna. Platserna är utvalda utifrån aspekter inom vegetationsbyggnad eller historiska parkstrukturer som kan bidra till gestaltningen. Referenslandskapen är delar av *Fredriksdals trädgårdar* i Helsingborg, *Alnarps Västerskog* och *Silverforsens folkpark* i Kävlinge. Platserna är belägna i västra Skåne. Klimatmässigt blir det representativt för vad som skulle kunna planteras i Folkets park i Lomma.

Figur 37

Konceptuella axonometrier på hur historiska strukturer & en dynamisk vegetationsbyggnad kan mötas i en gestaltning.

Det historiska arvet

Den romantiska parken

Strikta linjer och geometri var under flera århundraden ett stilideal för trädgårdar i Europa. Den strikta designen härstammar från fransk parkdesign och hade sina glansdagar fram till 1700-talet (Ahrland & Andersson 2008). De raka linjerna och den formklippta vegetationen visade att naturen var underordnad människan (Holmberg 1993). Efter det strikta och ordnade skiftade trenden under 1700- och 1800-talet till naturliga landskap (Ahrland & Andersson 2008), som var en del av trädgårds- och parkidealen i England och Tyskland (Lomma kommun 2005a). Under den naturalistiska eran var landskapsparkerna en stilmässig förebild. De mer naturliga landskapen skulle spegla att människan var enkel. Människans nya uppskattning för det naturliga jämfördes då med tidigare ideal som var mer strikta (exempelvis barocka trädgårdar), som då skulle innebära att även människan var mer stram och strikt. (Holmberg 1993) De naturalistiska parkerna och trädgårdarna gestaltades också med avsikt att skapa landskap som speglade en era av mångfald och lustfylldhet (Riksantikvarieämbetet 2014). Då dominerade den engelska-romantiska parkstilen som kom till Sverige genom engelsk kultur. Kärleken till naturens mystik och dramatik gestaltades i litteraturen och konsten. (Ahrland & Andersson 2008) Det nya idealet syftade till att roa och ge unika upplevelser, framförallt genom överraskningar och att gestalta kontraster. För att få den bästa upplevelsen av de planerade överraskningsmomenten anlades stråk som besökare skulle följa. (ibid) Med detta började en ny kultur att ta form; *promenadkulturen* (Holmberg 1993). Det handlade om ett historiskt nytt sätt att umgås på, det offentliga umgänget. Promenaderna skulle inte bara uppmuntra till umgänge utan också vara ett tillfälle för att lära sig om växter och naturen. (ibid)

Järnvägsparken

Statens järnvägar var under drygt 100 års tid, mellan 1856-1973, Sveriges största trädgårdsverksamhet. Självt anlägga allt från skogspartier längst rälsen till prydliga parker i samhällen med tågstationer. (Andreasson Sjögren 2007) De kilometerlånga planteringarna längst rälsen var skyddsplanteringar. Trädkronorna och

buskskiktet skyddade spåren från snö och starka vindar medan rotsystemen skulle stärka banvallen (Klintborg Ahlklö 1993). Parkerna och trädgårdarna var ansiktet utåt för orten och gav nyanlända en naturupplevelse som utgjorde motvikt mot stora hårdgjorda ytor kring stationsbyggnaderna (ibid). Många järnvägsparkar hade till och med internationell status inom trädgårdskonst (Andreasson Sjögren 2007) och fick en stor roll i svensk trädgårdskultur (Klintborg Ahlklö 1993).

Likt i den engelsk-romantiska stilen används allt oftare exoter för att skapa miljöer som fångar människors uppmärksamhet genom färgsprakande växtmaterial i varierande former. De första offentliga parkerna under den här tiden var typiskt symmetriska med avbrott för mjuka former och slingriga stråk. (Andreasson Sjögren 2007) Men vid sekelskiftet började även järnvägsparkerna gestaltas efter de naturalistiska idealen som funnits länge i de engelska landskapsparkerna. De svenska järnvägsparkerna skulle efterlikna den sanna naturen och inhemska arter föredrogs (ibid). Den sittande chefsarkitekten styrde utformningen och därför har järnvägsparkerna haft perioder med tydlig koppling till ett mer konstnärligt uttryck där mönster i planteringen var ett viktigt inslag. Parkerna har även haft perioder som präglas mer av naturalistisk design med fokus på att gestalta efter svenska klimattyper. Arbetet resulterade i växtzoner enligt det svenska klimatet för att enklare kunna välja arter efter dess egenskaper. Växternas kontinuitet blev viktigare än de estetiska värdena. (Klintborg Ahlklö 1993)

Gestalta den engelska parken

Parker skulle återspegla den orörda naturen enligt det engelska idealet. De skulle vara oregelbundna, icke förutsägbara och ha en organiskt linjeföring. (Müller 1858) Detta innebar en brytning från det tidigare franska idealet. I Daniel Müllers *Trädgårdskonst: Att anlägga och underhålla trädgårdar* (1858) gestaltas parkstilar som var vanligast i Sverige under den tiden och samtliga har de typiska engelska dragen. Dramatiken och kontrasterna skapades genom växtvalen. Till exempel planterades träd som stod ut i form eller färg i blickfång och växter med knotiga grenar och slokande grenverk användes som

Figur 38
Engelska parken i Fredriksdals trädgårdar, Helsingborg. Lusthus och sittmöbler som är placerade åt olika håll för att få nya vyer av parken.

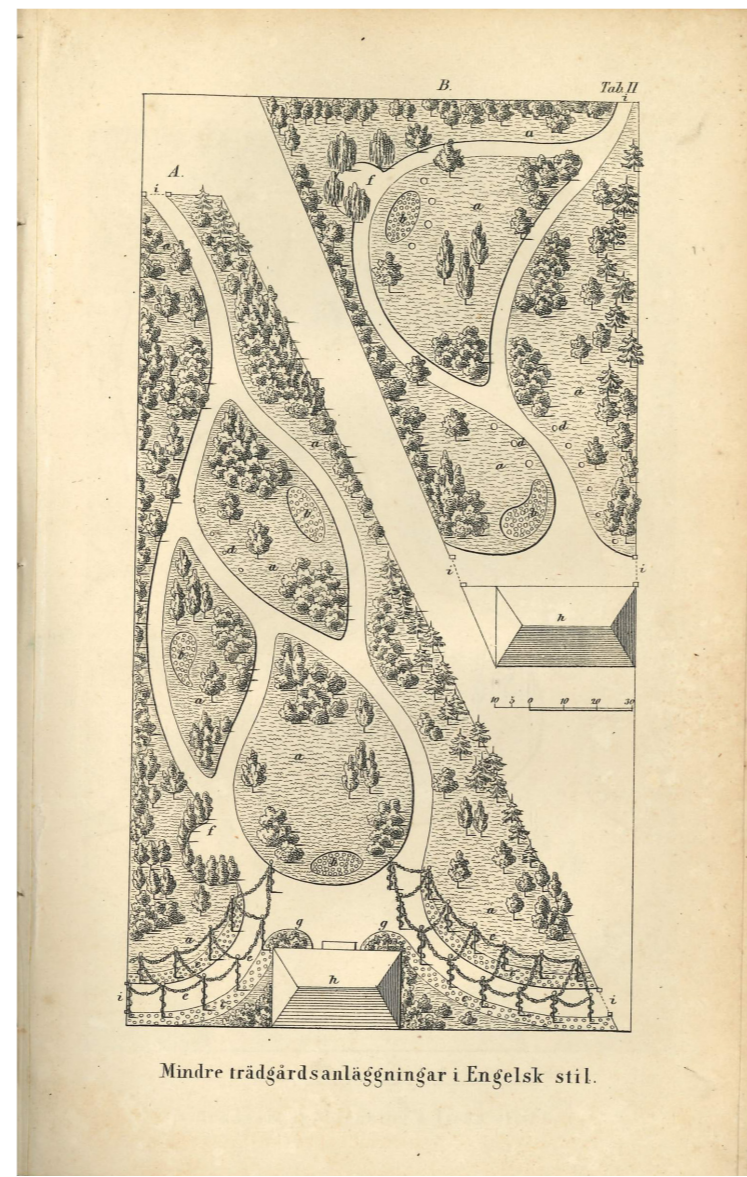
utstickare bland andra växter (Ahrland & Andersson 2008). Sådana växter ansågs kunna väcka intresse, känslor och tankar (ibid).

Den engelska landskapsparkstilen utgår från det befintliga landskapet. För att få den naturalistiska helheten skulle naturen inte återupprepas, parker och trädgårdar gestaltades aldrig likadant och de hade heller inga upprepande mönster inom parken. (Müller 1858: Holmberg 1993) Därför rättade trädgårdsmästaren sig efter naturens sätt att vara, till exempel med variation i växtsystem istället för exakta kopior. Symmetri fick endast förekomma när det var flera sammansatta växtgrupper och nära byggnader men aldrig ute i landskapet. Omväxling och kontrast kunde skapas genom trädslar och det omkringliggande landskapet. Trädslar var ett sätt att skapa en tydligt avgränsad rumslighet som var unik i sitt sammanhang. Vägarna bestod av två slag; huvudgångar och gångar. Huvudgången är ett

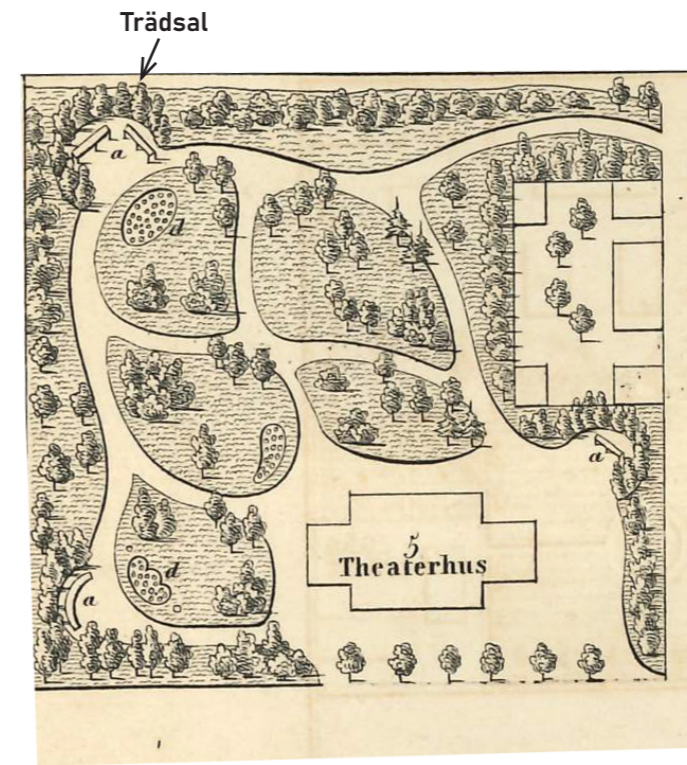
stråk som drogs runt hela trädgården eller parken och fungerade som en port till landsvägen närmast parken. Gångarnas dragning var väl bearbetade och samtliga skulle leda till huvudgången. De skulle också leda förbi olika växtsammansättningar så att besökare fick utblickar över intressanta växtsystem i hela området. (Müller 1858) Lusthusen var en av få byggda element i de engelska landskapsparkerna. Huset designades till en specifik park, vilket gjorde varje hus unikt. Sittmöbler placerades runt om i parkerna, ofta åt olika håll så att besökaren fick olika vyer från bänkarna. Tanken bakom placeringen av sittmöblerna är lik stråkdragningen, det vill säga med utblickar som huvudsyfte. Precis som tidigare europeiska stilar som nått Sverige fick den romantiska-engelska parken anpassas till det svenska landskapet. Till exempel fick många växtarter bytas ut till inhemska som en anpassning till det kallare klimatet. (Ahrland & Andersson 2008)

Figur 39
Illustrationsplan av Daniel Müller (1858). Parken har inga upprepade mönster, en organisk och mjuk linjeföring och inslag av vatten. Stråken är dragna i böljande former och alla leder ut och kopplar samman parken till landskapet utanför.

Figur 40
Illustrationsplan av Daniel Müller (1858). Parken har två spegelvända spaljéer, en strikt form som bryter landskapet nära byggnaden. Gångarna och planteringarna har en mjuk linjeföring. Grupperna av vegetation ser oregelbunda ut och inga tydliga kanter syns vid planteringarna.

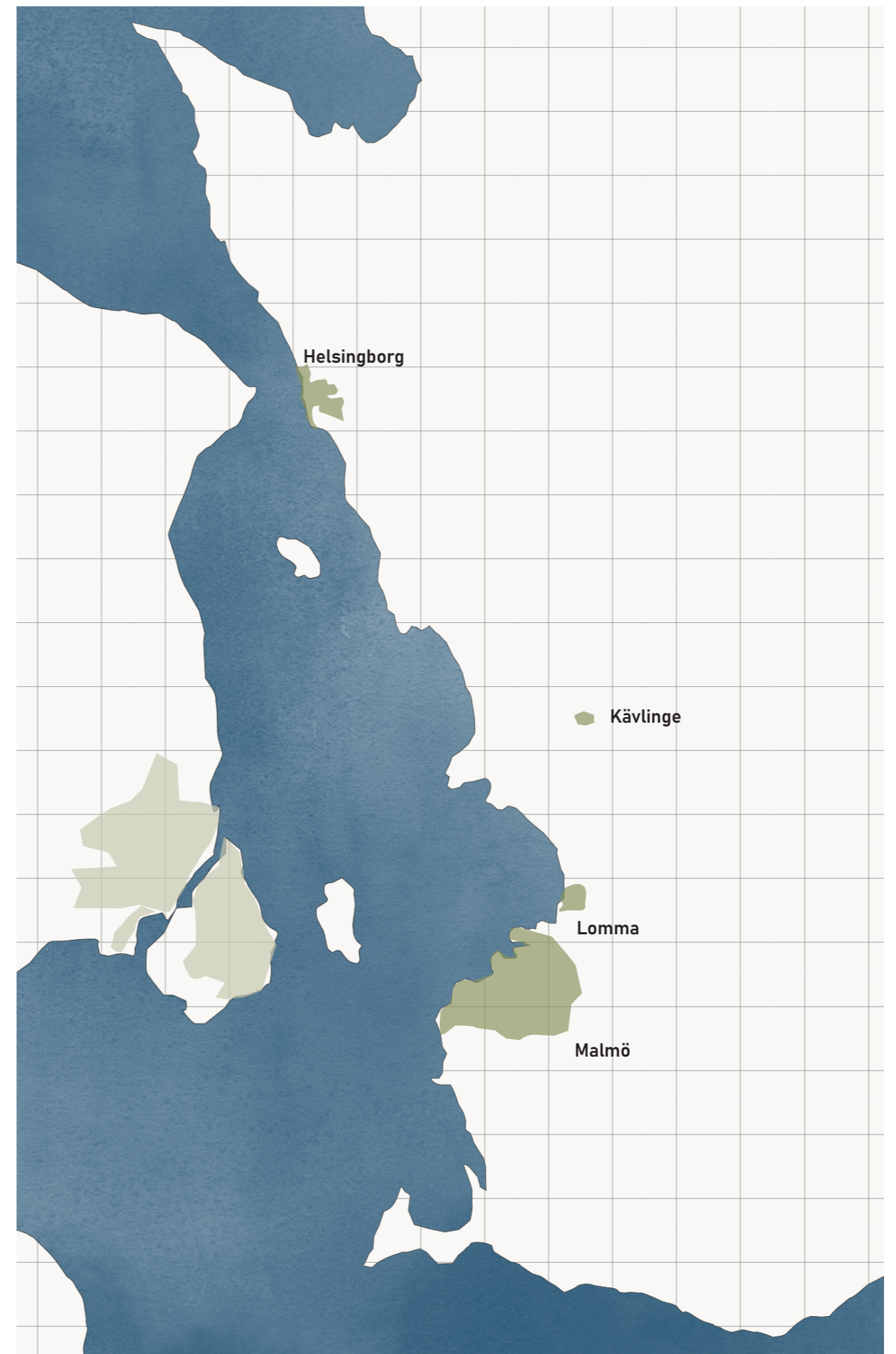
Figur 41
Illustrationsplan av Daniel Müller (1858). Vegetationen står i grupper och solitärt. Växtkompositionen ser inte ut att upprepa sig. Gångarna leder ut till en huvudgång som är dragen runt hela parken. I vänstra hörnet finns en avgränsad rumslighet som definieras av träd, kan vara en trädsal.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Gestalta naturalistiskt med avsikt att skapa landskap som speglar 1800-talet och samtidens stilideal.
- Gestalta med inspiration från 1800-tals parker för att förankra parken till idealet när den anlades.
- Dramatik kan skapas med växtmaterial, till exempel med utstickare.
- Oregelbundna former bidrar till en naturalistisk utformning.
- Inspireras av promenadkulturen, dra stråk så att det går att promenera runt parken på flera olika sätt. Det kan finnas olika flöden.
- Byggda element kan komplettera en naturalistisk stil och kan användas som en kontrast. Det strikta och byggda kontrasterar det mjuka och organiska.

Referenslandskap

I avsnitten *Fredriksdals trädgårdar*, *engelska parken*, och *Silverforsens Folkpark* presenteras material från platsbesök under följande rubriker; växtkaraktär, växtkomposition och arter och stråk och struktur. Det här avsnittet behandlar hur en park under det sena 1800-talet kunde gestaltas. Avsnittet *Fredriksdals trädgårdar - engelska parken* skildrar den naturromantiska stilen som kom till Sverige under 1800-talet och som grundades i önskan om ett naturligt landskap. Avsnittet *Silverforsens Folkpark* visar strukturer, formspråk, stråkdragning och växtmaterial, som kan ses i andra folkparker från samma tidsperiod. Referenslandskapen avslutas med en reflektion som beskriver min upplevelse av platsen och kopplingar jag ser mellan platserna och det som stod i litteraturen.

Figur 42
Plan som visar var referenslandskapen ligger på den skånska västkusten.

Fredriksdals trädgårdar

Engelska parken

Figur 43
Skånekartan med Helsingborg utmarkerat.

Fredriksdals huvudbyggnad uppfördes år 1787 i utkanten av Helsingborg. Herrgården byggdes som sommarbostad med en omgivande park. Den kallas idag för *Franska parken* och är typisk för svenskt 1700-tal. Under 1800-talet såldes tomten flera gånger och tillhörande mark användes främst till jordbruk. Under tidigt 1900-tal såldes tomten till Helsingborgs stad med löfte om att det skulle förvandlas till ett friluftsmuseum. Fredriksdals friluftsmuseum byggdes 1923 och resterande parker och trädgårdar har därefter byggts i etapper. Idag ingår Fredriksdal i Helsingborg museum och ligger centralt i staden. Fredriksdals muséer och trädgårdar inkluderar bland annat ett friluftsmuseum, botanisk trädgård och historiska trädgårdar och parker. De historiska trädgårdarna och parkerna följer historiens trender och den *Engelska parken* speglar den romantiska naturuppfattningen under 1800-talet. Jag har studerat parkens formspråk, rumsligheter och rörelsemönster för att få en förståelse för tidstypiska strukturer. Jag har även inspirerats av möblering och växtarter som kan vara relevant att inkludera senare i gestaltningen.

Växtkaraktär

Den engelska parken kan delas in i två olika karaktärer. Parken är dels ett halvöppet landskap med stora träd och klippt gräsyta. Platsen saknar dock ett mellan- och buskskikt. Kronorna är friväxande och hänger lågt. På vissa ställen når grenarna nästan ner till marken. Trädens enorma volymer skapar en kontrast till landskapet i det halvöppna landskapet. Men parken har också en del som utgörs av ett snårigt och otillgängligt skogsparti. Vegetationen ser ut att växa fritt och det saknas en tydlig gräns mellan skikten. De sammanflätade grenverken begränsar dessutom sikten genom området.

Växtkomposition & arter

Trädskiktet i den halvöppna delen består av *Fagus sylvatica*, *Betula pendula*, *Alnus glutinosa*, *Prunus avium* och *Tilia cordata*. Träden står i grupper om två till fyra individer kompletterat med solitära träd som står placerade slumpmässigt runt om i parken. I den mer vildvuxna delen finns samtliga arter men med ett tätt buskskikt och fältskikt bestående av exempelvis *Acer pseudoplatanus*, *Quercus robur*, *Corylus avellana* och *Matteuccia struthiopteris*. Växternas sätt att bre ut sig gör det svårt att utläsa hur de planterats från början.

Stråk & struktur

Stråken saknar hierarki, det vill säga att alla har samma bredd och är gjorda av samma material. Runt den engelska parken leder en huvudgång som mynnar ut i flera gångar som leder in i parken (se figur 44). Runt lusthuset finns sittmöbler som står utplacerade på det klippta gräset (se figur 46). Däribland finns träbänkar med rygg- och armstöd, lösa bord och stolar och hängmattor. Möblerna är placerade så att besökaren får olika utblickar från vardera möbel. När en bänk är placerad på gräset får besökaren uppleva att vara en del av landskapet istället för att enbart ha visuell kontakt med det från stråket.

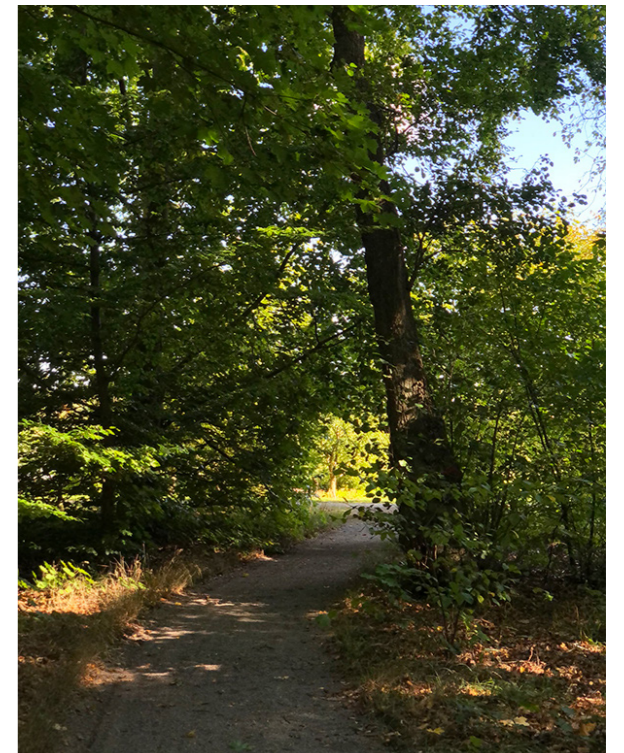
Figur 44
Axonometri på den Engelska parkdelen i Fredriksdals trädgårdar.

Figur 45
Huvudgången som leder runt parken. Engelska parkdelen är till höger i bild.

Figur 46
Sittmöjligheterna är varierade och många. Bänkar är placerade sporadiskt.

Figur 47
Den täta vegetationen blockerar sikten. Vad som finns bakom hörnet blir en överraskning.

Reflektion

Den engelska parken i Fredriksdals trädgårdar har en typiskt engelsk landskapsparckarakter. En mjuk linjeföring i stråkets dragning ramar in öppna gräsytor med trädgrupper och solitärer vilket är strukturer som även hittas i Müllers (1858) planritningar (se figur 39-41). Stråk i den engelska parken leder till en huvudgång som är draget runt hela parkdelen, vilket i ett verkligt sammanhang under 1800-talet skulle underlätta åtkomsten (Müller 1858). Gångarna innanför den raka huvudgången bygger upp ett nät av stråk i den engelska parken. Stråken korsar varandra på flera ställen och skapar noder som är potentiella ställen att möta andra besökare på. Gångarna leder under låga kronor och runt snåriga buskage där det kan dyka upp överraskningsmoment runt hörnet. Likt stråken i 1800-tals parker som drogs för att guida besökaren till parkens planerade överraskningsmoment (Ahrland & Andersson 2008).

Ute i fält är kontrasten mellan de enorma träden och omgivningen slående. Avsaknaden av ett buskskikt mellan trädvolymerna och det platta landskapet är påtaglig och bidrar till att känna sig liten i sammanhanget. Engelska landskapsparcker under 1800-talet hade ofta flera olika häpnadsväckande element för att öka dramatiken (Ahrland och Anderssons 2008), såsom klippor och vatten i rörelse. Men min personliga upplevelse var ändå att träden var tillräckligt stora för att bidra med en dramatisk effekt.

Sikten är god i stora delar av parken. De öppna delarna av den engelska parken består till stor del av stora träd med lågt hängande grenar. Men tack vare avsaknaden av ett buskskikt är sikten god under träden. Dessutom är de låga trädkronorna en visuell inramning av landskapet bortom trädtoppen, vilket kan kopplas till uppbyggnaden av ett landskap som gynnar vyer och blickfång i de romantiska parkerna (Ahrland och Anderssons 2008). Till sist bidrar god sikt till en upplevd trygghet. Trygghetsaspekten beaktades visserligen inte då de engelska landskapsparckerna utformades men är viktig idag.

Redskapen i parken har en oregelbunden placering. Bänkar står på gräsmattorna istället för längs med stråken och alla bänkar står riktade åt olika håll.

Placeringen lockar in besökare i parken och avstånden från stråken där andra besökare befinner sig kan bidra till ett större upplevt lugn eftersom man får distans till andra. Bänkarnas placering kan även bidra till att se parken från andra perspektiv och till exempel upptäcka nya vyer. Men deras placering på gräsmattan är också en fråga om tillgänglighet. Vanligtvis placeras bänkar längs stråk så att det är lättillgängligt att slå sig ner för att vila. När bänkarna står inne på gräsmattan kan det försvåra framkomligheten. Även lusthuset är ett typiskt återkommande element enligt den engelska parkstilen. Lusthuset i Fredriksdals trädgårdar bryter den organiska vegetationen och blir ett pryddigt smycke i parken.

Slutligen bestod artsammansättningen enbart av inhemska arter likt hur det var i järnvägsparkerna. Under den mer naturalistiska stileran i Sverige används främst inhemska arter för att efterlikna den äkta och naturliga naturen (Andreasson Sjögren 2007).

Figur 48
Engelska parkdelen i Fredriksdals trädgårdar. Stora träd bredvid huvudgången.

Figur 49
Engelska parkdelen i Fredriksdals trädgårdar. Gång dragen under en låg och bred krona.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Öka kontrasterna i parken med ordnade och oordnade planteringar.
- Komplettera rabatter och låga växter med enstaka enorma träd för att höja dramatiken.
- Avstickare(stråk) ökar tillgängligheten i fler delar av parken.
- Använd många typer av sittmöjligheter för att locka olika användare.
- Stråk som dras runt en visuell barriär bidrar till överraskningar.
- Placera möbler efter vyer och utblickar.

Silverforsens folkpark

Figur 50
Skånekarta med Kävlinge utmarkerat.

Silverforsens folkpark invigdes år 1906 i Kävlinge. Parken ligger i direkt anslutning till Lödde å och har tack vare närheten till vattnet två olika växtkaraktärer, årsmmet och parken. Det kommande avsnittet kommer dock inte beröra årsmmet eftersom projektområdet inte är beläget direkt vid vatten. Silverforsens folkpark är knappt 20000 kvm, för referens är det en tredubbling av Folkets park i Lomma.

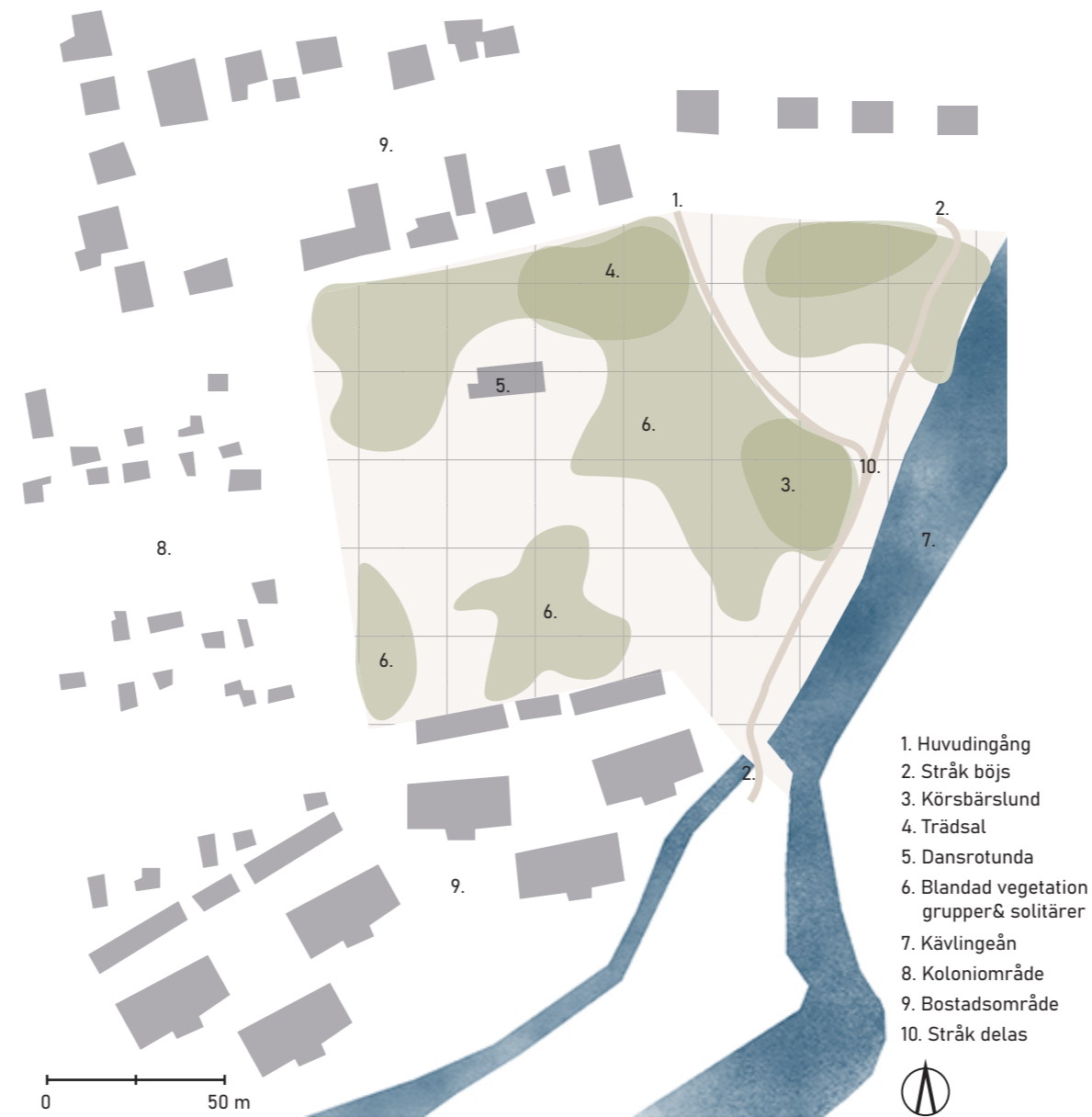
Växtkaraktär

Växtkaraktären domineras av gamla stora träd med breda kronor. I folkparkens norra kant finns ett bestånd av Acer platanoides och Tilia x europaea vars kronor har vuxit ihop (se figur 54). De sammanförda kronorna skapar ett tätt tak över marken som knappt tillåter något ljus att sila genom. Både lönn- och lindträd är uppstammade till ca 2,5 meter och det saknas undervegetation helt. Det finns även en grupp med Prunus avium som är enstammiga och uppstammade med breda kronor. I resten av parken är kronorna på de äldre individerna låga och breda. Enstaka individer har ett hängande grenverk men de är en klar minoritet.

Växtkomposition & arter

I parkens mitt finns en klippt gräsyta. På gräset finns enstaka solitära träd och det öppna rummet ramar in av trädgrupper och/eller större bestånd (se figur 57). I lind-

och lönnbeståndet står träden med jämna mellanrum och är det största sammanhängande beståndet i parken. De största träden i parken som helhet är Salix x fragilis, Salix purpurea 'Pendula', Acer, Betula pendula, Fagus sylvatica, Fraxinus excelsior och Tilia cordata. En körsbärslund med Prunus avium finns i mitten av parken. Träden i lunden ser ut att vara betydligt yngre än resten av parken och är förmodligen ett tillägg i senare dar. Körsbärsträden är planterade med jämna mellanrum och liknar lind- och lönnbeståndet.

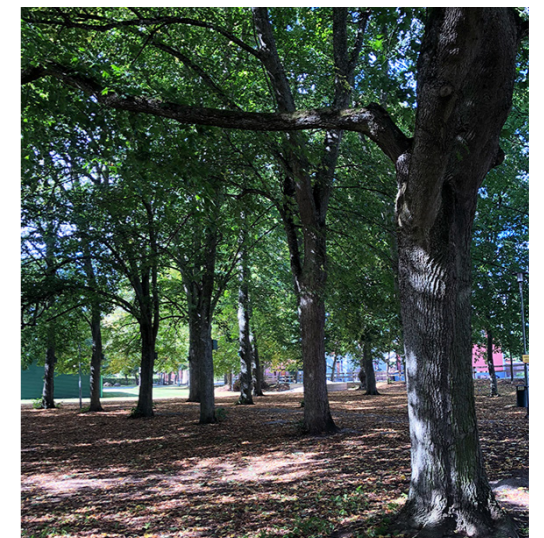
Figur 51
Plan Silverforsens folkpark i Kävlinge.

Stråk & struktur

Silverforsens folkpark har endast ett stråk, vilket innebär att större delen av parken är otillgänglig. Stråket är lagt i stensjöl och har samma bredd längst hela sträckan. Gången börjar/slutar i parkens huvudentré som utmärker sig med originalgrindpelare som kantar stråket. Grindpelarna signalerar att det är en huvudingång och skiljer denna entren från de andra. På vardera sida om pelarna finns ett trästaket som avgränsar parken från gatan. Vid de andra två entréerna försvinner stråket runt vegetation och små kullar.

Figur 52
'Utstickare' med hängande karaktär.

Figur 53
Trädsal. Nummer 4. i plan.

Figur 54
Stråk daget med mjuk linjeföring. Nummer 10 i plan.

Reflektion

Silverforsens folkpark har strukturer och element som hittas i engelska landskapsparker men få som är typiska för folkparker. Växtmaterial är en sådan del som har tydlig koppling till engelska parker. Krokiga träd, hängande grenverk (se figur 52) och röda bladverk utgör några aspekter som är typisk 1800-talsstil. Växtmaterial som sticker ut i form och färg väcker nyfikenhet på natur och skapar dramatik (Ahrlund, Å. & Andersson, E.S. 2008). Utstickare höjer även upplevelsevärde och ger intressanta blickfång likt tanken bakom järnvägsparkerna och i de engelska landskapsparkerna.

Pelarsalen i Silverforsens folkpark påminner om hur träsalar i engelska landskapsparker beskrivs (Müller 1858). Parker i den engelska stilen skulle inte ha upprepade mönster, med undantag för en träsala (Müller 1858). De användes som kontrast mot en regelbunden struktur och organisk linjeföring i parkerna. Trädsalens unika rumsliga interiör bidrog även med kontrast mot resten av parken. Tanken var att salen skulle vara ett rum som besökare varken såg ut från eller in i, för att få en upplevelse av att komma in i en ny miljö. I Silverforsens folkpark finns en pelarsal (se figur 53) som inte efterliknar utformning av träsalar fullt ut men som ger liknande upplevelsevärde. Pelarsalen är ett tydligt avgränsat rum som kontrasterar resten av parken, vilket bidrar till känslan av att träda in i en ny miljö.

Parkens stråkdragning skiljer sig från de engelska landskapsparkerna eftersom det endast finns två raka gåingar. Den raka linjeföringen känns inte igen från litteraturen och parken får inga överraskningsmoment som upptäcks längs stråket. Slingrande vägar bidrar även till att den gående ser mer av parken då man tvingas ändra riktning gradvis.

Körsbärlunden har ett regelbundet mönster som är ytterligare en struktur som skiljer sig från 1800-talsparkerna. Träden är placerade med jämna mellanrum i Silverforsens mitt och har samma höjd och kronstorlek. Jag tror att körsbärlunden är ett fint inslag i parken för gemene man, inte minst när blommorna slår ut på våren. Men jag som är påläst på engelska landskapsparkers utformning noterade att lundens regelbundna mönster inte följer strukturen i resten av parken och är förmodligen ett tillägg.

Silverforsens folkpark har få strukturer och element som är typiska för folkparker (Folkets hus och parker b). Teater och dans var populära aktiviteter, vilket gjorde att den typiska Folkparken hade en utomhusscen, dansrotunda och sittplatser för socialt umgänge. Sittplatserna smyckades av blomstrande buskar och perennplanteringar i vibrerande färger. Men Silverforsens Folkpark saknar samtliga delar, vilket innebär att jag inte kan ta inspiration till gestaltningen gällande Folkparkstilen eller funktionerna.

Figur 55
Stråk draget efter landskapet och vegetationens form. Utgång mot norr.

Figur 56
Stråk draget efter landskapet och vegetationens form. Utgång mot söder.

Figur 57
Dansrotundan bakom tältet. Gräsyta med enstaka grupper & solitära träd.

Figur 58
Grindstolpar från 1906. Huvudingången som leder in i parken norrifrån.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Enstaka enorma träd som står själva höjer dramatiken och skalan.
- Parken saknar ett rörelseflöde eftersom det bara finns ett stråk. Om yta finns bör stråk dras in i bestånd för högre rekreativa värden.
- En träsala eller pelarsal bidrar till ett arkitektoniskt uttryck och bryter av mot omgivningen.

Dynamisk vegetationsbyggnad

Dynamik

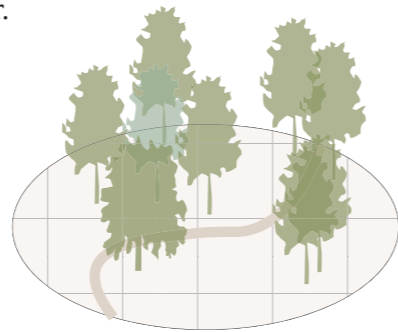
Dynamik i ett växtsystem innebär naturligt förekommande förändringar. Dessa är inte bara oundvikliga utan också fundamentala för systemets överlevnad och utveckling. Det finns både naturliga och icke naturliga orsaker till att ett system förändras. De naturliga processerna är svåra att förutspå, så för att lära sig förstå förändringar har ett verktyg utarbetats av Dunnett och Hitchmough (2004). Verktöget kategoriserar förändring i olika skalor och visar bland annat förändring över tid och förändringarnas orsaker, till exempel rumsliga faktorer och växternas naturliga livscykel. Tid delas upp i tre underkategorier; *fenologisk förändring* (förändring under en växtsäsong), *cykler* (tillväxten eller bortfallet av biomassa hos en växt) och *successivt* (långsiktig förändring av växters komposition och karaktär). De rumsliga faktorerna kan också ses i olika skalor. När två växtindivider interagerar påverkar de varandra genom att konkurrera om plats. På motsvarande sätt kan ett helt växtsystem påverka landskapet och landskapet kan utlösa förändringar inom ett växtsystem. Utöver de naturliga processerna, som orsakas av rumsliga faktorer, kommer växtindividerna och växtsystemet att påverkas av yttre faktorer som till exempel klimat och slitage. Därför är det viktigt att designa med hänsyn till ståndorten.

Succession - "förändring av artfördelningen ur ett tredimensionellt perspektiv på en plats över tid" (Sjöman och Slagstedt 2015, s. 59)

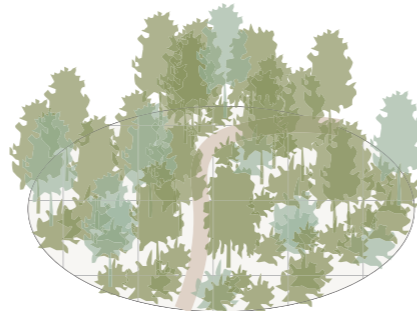
Dynamik i växtsystem har blivit viktigt inom landskapsarkitektur och hållbar stadsutveckling (Dunnett & Hitchmough 2004). Förståelse för hur dynamik skapas och vilka förändringar som kan uppstå i vegetationsbyggnaden gör det möjligt att utforma flerskiktade växtsystem. (Wiström et al. 2009) Dunnett (2004) menar att vild natur ses som statisk, vilket är en feltolkning av ett orört växtsystem. Växter är levande och utvecklas kontinuerligt, det vill säga att de är dynamiska snarare än statiska. Kunskapen skapar även förutsättningar att utforma lummiga oaser i urbana miljöer. Ökad förtätningen har lett till minskade grönytor vilket i sin tur ställer högre krav på de bevarade grönytorerna. Platser med höga naturvärden är platser

som människor uppfattar som naturliga (Dunnett & Hitchmough 2004), såsom upplevelsen av en skog. Samtidigt påstår Dunnett & Hitchmough (2004) att en plats ska kunna uppfattas som gestaltad för att besökaren ska registrera den och värdesätta den. Kombinationen av gestaltad och naturlig är att kunna efterlikna den orörda naturen, eller snarare varsamt brukad natur och skötta kulturlandskap och samtidigt tydliggöra att platsen är utformad av människan. En anledning till att Folkets park i Lomma skulle kunna upplevas övergiven är på grund av att parken är förfallen.

Dynamiska växtsystem kan skapas utifrån två principer, *marktäckning* och *art- och strukturvariation* (Robinson 2016). Marktäckning utgörs av all vegetation som täcker markytan, inklusive alla skikt samt hur marktäckningen ser ut över ett helt år. Marktäckning kan skapas även under vintersäsongen med hjälp av vintergröna arter eller arter med täta grenverk. Den andra principen om variation rör ett växtsystems komplexitet, till exempel art- och strukturrika planteringar. Variationen skapas av att välja många olika arter i alla skikt med olika egenskaper.

Figur 59
Konceptuell skiss på hur det kan se ut på en plats med trädsikt och en avsaknad av mellan- eller busksikt.

Figur 60
Konceptuell skiss på hur vegetation kan bli tät med flera skikt.

Figur 61
Konceptuell sektion för att visa var busk-, mellan- och trädsikt finns i en plantering.

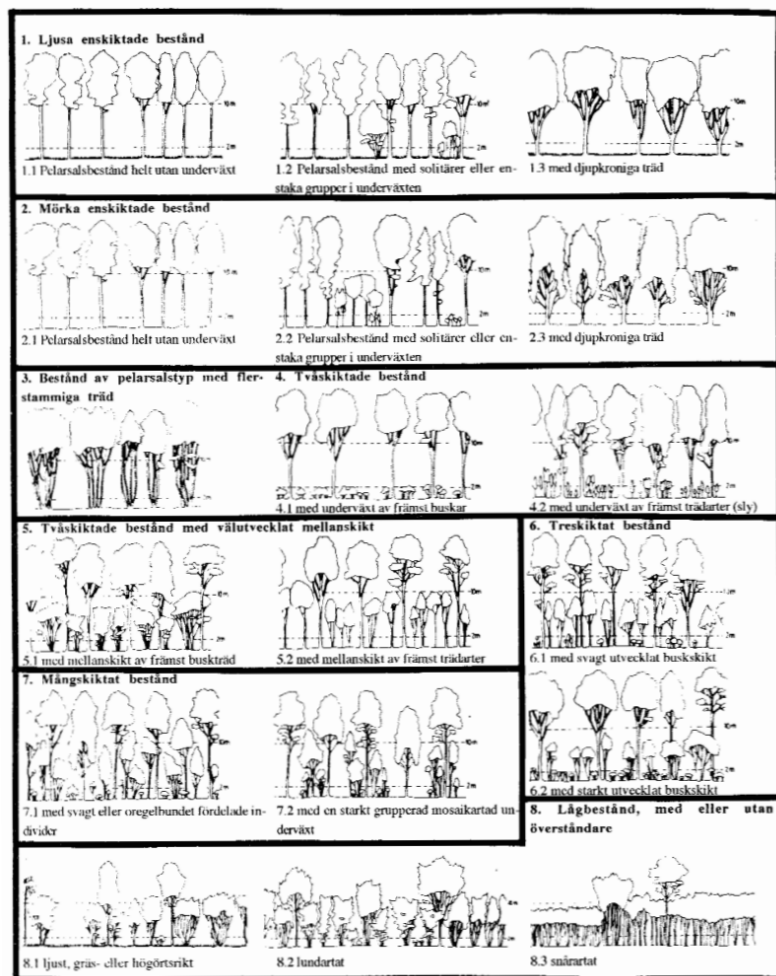
Strukturer i planteringar

De viktigaste strukturerna i en plantering i vertikal ledd utgörs av; trädsikt, mellanskikt, busksikt och fältsikt. Dessa kan fördelas på olika sätt för att skapa struktur i ett växtsystem (Wiström et al. 2009). Skikten kan skilja sig i artsammansättning och komposition och vara mer eller mindre dominanta i planteringen (Sjöman et al. 2015). Artsammansättningen bör dock variera vertikalt och horisontellt (Robinson 2016). Det går inte att förutspå hur skikten kommer att utvecklas, men det är viktigt att ha kunskap om en arts unika egenskaper gällande exempelvis växtsätt och utbredningsförmåga. Med den kunskapen går det att göra valida gissningar för hur individerna kommer att interagera och utvecklas. (Sjöman et al. 2015)

Strukturrika planteringar är ett samlingsbegrepp för artrika vegetationstyper med varierande skiktning, både horisontellt och vertikalt (Wiström et al. 2009). Skikt som är svåra att urskilja saknar vanligtvis mellanrum i vertikala led, lager inom ett lager, och har stor variation i de horisontella leden (Robinson 2016). I dessa skikt har många arter nischat sig för att överleva under eller mellan andra växter. *Rubus fruticosus* är ett exempel på en låg buskart som ofta lever under andra buskarter i buskskiktet (ibid). Om planteringen saknar horisontell

variationen inom ett skikt utvecklas generellt bara två-skiktade bestånd (Wiström et al. 2009).

Att styra skiktens uppbyggnad öppnar möjligheter att bygga miljöer med hög mångfald, biologiskt och upplevelsemässigt (Wiström et al. 2009). Den vertikala uppbyggnaden från den högsta kronan ner till fältskiktet gör att många arter kan leva på samma yta. Skikten skapar unika habitat som till exempel fåglar och insekter gynnas av. (Richnau et al. 2012) Men miljöer som är flerskiktade tyder också på att platsen har gynnsamma förhållanden, till exempel god ljusstilgång och frisk och näringsrik jord (Robinson 2016). Komplexiteten indikerar alltså att det är en god växtplats som även kan betyda att det är en gynnsam levnadsmiljö för fauna. Strukturrika planteringar har många lager av växtlighet som bildar en mer unik rumslig interiör och en rikare miljö på en mindre yta än fåskiktade planteringar. Om skikten får överlappa och gränserna mellan dem suddas ut blir beståndet tätt och upplevelsen av att befinna sig i ett rum med väggar blir desto mer påtaglig. (Wiström et al. 2009) Sådana bestånd kan skapa goda rekreativa värden i urbana miljöer (Richnau et al 2012).

Figur 62

Figuren visar olika typer av strukturer som kan uppstå eller skapas inom ett bestånd. Genom att variera strukturtyper i olika planteringar i staden är det möjligt att uppnå olika funktioner till exempel (Wiström et al. 2009). Illustration lånad ur boken *Furulunds fure* (1991) av Roland Gustavsson och Lars Fransson.

Faktorer som styr växtval

Yttre faktorer påverkar växters utveckling, men samma faktorer påverkar arter olika beroende på vilka egenskaper de har. Därför behöver man förstå grundläggande aspekter för alla arter, till exempel om en art är pionjär eller sekundär. Om platsens ståndort är känd kan vi utgå från platsens naturliga förutsättningar och välja arter utifrån dem. Växtarter delas upp i *pionjärer*, *semipionjärer*, *semisekundärer* och *sekundärer*. (Sjöman et al. 2015)

Pionjärer och semipionjärer har en hög tolerans för stora förändringar i markförhållande, klimat och olika typer av störningar. Redan från start lägger de sin energi på en snabb tillväxt både under och ovan mark. Tillväxten bidrar till ett väl utvecklat rotsystem tidigt i livet, vilket ger pionjärer ett försprång i att samla näring och vatten i marken. Rotsystemets utveckling gör även pionjärer mer lämpade att leva i torra jordar eftersom rötterna sträcker sig långt, både i sidled och på djupet. Tillväxten

ovan mark är positiv eftersom pionjärer skapar miljöer som sekundärer senare kan etableras i samt att en snabb trädvolym bidrar till upplevelsevärden tidigare än långsamt växande arter. En semipionjär art har liknande krav och tillväxtkurva som pionjärer. Skillnaden är att dessa arter gynnas av ett etablerat fält- och buskskikt för att komma igång, till exempel för att få skydd från vind vid etablering. Därefter skjuter de snabbt i tillväxten, liksom pionjärer. (ibid)

Sekundärer och semisekundärer är känsliga för fluktuationer, vilket är vanligare i de öppna landskapen med bra ljusstillsförelse. Sekundära arter utvecklas bättre i halvskugga, skapat av pionjärer eller annan befintlig vegetation, med ett stabilt mikroklimatet och där mark- och luftfuktigheten är jämn. Semisekundära är mindre känsliga och har en snabbare tillväxt än sekundära arter, som har en betydligt långsammare tillväxt än andra arter. En långsam tillväxt innebär även en längre livslängd. Därför är det viktigt att använda både pionjära och sekundära arter, så att planteringen får en dynamik i livscyklerna. Slutligen är det viktigt att ha en uppfattning av var i den successionella utvecklingen platsen som ska gestaltas är. (ibid) I Folkets park finns två tydliga markförhållanden och miljöer, gräsytan med befintlig vegetation och den hårt packade grusytan som saknar befintlig vegetation helt.

Ljus

Alla växter behöver ljus men arter är olika ljuskrävande respektive skuggtoleranta (Sjöman et al. 2015). Individanpassad ljusstillsförelse är en förutsättning för en lyckad strukturrik plantering. Vid utformning av flerskiktade system måste ljuset kunna nå mellan-, busk- och fältskikt för att arterna i dessa skikt ska kunna överleva (Wiström et al. 2009). Kunskap om var i ljusspektrumet en viss art återfinns bidrar till att kunna skapa stabila skikt (Sjöman et al. 2015). Att välja ett fåtal nyckelarter i vardera skikt bidrar även till stabilitet. Fler arter per skikt skapar större ljuskonkurrens, vilket i sin tur kan leda till att fler arter slås ut och skiktets stabilitet minskar. (Richnau et al 2012)

I regel bör mer ljuskrävande arter vara de med högst kronhöjd. Mellanskiktet skuggas av trädskiktet, vilket innebär att arter som är mer skuggtoleranta kan trivas.

Låga buskar i både mellan- och buskskiktet tenderar att breda ut sig och bli buskiga för att få en större exponerad yta (se figur 62, 5.1). Mellanskiktet kan med fördel byggas upp av både träd och buskar. Variation och komplexitet kan skapas av en kombination av låga och breda buskar som breder ut sig i de låga delarna av mellanskiktet, kompletterat med enstaka skuggträdarter i den övre delen av mellanskiktet. Skuggträdarterna måste dock begränsas för att inte konkurrera ut buskarna. Balans mellan träd och buskar gör det möjligt att skapa ett rikt och mångskiktat mellanskikt.

Ett vitalt buskskikt kräver goda ljusförhållanden eftersom sämre ljusstillsförelse leder till att buskarna letar sig upp med risk för att förlora sin buskcharakter. Ljusstillsförelsen kan regleras genom kontinuerlig gallring i de övre skikten, inklusive skuggträdarterna i mellanskiktet. När ljusstillsförelsen är god kommer det resultera i en strukturrik plantering. (Wiström et al. 2009) I ett orört växtsystem är det istället växternas unika egenskaper som kommer att avgöra vilka artproportioner som kommer finnas i framtiden (Sjöman et al. 2015). Ju äldre vegetationen blir i ett orört system desto större andel hårdiga busk- och trädarter. Det betyder att konkurrenskraftiga växter kommer dominera och svaga arter utgör en mindre andel. Det kan också innebära att arter som är mer känsliga för vind eller slitage kommer att utvecklas i och med att individerna runt om har hunnit växa upp och bildat en skyddande vägg. Det gäller även skuggtåliga arter. De kan börja etableras om vegetationen runt om fått ett försprång och skapat ett gynnsamt mikroklimat under kronorna. (ibid)

Arter som har förmågan att överleva i både skugga och ljus anpassar vanligtvis sitt växtsätt beroende på ljusstillsförelsen. Växtindivider som står i full sol har ofta en tät krona med ett frodigt bladverk, till skillnad från skuggiga miljöer, till exempel i busk- eller mellanskiktet, där växters anpassning i utbredning är essentiell. Dessa växter får ofta större grenvinklar med blad längst ut på grenarna så att de få blad som finns kan samla upp det diffusa ljuset som lyckas sila ner genom trädskiktet. Ett ändrat växtsätt är en strategi för växter och är viktig att ha med i bakhuvudet när ett flerskiktat system ska gestaltas. (Sjöman & Slagstedt 2015)

Bryn

Ett bryn förekommer i kanten av ett bestånd, exempelvis i skogens ände, där slutna vegetation möter det öppna landskapet. När en tät vegetation tar slut kommer det att växa fram en övergångszon av växtlighet, ett bryn, från det täta till det öppna landskapet. Gränsen mellan bryn och skog kan vara svår att urskilja, men det inre beståndet är en mer jämn miljö, vad gäller art- och växtkomposition. Skogssidan av gränsen tenderar att vara frodigare än i det inre beståndet tack vare större ljusinsläpp i brynet. Brynets slut mot det öppna landskapet orsakas av störningar av människan eller naturliga processer. Naturliga störningar kan vara ändrade markförhållandena, till exempel förändring av fuktighet eller pH-värde. Störningar orsakade av mänsklig påverkan kan exempelvis vara när mark börjar hävdas. Om mark hävdas bredvid en skog kommer ett skogsbryn växa fram i skogens ände mot det öppna landskapet. (Rizell & Gustavsson 1998)

Typer av bryn

Bryn kan vara av tre slag; *stambryn*, *buskbryn* och *mosaikbryn* (Rizell & Gustavsson 1998). Kategorierna ger vägledning när bryn ska utformas. *Stambryn* betyder att brynet saknar ett buskskikt. Denna typ av bryn uppkommer främst i betade miljöer eller bryn riktade åt norr med höga träd som skuggar kanten av skogen. *Buskbryn* består av ett tätt och utdraget buskskikt. Arterna har ofta egenskapen att växa lågt och brett för att få större exponeringsyta. I utvecklade buskbryn finns även skuggtåliga arter under de ljuskrävande buskarna. *Mosaikbryn* är vanligtvis utdragna och byggs upp av grupper av buskar och träd. De uppkommer när skogen börjar växa ut på betesmark, där boskap betar ojämnt och det blir mer slumpartat vilka växtindivider som blir kvar. Alla bryn är unika och kan beskrivas utifrån tre olika zoner knutna till egenskap och funktion inom brynet. (ibid) De tre zonerna är; *yttrebrynzonen*, *mellanbrynzonen* och *innerbrynzonen*. Om alla tre zoner finns i ett utdraget bryn, det vill säga att det förmodligen går att urskilja zonerna, kallas det för ett *trestegsbryn* (Gustavsson & Ingelög 1994). I ett väl utvecklat bryn med lång kontinuitet består yttrebrynzonen av ett rikt fält- och buskskikt och har hög solexponering. I denna zon trivs arter som inte överlever där marken skuggas av annan vegetation.

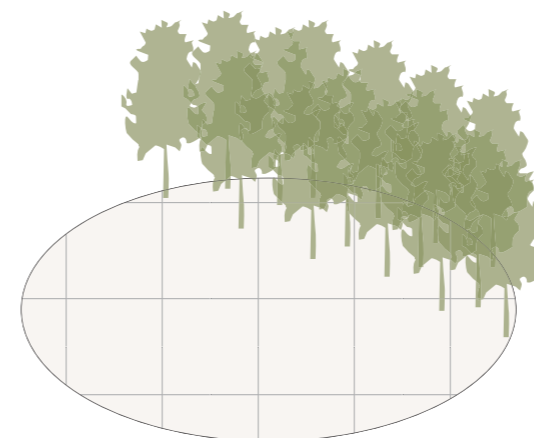
Mellanbrynzonen består främst av buskträd, låga träd och låga buskar under träden som är mer skuggtoleranta. Innerbrynzonen liknar skogen i innerbeståndet men är ofta mer frodig med fler buskar. (Rizell & Gustavsson 1998)

Bryn som består av alla tre zoner har hög biologisk- och strukturell diversitet. Ett väl utvecklat trestegsbryn går från ett rikt örtskikt mot det öppna landskapet, till låga buskar som vidare övergår i skikt med både buskar och träd tills det slutligen främst består av träd (Wiström & Nielsen 2014). Struktur och artsammansättning spelar en betydande roll för vilka funktioner och kvaliteter brynet får. Artsammansättningen i ett bryn är unik, vilket gör artsammansättning en mindre lämplig kategoriseringsgrund. Däremot är strukturen för vegetationsbyggnad i bryn återkommande och är därför enklare att kategorisera efter. Trestegsbrynen är dock sällsynta, eftersom de kräver stor yta. Det kan vara svårt att få plats med ett väl utvecklat bryn i urbana miljöer (Rizell & Gustavsson 1998).

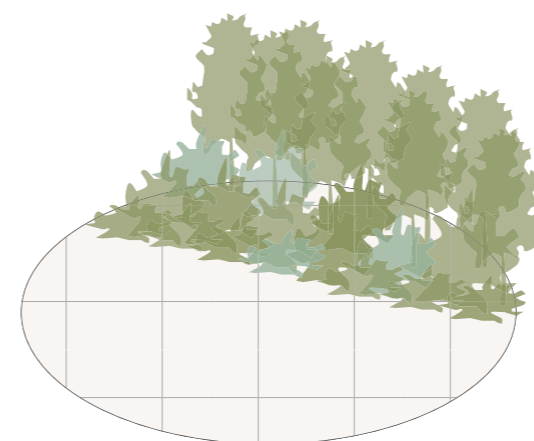
Bryn är en av de viktigaste strukturerna i ett växtsystem både visuellt (estetiskt) och ekologiskt (Robinson 2016). Södervända bryn som är utdragna har unika förutsättningar att bestå av ett synligt busk- och trädskikt med lång blomningsperiod vilket bidrar till upplevelsevärden och gynnar även faunan. På håll syns brynet först och om brynet är tätt syns bara växtligheten och inte vad som finns i det inre beståndet. Om man vill att det inre beståndet ska vara synligt måste brynet utformas gles. Brynets täthet är även en av faktorerna som reglerar ljusförhållandena inne i beståndet. Ett tätt bryn kan ge skugga, vilket i sin tur kan innebära fukt och skydd. Ett öppet bryn släpper däremot in ljus, vilket gynnar en del arter men erbjuder begränsat skydd. (ibid)

Yttre faktorer påverkan på bryn

Ljusexponering avgör brynets artuppsättning. Hög ljusexponering ger gynnsamma förhållanden i bryn som består av ljuskrävande arter, men flerskiktade bryn består vanligtvis av både ljuskrävande och skuggtoleranta arter. (Rizell & Gustavsson 1998) Ljuskrävande arter trivs bäst i yttrebrynzonen eller i de övre skikten i mellan- och innerbrynzonen i väl utvecklade bryn. Generellt är

Figur 63
Stambryn

Figur 64
Buskbryn

Figur 65
Mosaikbryn

bryn i högre grad mer exponerade för direkt solljus än innerbeståndet och är mer utsatta för vind.

Vind sänker temperatur och minskar luftfuktigheten, och utgör därmed en förutsättning som påverkar vilka arter som kan överleva. Ett tätt bryn med snåriga buskar skapar en vindskyddad livsmiljö för insekts- och fågelarter. Många fjärilsarter och insekter gynnas av den unika brynmiljön, eftersom arterna föredrar olika miljöer under sin livstid. Mellan- och innerbrynzonen erbjuder skydd, föda och fuktighet, medan yttrebrynzonen med högre solexponering och värme ger tillgång till nektar i blommor. (ibid)

Ytterligare en unik aspekt med bryn är att den varma och skyddade miljön i specifikt utdragna söderbryn skapar en växtplats för arter som vanligtvis inte hade överlevt i den växtzonen. Till exempel kan arter som naturligt förekommer i skogsmiljöer i södra Sverige överleva i söderbryn längre norrut (Gustavsson & Ingelög 1994). Samma teori gäller exoter, det vill säga att exoter som finns i skogsmiljöer söderut i Europa skulle kunna överleva i ett södervänt bryn i Skåne. Med exoter kan artsammansättningen i ett bryn bli rikare jämfört med innerbeståndet.

Utformning av bryn

Utformning av bryn kan vara svår eftersom bryn är så komplexa miljöer. Komplexiteten gör det också svårt att förutspå brynets utveckling och funktion. Det är inte heller säkert att brynet utvecklas som planerats, särskilt inte i bryn med stor biologisk mångfald och som är ett fungerande dynamiskt system. (Wiström & Nielsen 2014) Utöver högt ekologiskt värde är bryn unika tack vare artrikedomen och upplevelsevärden (Wiström & Nielsen 2014; Gustavsson & Ingelög 1994). Människors upplevelse är viktigt att ta hänsyn till när en park ska anläggas i urban kontext. Ett mångfacetterat bryn kan bestå av arter som blommar på våren, skiftar i olika höstfärger och har olika former och texturer. Bryn kan även användas i gestaltning för att avgränsa eller binda samman platser samt användas som rumsskapare. (Rizell & Gustavsson 1998)

Bryn kan anläggas på olika sätt beroende på platsens naturliga förutsättningar och vilken bryntyp som önskas (Gustavsson & Ingelög 1994). Mycket av litteraturen behandlar bryn i det rurala landskapet och inte hur bryn kan designas i urban kontext, där det ofta är begränsad yta och därmed svårt att skapa ett utdraget bryn. Istället kan bryn med kortare brynzoner vara aktuella, men en brynbredd som understiger två meter gör det svårt för arterna att etableras (Robinson 2016). Brynbredd på minst fem meter ger bättre förutsättningar för en rikare miljö. När ett bryn ska gestaltas i urban kontext kan Wiström och Niensens (2014) utformningsprinciper inspirera för att säkerställa att det blir rikt med de förutsättningar platsen har. *Utformningsprinciper* för bryn i urban kontext är till exempel kopplade till åt vilket väderstreck det exponeras och vilken typologi brynet ska få. Principerna är inspirerade av Wiström och Niensens (2014) och fungerar som vägledning när ett bryn ska utformas från grunden, till exempel min gestaltning av Folkets park i Lomma.

Utformningsprinciper - Ställ dig frågorna:

- Är brynet exponerat (riktat åt sydöst, syd, sydväst eller väst) eller icke solexponerat (norr)?
- Vilket djup har brynet? Hur många rader har det? (tre rader av plantor minst) (Blakesley 2006)
- Vilken artsammansättning har brynet? Ska det vara hög artvariation med jämn spridning? Eller ska det finnas grupper av samma art som bygger upp brynet?
- Vilken typologi skall brynet ha? Buskbryn, stambryn eller mosaikbryn?
- I vilka rader ska olika arter planteras i? Det här handlar om att förstå hur arter utvecklas beroende på var i brynet de placeras. Vad händer med en ljuskrävande art som placeras längre in i brynet och till viss del skuggas av raderna utanför.

Figur 66
Utdraget bryn åt söder i höstfärger.

Naturalistik design med exoter

En exot är introducerad av människan, vilket kan ske både medvetet och av ren slump, medan en inhemsk art är ett resultat av en helt naturlig process i ett visst område (Garland & J. Wells 2021). Användning av exoter har väckt stor kontrovers hos bland annat landskapsarkitekter eftersom det inte är helt oproblematiskt att introducera nya arter. För att kunna använda exoter är det viktigt att vara insatt i vad arterna har för betydelse för ekologin på platsen (Dunnnett och Hitchmough 2004). Även med god kunskap om arten kan det vara svårt att förutspå hur en art som inte introducerats i ett liknande klimat/ståndort tidigare kommer att te sig. (Dunnnett och Hitchmough 2004; Garland & J. Wells 2021)

Dunnnett och Hitchmough (2004) presenterar en modell för naturalistisk växtdesign i urbana miljöer som syftar till att skapa växtkompositioner som naturligt aldrig hade kunnat skapas men som trivs under rätt omständigheter. Modellen inkluderar både användning av inhemskas arter och exoter för att arterna har en stor variation av egenskaper.

Exoter kan besitta egenskaper som gör arterna mer effektiva på att nischas i mikroklimat som uppstår i urbana miljöer. Rent fysiologiskt är exoter bättre anpassade till urbana miljöer eftersom de från varmare och torrare klimat besitter andra egenskaper vad det gäller att överleva i den typen av klimat och miljöer. (Dunnnett och Hitchmough 2004) Torktålig, salttålig och motståndskraftig mot förorenade jordar är exempel på gynnsamma egenskaper. Men exoter kan även ha förlängd blomsäsong och därför vara en tillgång för pollinerare. (Garland & J. Wells 2021) För att kompensera förlorad natur i och med urbanisering är ett vanligt argument att använda uteslutande inhemskas arter. Tvärtom kan det istället argumenteras att det är ohållbart att försöka efterlikna naturen utanför staden eftersom den inte i alla avseenden uppfyller syftet med vegetation i urbana miljöer. Det senare synsättet handlar om att skapa en ny typ av natur som kan tillgodose människors behov. En grönyta i en urban miljö ska erbjuda rekreativa kvaliteter i människors närmiljö, såsom naturen utanför städer kan men på en betydligt större yta.

Att skapa ett naturalistiskt landskap är en antropocentrisk modell, där *naturalistiskt* innebär att

skapa en plantering som efterliknar den vilda naturen i det rurala landskapet. Den antropocentriska strategin styrs av estetiska värden vilket har ökat användningen av exoter i urbana miljöer. (Dunnnett och Hitchmough 2004) Ur ett estetiskt perspektiv har exoter många positiva egenskaper såsom blomstorlek, intressanta färger, unik säsongsvariation och kulturella kvaliteter (Garland & J. Wells 2021).

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Ta hänsyn till succession i gestaltningen och för att välja växter. Om Folkets park ska finnas om ytterligare 100 år behövs både pionjära och sekundära arter.
- Variera antal skikt för att skapa olika ljusförhållanden.
- Planera in i alla fall en del som består av riktigt tät vegetation som kan bidra till en upplevd skogsmiljö.
- En plantering bör ha en artvariation både vertikalt och horisontellt för att öka möjligheten för ett flerskiktat växtsystem.
- Använd strukturrika planteringar för att skapa unika rumsliga interiörer som bidrar med goda upplevelsevärden.
- Placera växter efter deras ljusegenskaper, ljuskrävande och skuggtåliga passar i olika situationer.
- Använd få skuggträdarter så att arter i lägre skikt har en chans att överleva.
- För att minimera konkurrensen om sol ska en nyckelart i varje skikt väljas (i ett tätt bestånd).
- Skogsbryn kan användas som inspiration för bryn i urban kontext.
- Principer för utformning av bryn kan användas till smala planteringar.
- Exoter kan ge en längre blomsäsong.
- Söderbryn har egenskaper som skapar unika miljöer där arter som inte generellt brukar överleva i det aktuella klimatet skulle kunna överleva i ett söderbryn.

Referenslandskap

Referenslandskapen i den dynamiska växtgestaltungsdelens är *Fredriksdals trädgårdar*, *Lövängen* och *Ekskogen*, och delarna från *Alnarps Västerskog*, *Lindbeståndet* och *Söderbrynet*, presenteras profildiagram följt av beskrivningar av växtkaraktär, växtkomposition, skikt och en reflektion som inkluderar egna upplevelser av platsen och hur referensprojektet kopplas till teorin om dynamisk vegetationsbyggnad. Efter reflektionen presenteras vad som tas med i gestaltningen. Referenslandskapen har valts eftersom det är bra att utgå från verkliga situationer för att få förståelse och kunskap om växtsystem (Gustavsson 2004).

Figur 67
Plan som visar var referenslandskapen ligger på den Skånska västkusten.

Fredriksdals trädgårdar

- del I & II

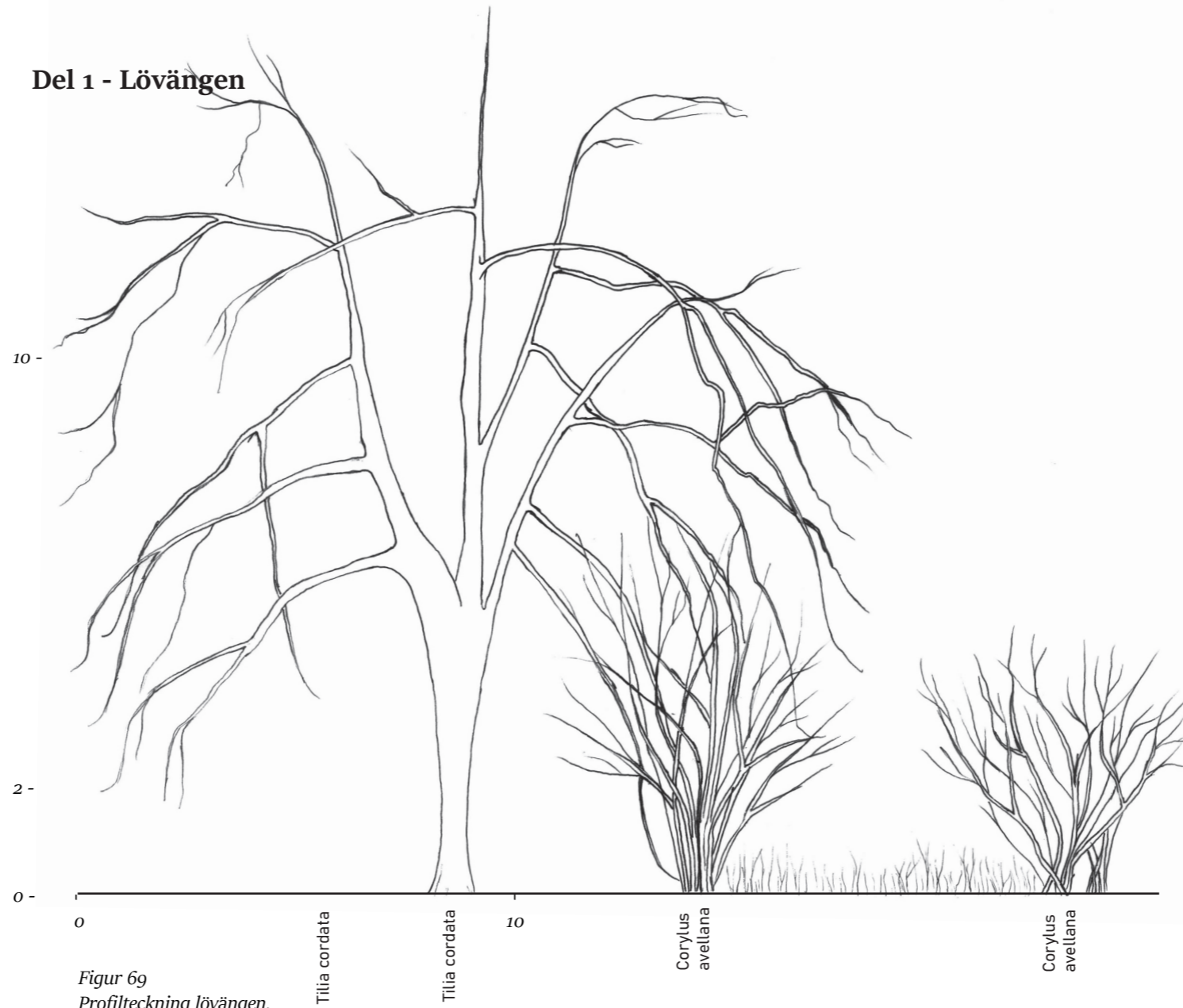
Figur 68
Skånekartan med Helsingborg utmarkerat.

Fredriksdals trädgård valdes som referensprojekt eftersom det finns många delområden som är mångfacetterade ur ett dynamiskt växtgestaltungs-perspektiv. Dagen ute i fält var i stort en inspirerande dag. Hela Fredriksdal är, växtmässigt, en unik och rik park. I delområdet Lövängen och Ekskogen studerade jag vegetationsstrukturen i dessa växtsamhällen.

Växtkaraktär

Lövängen har en halvöppen landskapskaraktär. Ängen består av högt gräs och blommor under sommaren men vid tidpunkten av besöket var den slagen. Stråken är klippta gräsgångar som endast var ett par millimeter kortare än den slagna ängen. Träd- och buskskiktet består av en stor variation av karaktärer, till exempel stubbskottsindivider, flerstammiga buskar och träd och enstaka enstammiga individer. Mitt på ängen står en gammal lind med lågt hängande grenar. Lindens karaktär är unik i sitt sammanhang på lövängen; enstammig, stor volym och friväxande utan rumslig konkurrens och helt exponerad. Flerstammiga individer utgör störst del av mellan- och buskskiktet. En grupp askar är hamlade och vid besöket hade de tätt med skott.

Del 1 - Lövängen

Figur 69
Profiltäckning lövängen.

Växtkomposition & skikt

Trädskiktet är glest och består av solitära exemplar av *Tilia cordata* och *Fraxinus excelsior*. Mellanskiktet består både av solitära individer och mindre grupper med arter som *Tilia cordata*, *Fraxinus excelsior*, *Corylus avellana* och *Crataegus monogyna*. Växterna som är placerade i grupper är av samma art och har samma karaktär, till exempel är flerstammiga *Corylus avellana* placerade i en grupp och hamlade *Fraxinus excelsior* står i en egen grupp. Trädskiktet och mellanskiktet samspelar på få

ställen eftersom individerna står glest. På ett ställe trycker en *Corylus avellana* sitt grenverk genom en hängande grenridå på en *Tilia cordata*. Interaktionen är en av få mellan olika individer. Fältskiktet består av äng som är både artrik och tät under växtsäsongen och endast de klippta stigarna är skapade för tillträde.

Figur 70
Corylus avellana, flerstammig som står i grupp.

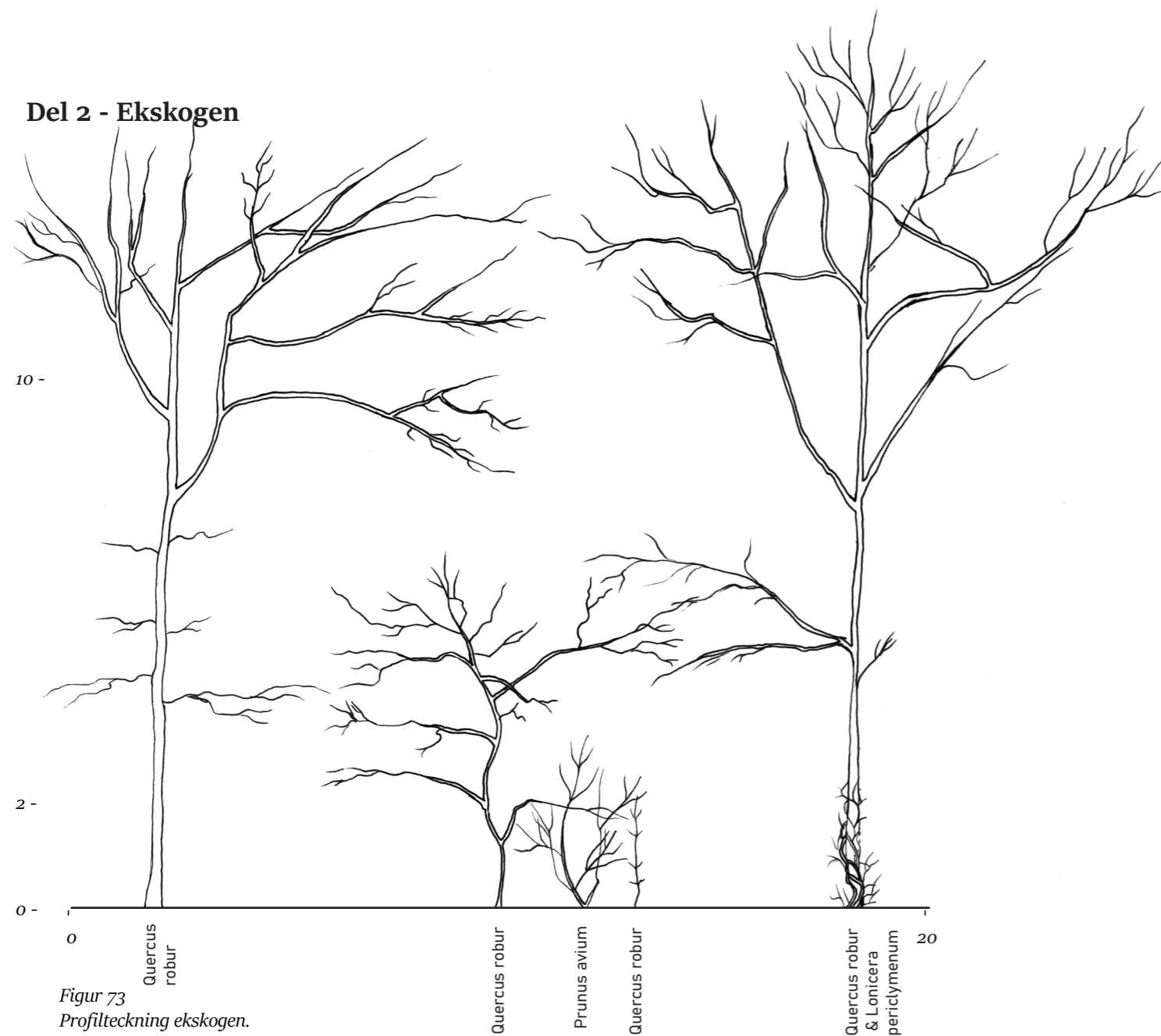

Figur 71
Tilia cordata, friväxande, klippt gång under.

Figur 72
Klippt gräsgång mellan & under vegetation.

Del 2 - Ekskogen

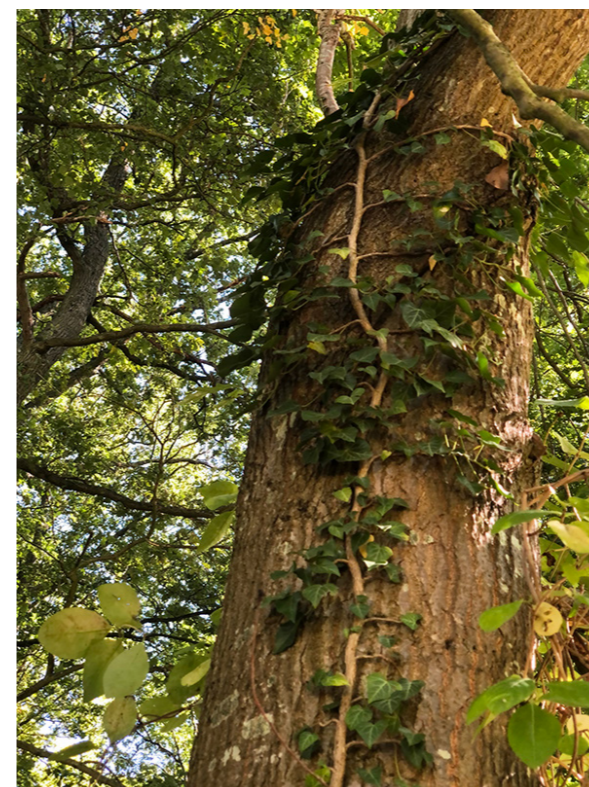

Växtkaraktär

Ekskogen är ett flerskiktat skogsparti med en naturlig karaktär. Det täta krontaket ger ett halvskuggigt rum inne i skogsplanteringen med solfläckar där träd har gallrats. Yngre *Quercus robur* består av smala grenverk som är breda och märkbart låga och skuggas av äldre individer. *Lonicera periclymenum* bidrar till det vilda intrycket, särskilt i jämförelse med de mer prydliga planteringarna i parken. Kaprifolen växer i fältskiktet och har klättrat upp på stammen på ett par ekar, upp till tre meter. I dessa fall har kaprifolen även börjat växa ut från stammen och har en mer busklik karaktär. Resterande del av växtligheten består främst av flerstammiga träd och buskar samt ett fåtal individer som är enstammiga. Många individer är skira och har ett upprätt växtsätt, vilket bidrar till att skogen är visuellt genomsläpplig.

Växtkomposition & skikt

Trädskiktet består av väl etablerade *Quercus robur* med ett högt krontak. Förgreningen börjar ungefär halvvägs upp på ekarna och de står glest, vilket skapar ett mycket genomsläppligt krontak. Det ger undervegetationen goda förutsättningar för tillväxt. Mellan- och buskskiktet är mer varierat, både artmässigt och i karaktär. I dessa skikt finns exempelvis *Tilia cordata*, *Corylus avellana*, *Lonicera periclymenum*, *Sorbus aucuparia* och *Acer pseudoplatanus*. Träden i trädskiktet står jämnt utspridda medan träd och buskar i mellanskiktet står på slumpmässigt avstånd från varandra.

Figur 74
Hedera helix på en *Quercus robur* stam.

Figur 75
Ekskogen, en del med glest mellan- och buskskikt.

Figur 76
Lonicera periclymenum på en *Betula pendula*.

Figur 77
Flerskiktad ekskog.

Reflektion

Lövängen har en halvöppen karaktär som saknar skiktning i växtkompositionen men är rik på karaktäristiska växter. Träd och buskar står glest vilket ger individerna andra förutsättningar att utvecklas fritt än i ett tätt och skiktat system som beskrivs i Strukturrika planteringar (Wiström et al. 2009). Det går endast att gissa hur växterna hade utvecklats och formgetts om de stod i ett skiktat system. Undantagsvis står ett par *Corylus avellana* i en grupp som inte är skiktat vertikalt men interagerar med varandra i horisontell ledd.

Lövängen har unika platsbildningar längs den klippta gräsgången som leder under låga och breda trädkronor, likt den engelska parken i Fredriksdals trädgårdar. Ett exempel är under den största lindens som är placerad i ängens mitt (se figur 71&80). Lindens täta grenverk når nästan ner till marken och skapar en mäktig inre interiör. Kronan orsakar en tät och mörk skugga över fältskiktet, vilket ger förutsättningar för skuggtoleranta arter.

Eftersom ängen var slagen vid besöket gick det inte att urskilja någon skillnad i ängsmixen i den skuggade delen och där det är hög exponering. Ytterligare en platsbildning som är speciell för lövängen är under gruppen av hassel. De flerstammiga och vasformade växtindividerna skapar en tunnel som besökaren kan promenera genom. Dessa platsbildningar bidrar med goda upplevelsemässiga värden vilket bör värdesättas lika högt som biologiska värden (Rizell & Gustavsson 1998), främst i urban kontext.

Ekskogen är en flerskiktad men luftig skog med en god visuell genomsläpplighet. Därmed är ljusstillsförelsen i de nedre skikten god och på flera ställen var det ett vackert ljus/skuggspel på marken. Tack vare de glesa skikten är framkomligheten enkel och den goda sikten bidrar till en upplevd trygghet. Ekskogen har dessutom en unik interiör. Skogens bryn är täta och skärmar av landskapet utanför visuellt. De täta brynen kontrasterar den luftiga interiören, vilket tillsammans skapar en tydlig rumslighet.

Trädskiktet domineras av ek, vilket jag tolkar som systemets nyckelart. System med få nyckelarter är mer stabila än de med många nyckelarter eftersom samma art inte konkurrerar om ljus (Richnau et al. 2012). I ekskogen finns tydliga tecken på att det har gallrats mycket. Stubbar indikerar att träden placerades tätt vid plantering men har fällt efter hand. Genom att gallra säkerställs bättre

ljusstillsförelse i de nedre skikten (Wiström et al. 2009). Ekens krona är dessutom luftig och släpper igenom rikligt med ljus vilket gynnar undervegetationens utveckling. Vildkaprifolen är ett exempel på undervegetation som frodas i ekskogen. Arten slingrar sig längs marken och klättrar upp på ekstammarna. Kaprifolens vilda och snåriga karaktär bidrar till ett mer lekfullt intryck som väcker lusten att upptäcka.

Eftersom Fredriksdals trädgårdar ska spegla olika vegetationstyper som är naturligt förekommande i Sverige saknas exoter. Om de presenterade vegetationstyperna i ekskogen och lövängen skulle planteras med exoter, vilka arter hade kunnat ta de inhemska arternas plats? Går det att ta inspiration från dessa naturtyper och lägga till exoter för att bidra med varierande landskap och unika blandningar?

Figur 78
Stubbskottsindivider på lövängen.

Figur 79
Ekskog med klättrväxter som slingrar sig runt stammar och på marken.

Figur 80
Platsbildning som skapas under lindens låga krona. Kronan sträcker sig över gången.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Lågt hängande grenar kan bli ett lågt tak över en gång, vilket blir rumsbildande element som ramar in landskapet bakom.
- Vasformade växter, till exempel hassel, kan också användas som tak över stråk.
- Klättrväxter som växer fritt på marken och upp på andra växter ger en vild karaktär.
- Ett genomsläppligt krontak ger de nedre skikten god ljusstillsförelse och kan skapa ett anmärkningsvärt skuggspel på marken.

Alnarps västerskog

Figur 81
Skånekarta med Lomma/Alnarp utmarkerat.

Västerskog är en del av Alnarps Landskapslaboratorium. Mellan åren 1983-1998 planterades en skog på 20 hektar i Alnarp som är till för att användas som testskog. Testskogens syfte är att användas för att genomföra olika typer av försök i full skala som dessutom kan användas i undervisningen på universitetet. Skogen anlades för att kunna användas i interdisciplinär forskning på SLU, campus Alnarp. Västerskog har en bredare funktion idag och delar av skogen syftar till att undersöka och visa hur skog- och lundmiljöer kan gestaltas med fokus på kvaliteter i miljön redan i etableringsstadiet. Kvaliteter som behövs tidigt för att bidra med rekreativa och ekologiska värden. Den södra delen av västerskog som har undersökts i detta projekt anlades år 1994. *Lindbeståndet* och *söderbrynet* är de delområden som har studerats och presenteras nedan.

Figur 82
Ortofoto över Alnarp.

Del 1 - Söderbrynet

Växtkaraktär

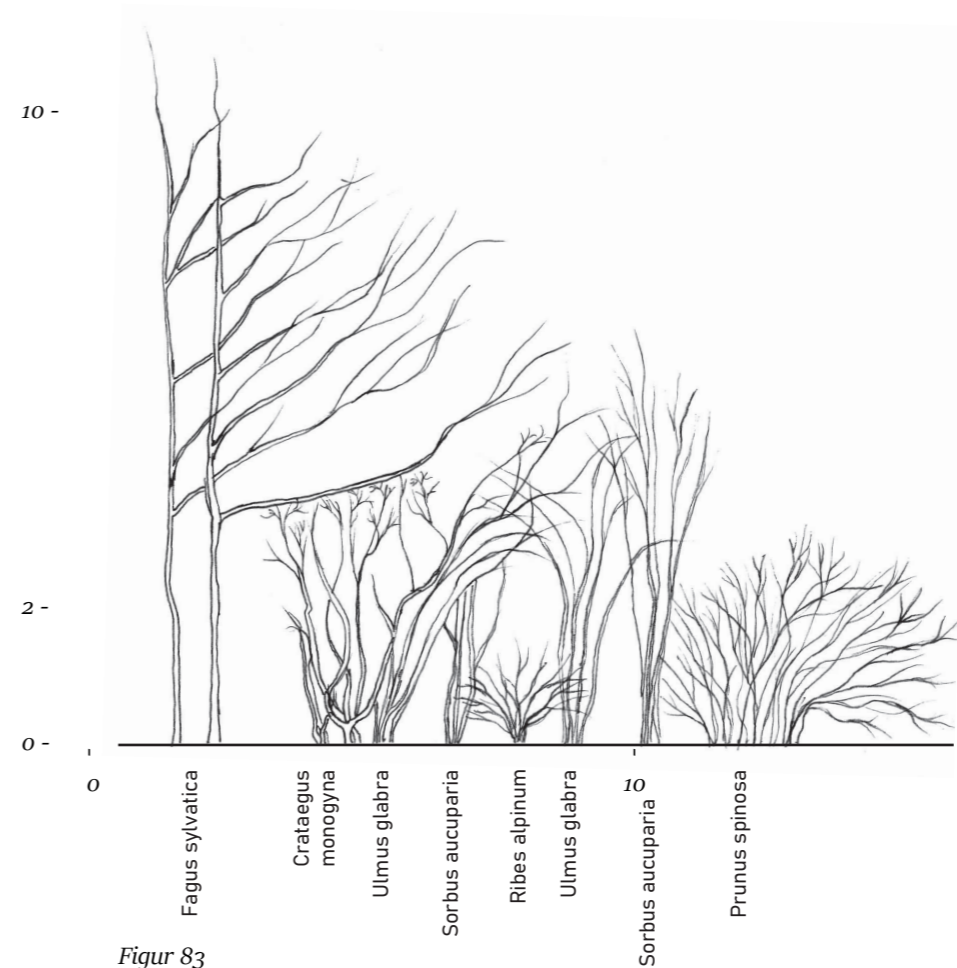
Den övergripande karaktären i brynet är buskiga och spretiga buskar och uppåtsträvande träd. Buskarterna växer lågt och breder ut sig horisontellt, medan flera av trädarterna har en motsatt karaktär, dessa arter har istället vuxit på höjden. Trädskiktet domineras av *Sorbus aucuparia* och individerna har en smal krona med ett uppåtriktat grenverk. Jämfört med hur arten kan se ut i andra situationer är dessa tydligt påverkade av dess omgivning. Ett par utstickare har utvecklats till den totala motsatsen, det vill säga ett bladverk som är koncentrerat till en bred (horisontellt) men smal (vertikalt) krona.

Växtkomposition & skikt

Brynet är utdraget och har fler zoner. Växterna står i rader i brynzonen och har ca 1-2 meters mellanrum. Raderna är ojämna och det finns ställen där brynet är märkbart smalare än det övergripande breda brynet. Det är ett flerskiktat bryn med en variation av både ljuskrävande och skuggtoleranta arter. De breda och låga buskarterna utgör basen, närmast marken. I dessa buskar sticker låga trädarter upp och skuggar delar av buskarna. Och under träden står skuggtåliga arter som nästan helt skuggas av trädens kronor.

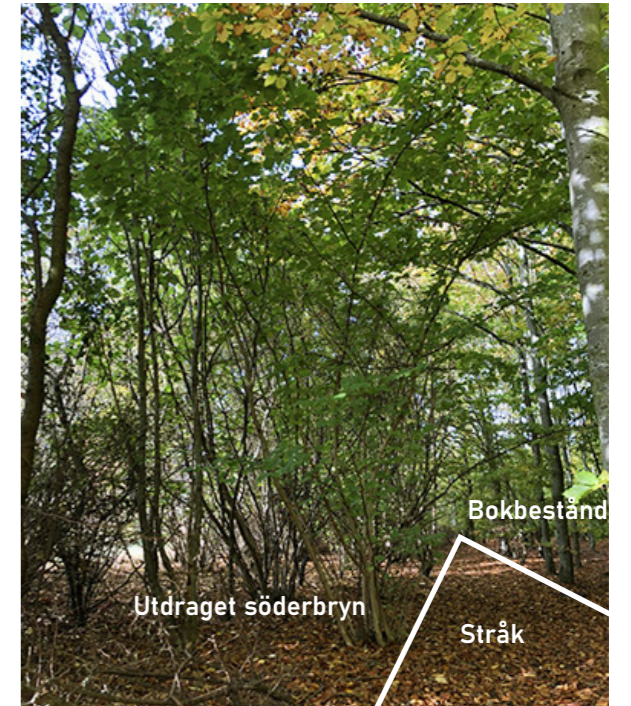
Figur 84
Det utdragna söderbrynet i Västerskog.

Figur 83
Profiltäckning bryn.

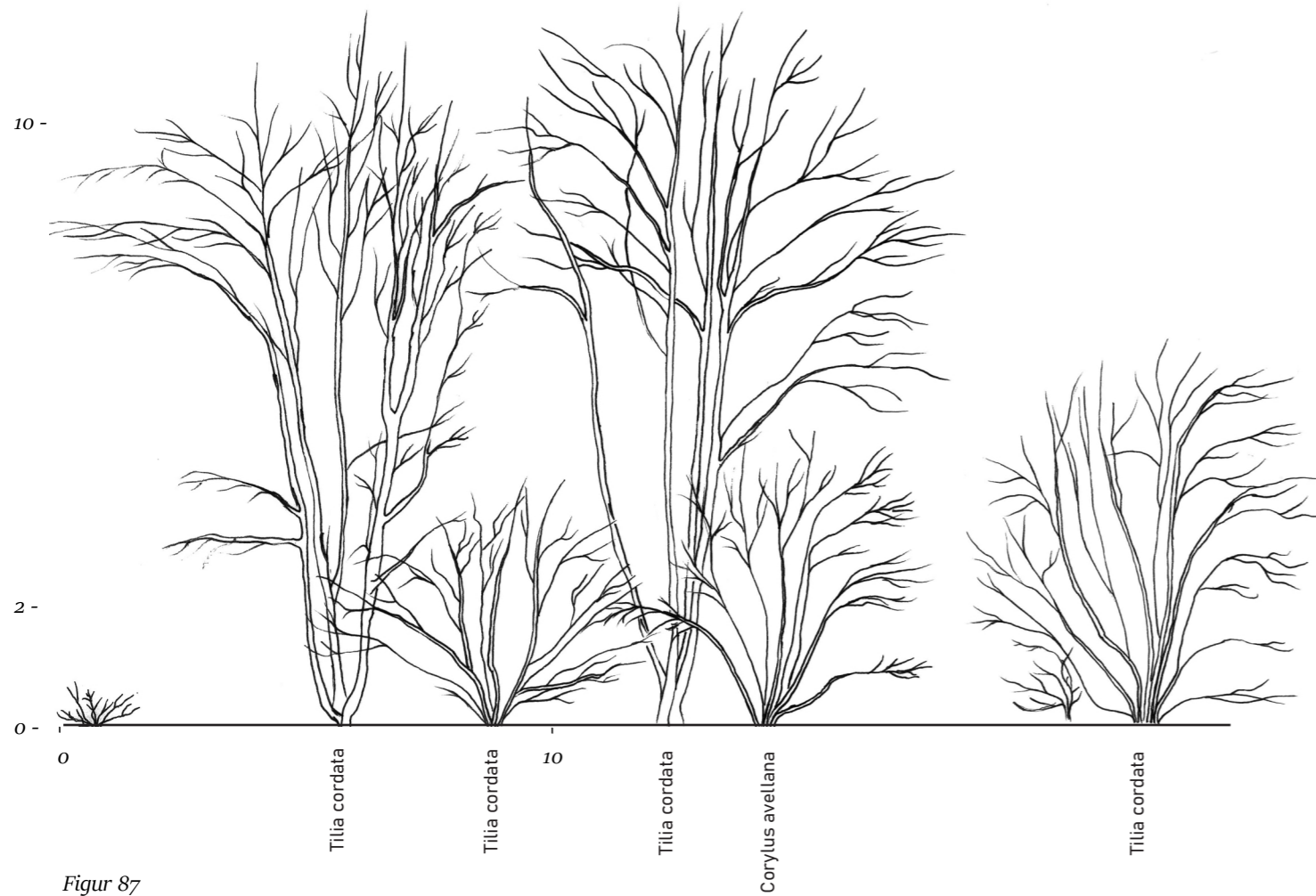

Figur 85
Utdraget söderbryn.

Figur 86
Inne i söderbrynet. Brynet möter innerbeståndet.

Del 2 - Lindbeståndet

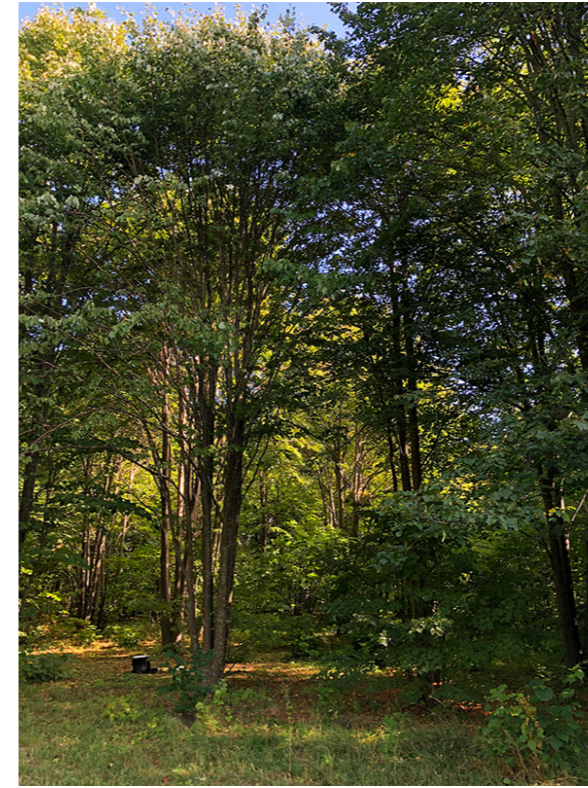
Figur 87
Profilteckning lindbeståndet.

Växtkaraktär

I lindbeståndet dominerar två karaktärer, varav stubbskottsindivider är den främsta karaktären. Efter att stubbskotten klippts ner växer mängder med skott ut och skapar en buskvolym. Varje nerklippning resulterar i fler skott och en tätare buske. Stubbskottsindividerna är två till fyra meter höga och är nästan lika breda som höga. Den andra vanliga karaktären är två- eller trestammiga och förgrenar sig i basen på trädet. Träden har en upprätt karaktär med en buskig krona i den översta delen (se profilteckning).

Växtkomposition & skikt

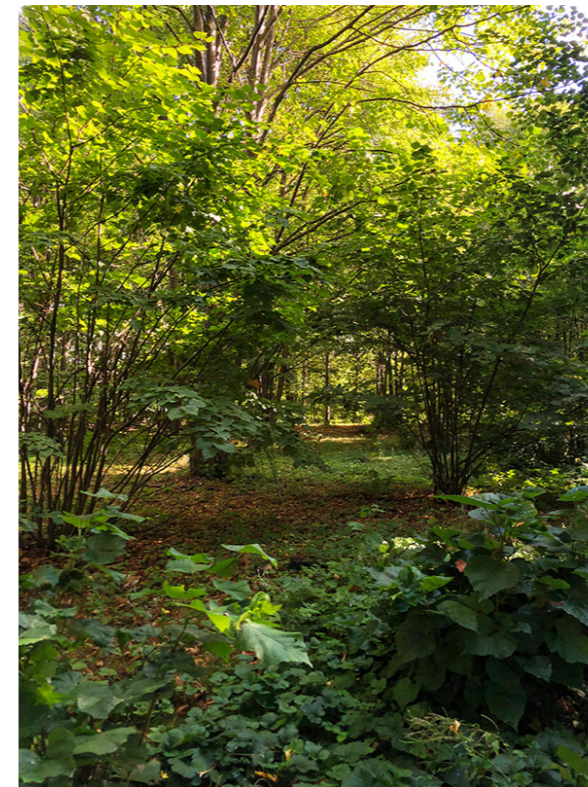
Tilia cordata är den dominerande arten i trädskiktet. De fullvuxna lindarna står jämnt utspridda och glest vilket skapar ett genomsläppligt tak över skogspartiet. Stubbskottsindividerna å andra sidan har en ojämn fördelning och en blandning mellan grupper av stubbskottsindivider och solitärer. Mellanskiktet domineras av stubbskottsindividerna men det finns även flerstammiga *Corylus avellana* som ser ut att vara slumpmässigt utspridda i beståndet.

Figur 88
Flerstammiga lindar i lindbeståndet.

Figur 89
Stubbskottsindivid (lind).

Figur 90
Stubbskottsindivider.

Figur 91
Flerskiktat lindbestånd.

Reflektion

Lindbeståndet är flerskiktat med både täta och glesa partier. En positiv aspekt med ett glest bestånd är att interiören upplevs som luftig och det är fysiskt enkelt att röra sig igenom skogen. Ett flerskiktat bestånd som är luftigt kan dessutom besitta höga naturvärden (Wiström et al. 2009). Mellan- och buskskiktet har glesa delar som bidrar till att fältskiktet får god ljusstillgång och växtindividerna i dessa delar får plats att breda ut sig utan någon fysisk störning.

Stubbskottsindividernas speciella karaktär är unik i skogen och bidrar till upplevelsen av att komma in i en ny miljö. Stubbskotts-karak-tären har även en funktion som rums- lig in- delare i beståndet eftersom växtindividerna sträcker sig både brett och högt, vilket skapar stora volymer. Stubbskott som beskärs innebär även en kontinuerlig för- yngning och förändring av hela beståndet. De dynamiska stubbskotten bidrar med upplevelsemässiga värden och en stundvis förbättrad ljusstillförsel till fältskiktet. Eftersom stubbskotten växer ut igen är tiden begränsad men det kan ändå bidra till att fältskiktet får en boost.

Söderbrynet är ett buskbryn och är övergångszonen mellan ett bokbestånd och en klippt gräsyta. Brynet är riktat åt söder och har fått stor plats att växa, vilket ger det god ljusstillgång och förutsättningar att bli ett utdraget bryn. De skuggtoleranta arterna under både buskar och träd i brynet indikerar att det är ett väl utvecklat bryn (Sjöman och Slagstedt 2015). Just utdragna buskbryn skapar en vindskyddad miljö med hög ljusexponering (Rizell & Gustavsson 1998). Fältskiktet, i ytterzonen, bildar habitat för många insekter och fåglar (ibid) men i brynet i västerskog klipps gräset, vilket förstör möjligheten för fältskiktet att utvecklas till en artrik miljö. Ett annat sätt att öka artrikedomen och skapa mångfacetterade habitat skulle kunna vara att plantera exoter. Exoter har exempelvis en längre växtsäsong som gynnar pollinerare (Garland & J. Wells 2021) och kan bidra till goda upplevelsevärden som kan vara viktiga att ta tillvara i en offentlig park som Folkets park. Föreningens vision om en lummig oas som lockar folk skulle kunna uppnås med inblandning av exoter. Men vad händer om man följer riktlinjer för utformning av ett bryn som behandlar skogsbryn med inhemska arter? Vad ger det för visuella

effekter och ekologiska värden? Vilka möjligheter kommer med exoter som inhemska arter saknar? Litteraturen som berör bryn handlar uteslutande om bryn i anslutning till skogsmiljöer i det rurala landskapet och olika exempel inkluderar endast inhemska arter i artsammansättningen. Men eftersom det kan vara tuffare förhållande i urbana miljöer, exempelvis värmeböljor och små växtbäddar som torkar med mera, kanske exoter är framtidens brynarter. Argumentet stärks av Gustavsson & Ingelög (1994) som menar att busk- eller mosaikbryn mot söder i synnerhet har förutsättningar att bli en varm och skyddad miljö där exoter som vanligtvis lever söderut i Europa kan trivas. Så eftersom litteraturen saknar att diskutera utformning av bryn i en urban kontext kanske det är med exoter som bryn ska gestaltas till parker och torg?

Figur 92
Flerskiktat lindbestånd. Stubbskottsindivid-er och flerstammiga höga lindar.

Vad jag tar med in i gestaltningen

- Stubbskottsindivid-er funkar bra som rumsin- delare. Vasformen kontrasterar de övriga formerna i skogen.
- Täta krontak med hål kan skapa solbelysta delar och skuggspel som kan bidra med spänning och dramatik.
- Utdragna bryn har ofta möjlighet att ha en artsammansättning med många arter. En stor variation av arter ger ett spännande buskage med olika färger och texturer och ett högt arkitek- toniskt värde när de har höstfärger. Utdragna bryn kan se ut som en våg(hav) som går från gula, orangea, gröna och röda nyanser.
- Bryn kan användas som gestaltningsmodell för planteringar i urbana miljöer.
- Utvecklade buskbryn kan ha en rumslig interiör som kan bli en bra lek- miljö.

Del IV

Gestaltning

I den kommande delen kommer gestaltningsprocessen att presenteras i följande avsnitt; *process, gestaltningsprinciper för dynamisk vegetationsbyggnad & det historiska arvet, program och koncept* för hela Folkets park i Lomma och sedan avslutas delen med en beskrivning av *artsammansättning och växtkomposition & vegetationsbyggnad* för delarna *solbrynet, skogen och kulturskogen*.

Karaktären på de engelska landskapsparkerna under 1700- och 1800-talet ansågs vara naturlig. Under den eran handlade naturlig om ett visuellt uttryck, som dessutom skulle spegla att människan inte var överordnad naturen. Min gestaltning av en naturlig park utgår från att synen på naturlig har förändrats och att ekologiska processer och biologiska kvaliteter utmärker en naturlig plantering.

Process

Processavsnittet presenterar den övergripande processen under arbetet som ledde fram till ett gestaltungsförslag. Processen vecklas ut och presenteras så att det är transparent vilka vägskäl jag har stått inför och varför jag har valt att gå åt ett visst håll. Vägskäl som presenteras i det här avsnittet är ett urval av de som jag anser har varit styrande i gestaltungsfasen. Urvalet är inte presenterat i turordning som de förekom i processen eftersom jag alltid arbetade med flera delar av parken samtidigt.

Vägskälet kan ses från två håll. Antingen ser man på det som ett hinder som innebär att olika intressen står mot varandra. I dessa lägen måste man prioritera vad som är viktigast på platsen som ska gestaltas. Eller så ser man på det som en möjlighet att utmanas så att ett vägskäl kan ske efter en prövande skissprocess som resulterar i en nyanserad och genomtänkt gestaltning.

Figur 93
En av många skisser under designprocessen. Bilden är en konceptuell idéskiss på hur kulturskogen kunde se ut med en scen.

Figur 94
Konceptuell skiss på hur parkens befintliga vegetation kan se ut när det fylls på med ny grönska.

Vägskäl 1 - grönska vs kulturhistoria

Vägskäl 1 handlar om ett beslut om den övergripande strukturen i parken. Folkets park är en plats med en lång och folklig historia. Jag har antagit att det finns boende i Lomma som har minnen från Folkets park när parken såg annorlunda ut, användes till andra aktiviteter och kanske hade en annan status i samhället. Kulturminnen som dessa är viktiga för ortens identitet och kan bidra med en känsla av samhörighet bland de kringboende och verksamhetsengagerade. Samtidigt följde jag Folkets park-föreningens idéprogram, där alla beslut främst baseras på deras visioner och mål. I idéprogrammet finns en önskan om en lummig park som inte efterliknar en traditionell folkpark. Föreningen visioner baseras på samtidens syn på hur en park ser ut som kan erbjuda kultur, rekreation och lek. Jag beslutade att en dynamisk vegetationsbyggnad får bli det huvudsakliga fokuset i skapandet av en lummig miljö och att kulturhistoriska värden fick underordnas i denna fas. De kulturhistoriska kvaliteterna styr funktionerna mer men tar en mindre yta i parken.

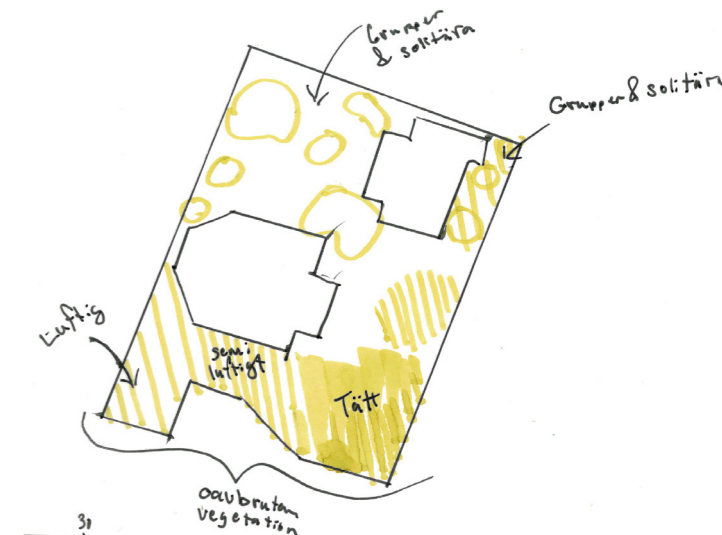
Figur 95
Skisser som testar hur tät vs gles vegetation påverkar sikten/rumsligheten.

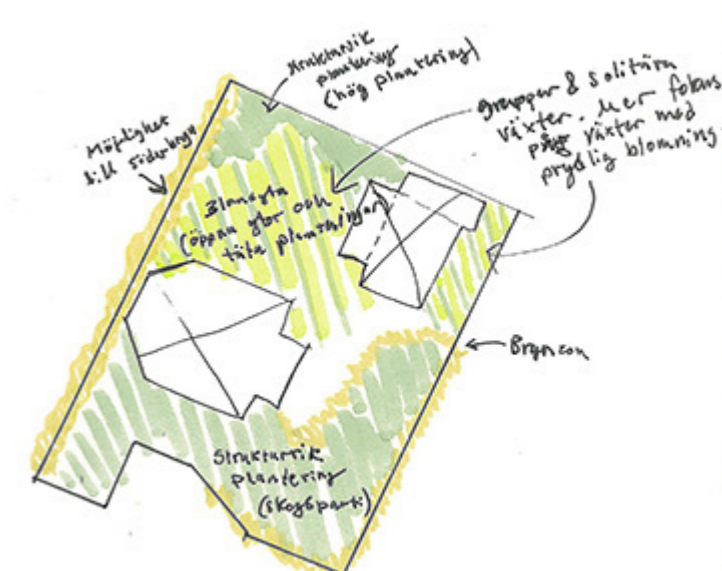
Figur 96
Skisser som testar hur tät vs gles vegetation påverkar sikten/rumsligheten.

Vägskäl 2 - tät vegetation vs trygghet

Att gestalta en art- och strukturrik plantering kan resultera i ett tät bestånd, vilket blir ett nytt dilemma. Ett tät bestånd ställs mot trygghetsaspekten. Min initiala tanke var att göra en dramatisk förändring med Folkets park genom att utforma en tät skogsmiljö med bersåer och skogslek. Idén var lik folkparken i Hällefors, Sveriges första folkpark, som anlades i en skog och som naturligt fick en skogskaraktär. Så för att inte behöva rucka på tanken om en skogsmiljö med mer vild och lummig karaktär fick jag försöka generera idéer om hur dessa motsatta sidor kan mötas. För att inte tappa för mycket av parkens nya identitet som lummigt kulturcenter bestämde jag mig för att en del av parken kan bli en tät skogsmiljö. Flerskiktade system kan bidra med så många positiva kvaliteter i parken som helhet att det kändes trist att helt lämna tanken om en flerskiktad vegetation av trygghetsskäl. Skogsmiljön har därför ett tätt trädskikt som skuggar marken under, där skuggtåliga arter bildar en atrik och lummig karaktär. Men för att inte locka in människor i skogsmiljön efter skymning finns det ingen belysning. En avsaknad av belysning är dessutom bättre för den lokala faunan, som till exempel olika sorters fladdermöss. Andra delar av parken som ska användas under kvällstid kan trygghetsaspekten styra utformningen mer. God belysning och en visuellt genomsläpplig vegetation ökar den upplevda tryggheten.

Figur 97
Plan som gjordes i designprocessen när jag testade olika kompositioner av vegetation

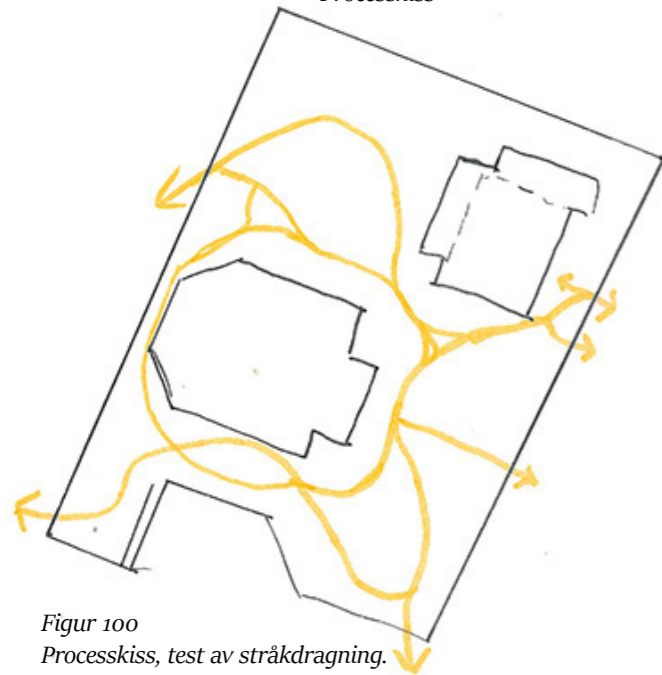
Figur 98
Plan som är en fortsättning/utveckling av den över. Jag testade oändligt med kompositioner för vegetationen.

Vägskäl 2,5 - glest vs täta grupper

Den här punkten bygger vidare på vägskäl 2, det vill säga hur trygghetsaspekten påverkar den övergripande strukturen i parken. Den upplevda tryggheten ökar om parken är visuellt genomsläpplig. Därför började jag bolla fram och tillbaka med tanken om det måste leda till en gles vegetationsstruktur eller om det funkar med täta grupper som står utspridda. Jag bestämde mig för att använda båda delarna. I en del med större fokus på trygghet, som dessutom kan användas kvällstid används en glesare flerskiktad vegetationsbyggnad och i skogsmiljön som inte behöver användas kvällstid kan täta flerskiktade grupper vara den huvudsakliga strukturen. De olika delarna bidrar till större variation i parken som helhet och de täta grupperna möjliggör överraskningsmoment och spänning som i de engelska landskapsparkerna.

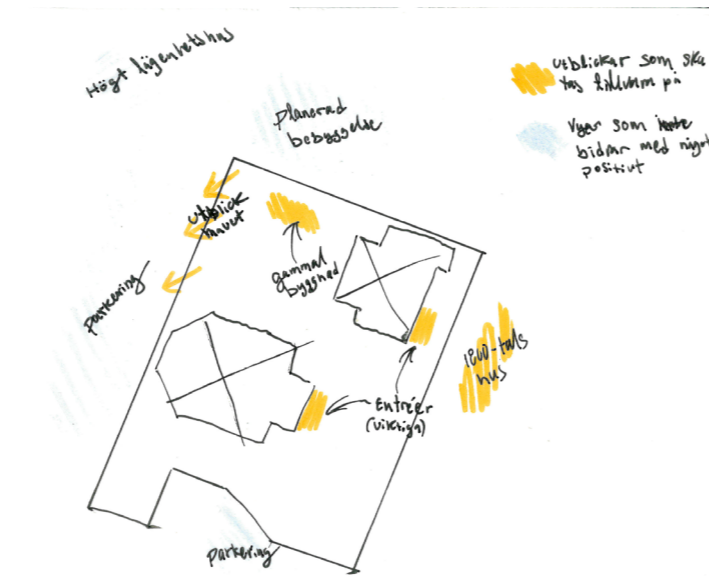
Figur 99
Processkiss

Figur 100
Processkiss, test av stråkdragning.

Vägsäl 3 - stråk

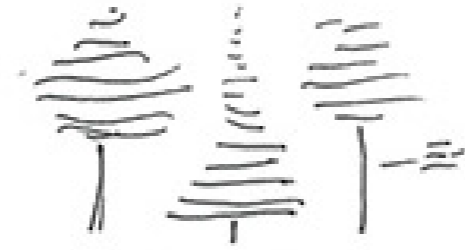
Parkens stråkdragning inspirerades av den mjuka linjeföringen i 1800-tals parker. Folkets park i Lomma är knappt hälften så stor som den engelska landskapsparken i Fredrikdals trädgårdar och har dessutom tre byggnader att förhålla sig till, vilket ger andra förutsättningar i Folkets park. Därför bestämde jag mig för att inte kopiera stråkdragningen från Fredrikdals trädgårdar utan inkludera strukturer som är unika för den tidens parker och applicera dem på ett sätt som funkar i parken i Lomma. Men kan det bli för mycket slingriga gånger i en liten park och hur bestämmer man omfånget på stråkdragningen? Eftersom parken ska ha överraskningsmoment och bersäer behövs gånger som leder från huvudgången, likt gångarna som bildade ett nät av stråk innanför huvudgången i engelska landskapsparker (Müller 1858). Så jag tog beslutet att parken skulle tåla slingriga gånger som drogs för ett specifikt ändamål, så som en funktion eller en utstickande växt.

Figur 101
Processkiss

Vägsäl 4 - siktlinjer och utblickar

Metoden Serial vision hjälpte mig att visuellt kommunicera intressanta utblickar och detaljer i och runt Folkets park. En gestaltning bör samspela med landskapet runt om och siktlinjer och utblickar kan vara en utgångspunkt i det arbetet. Till exempel kan utblickar bevaras och framhävas genom utformningen eller så kan de blockeras och byggas bort. Det lilla huset på tomten är byggd av Lommalera och är karaktäristiskt för tidigt 1900-tal, vilket är ett exempel på en utblick som framhävs i gestaltningen. Havet och Malmö skyline är ännu en utblick som är karaktäristisk för platsen, som dessutom nämns i idéprogrammet som en vy att bevara. Trots detta var det svårt att bestämma om det var värt att bevara utblicken mot havet. Å ena sidan är det en speciell utsikt och kopplar parken till den karaktäristiska kustlandskapet utanför, å andra sidan är det västerut vinden kommer från. Det är den enda sidan av parken som kan ha ett sammanhängande bryn med solkrävande arter, som bidrar med en biologiskt och upplevelsemässig diversitet. Brynet prioriterades till slut framför utsikten eftersom den bidrar med många goda kvaliteter. Brynet är till exempel en rumsskapare, bildar viktiga habitat för fauna, bryter västliga vindar från havet och är en visuell barriär mot parkeringen.

Figur 102
Konceptuell illustration av olika växtkaraktärer. Jag tänker att exoter kan bidra med andra karaktärer än våra inhemska arter.

Vägsäl 5 - exoter

Under mina fem år på utbildningen har jag lärt mig att ställa mig kritisk till exoter med krav på att motivera varför jag väljer exoter framför inhemska arter. Eftersom exoter kan bidra med många goda kvaliteter och ökar möjligheterna i artvalet bestämde jag mig för att inkludera det i min artsammansättning. Från de få bilder jag har sett från originalparken gjorde jag antagandet att det var mest inhemska arter, om inte uteslutande inhemska. Men eftersom folkparker ofta hade mycket blommande arter och avsåg att locka in besökare valdes exoter som sticker ut, så som magnolia.

Figur 103
Idéskiss på huvudentrén

Figur 104
Ett urval av de skisser som jag gjort för att landa i ett koncept.

Koncept i process

Den sista punkten är inget vägsäl mellan två val. Det handlar om hur ett koncept kan växa och formas under en process. Konceptet kan innefatta många olika delar av ett projekt och det är upp till designern att sätta gränserna. För att få en enhetlig park valde jag att fokusera på funktionerna och hur de möts i parken. Vidare i processen tog jag inspiration från de engelska landskapsparkernas mjuka drag och den harmoni som skapades tack vare de organiska formerna. Till slut landade jag i den mjuka linjeföringen som möter hårda kanter, för att ena olika delar av parken.

Gestaltungsprinciper

Gestaltungsprinciper har tagits fram för både vegetation och för historiska strukturer. Principerna baseras på fördjupningen om *dynamisk vegetationsbyggnad* och *det historiska arvet* och har använts som en vägledning i gestaltningen. Gestaltungsprinciperna är uppdelade enligt fördjupningsdelen för att enklare kunna orientera sig i var olika delar av utformningen har sin teoretiska bas. Det färdiga gestaltungsförslaget blir ett resultat av en dynamisk vegetationsbyggnad och historiska parkstrukturer som möts i ett verkligt sammanhang.

Växtgestaltning

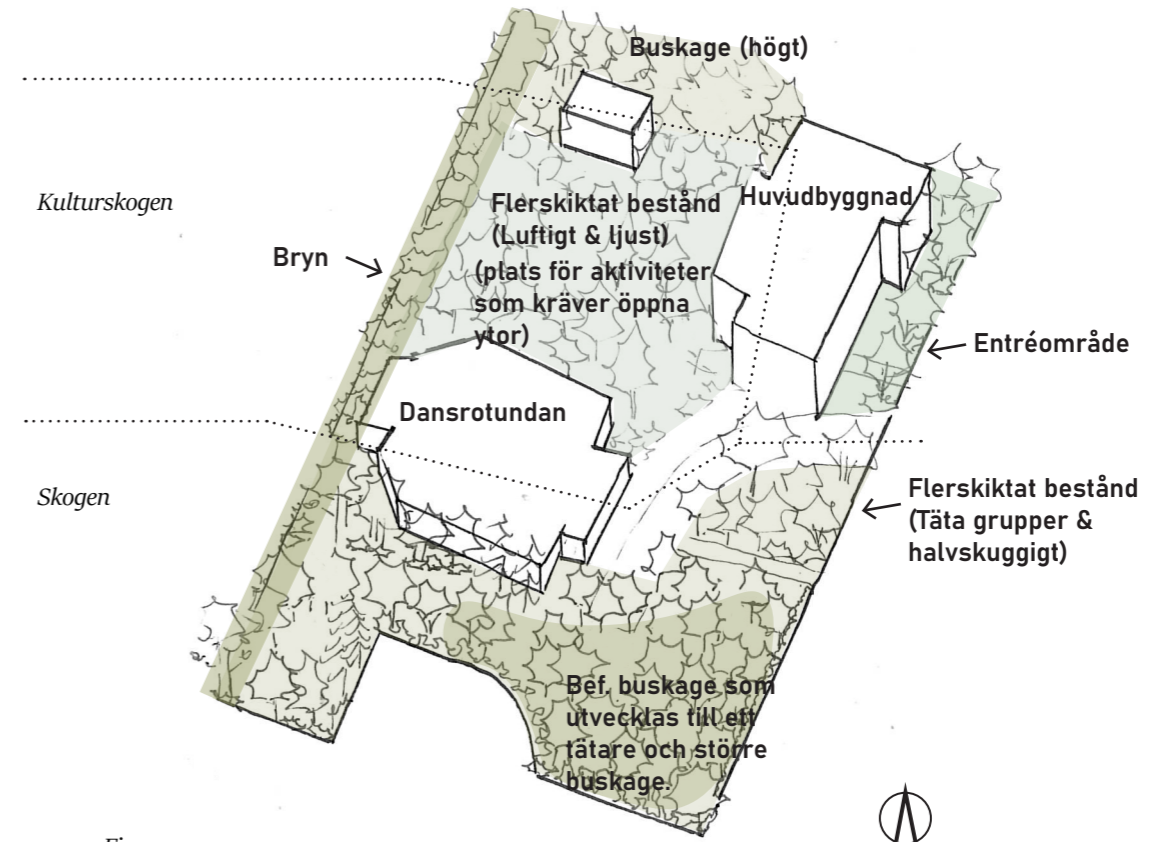
Planen visar de övergripande strukturerna i vegetationen. Genom att arbeta med Robinsons(2016) två principer; *marktäckning* och *art- & strukturvariation* kan Folkets park få växtsystem som har dynamik och diversitet. För att få en hög marktäckning kommer växtgestaltningens målsättning vara att skapa ett så omfattande bestånd som möjligt. Eftersom Folkets park är litet till ytan och har befintliga byggnader att ta hänsyn till är det viktigt att inte dela upp växtligheten för mycket. Det inre beståndet blir för litet om det delas upp, i och med att fragmenterad vegetation minskar upplevelsen av att befinna sig i en skogsmiljö. På grund av funktioner som kräver öppna ytor, exempelvis en scen och sittplatser i soliga lägen för trevnad, kan parken inte ha ett sammanhängande bestånd. Arter i träd- och mellanskiktet som är placerade intill stråk har grenverk som sträcker sig ovanför gången. Tät vegetation skapar god marktäckning (Robinson 2016) och bidrar samtidigt med upplevelsemässiga värden för människan. En hög art- & strukturvariation kommer att eftersträvas i hela parken, inklusive en variation inom ett skikt för att öka möjligheterna för att utveckla ett strukturrikt bestånd (Wiström et al. 2009). De olika delarna av parken har olika artsammansättning, karaktär och komposition, vilket bidrar till att det finns variation (Sjöman et al. 2015) i parken som helhet samt i varje del. Skogsmiljön är halvskuggig med en vild karaktär. Beståndets täthet i skogsmiljön varierar eftersom det är viktigt att inkludera trygghetsaspekten, men det finns även delar som är täta för att få en tydlig skogskänsla på den lilla ytan. De täta partierna skapar även möjlighet till överraskningsmoment som i de engelska landskapsparkerna (Ahrland & Andersson 2008). Vad gäller artsammansättningen, består skogsmiljön av både löv- och barrväxter i flera skikt. Arter med ljusa bladverk kontrasterar den mörka skogen och de städsegröna

barrväxterna bidrar med kvaliteter vintertid. Den centrala delen har en betydligt ljusare karaktär, som skapas av arter med ljusa bladverk, luftiga kronor och flikbladiga arter. Samma del har dessutom ett större fokus på blommande träd- och buskarter, som bidrar med en stor säsongsvariation och färg. Denna del av parken har flera öppna ytor, där ljusstillselns är god ner till marken. En hög exponering bidrar även till den ljusa karaktären. Det är funktionerna som kräver öppna ytor, vilket skapar andra förutsättningar för ett växtsystem än i andra delar av parken. I skogsmiljön däremot har inga funktioner som kräver öppna ytor placerats, för att möjliggöra att skapa ett sammanhängande bestånd. Men eftersom ytan är begränsad kommer även denna del bestå av ett smalt inre bestånd och stor del brynzon.

Historiska parkstrukturer

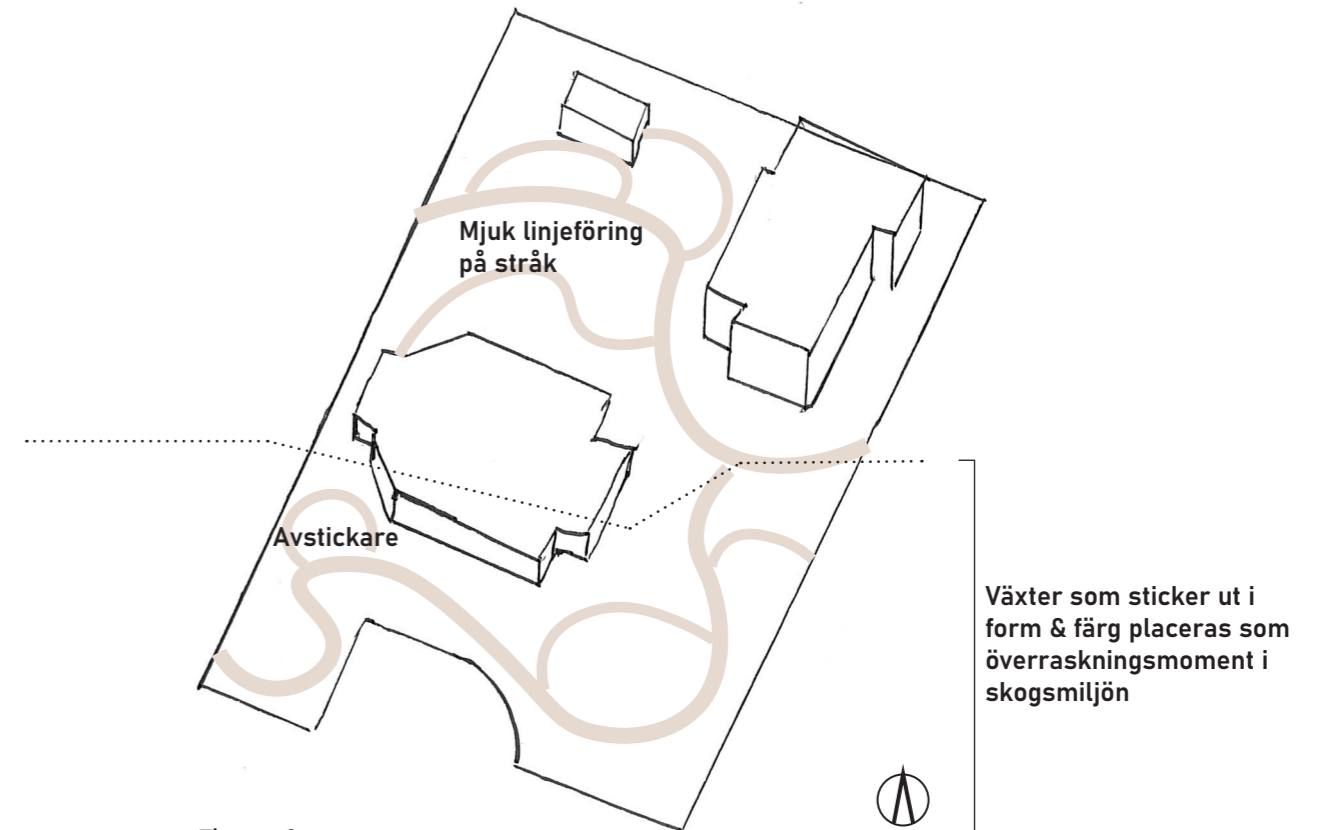
Parkens stråkdragning har baserats på strukturer i de engelska landskapsparkerna. Stråken har en mjuk och organisk linjeföring (Müller 1858) som följer vegetationens form. Parkens stråk delar sig på flera ställen för att ge besökaren en möjlighet att upptäcka mer och för att öka framkomligheten. Folkets park har en huvudentré, kompletterad med ytterligare tre andra entréer. Mellan entréerna går parkens huvudstråk som är bredare än avstickarna, för en ökad orienterbarhet i parken. Stråket dras förbi parkens huvudsakliga funktioner och har en rakare linjeföring än avstickarna, likt huvudgången i de engelska landskapsparkerna (Müller 1858). Dock är huvudgången dragen i parken och inte runt den, vilket skiljer sig från strukturen i 1800-talsparkerna. Folkets park har redan en god koppling till gatorna runt omkring vilket gör det lättillgängligt för besökare som kommer med bil. Precis som i de engelska landskapsparkerna ska stråken dras runt visuella barriärer för att skapa överraskningsmoment. Folkets park är storleksmässigt avsevärt mindre än de historiska landskapsparkerna men med en väl genomtänkt växtkomposition och artsammansättning kan täta partier bli visuella barriärer. Dramatiken i de engelska landskapsparkerna kan skapas med arter som har speciella karaktärsdrag, antingen i form eller färg (Ahrland & Andersson 2008). Karaktärsdrag som kan användas för att skapa en park med diversitet är till exempel vitbrokigt, smalbladigt, mörkt eller rött bladverk och rik blomning. Arter som används som utstickare i parken placeras strategiskt så att de kontrasterar gentemot andra arter runt om och finns bara i begränsat antal.

Växtgestaltning

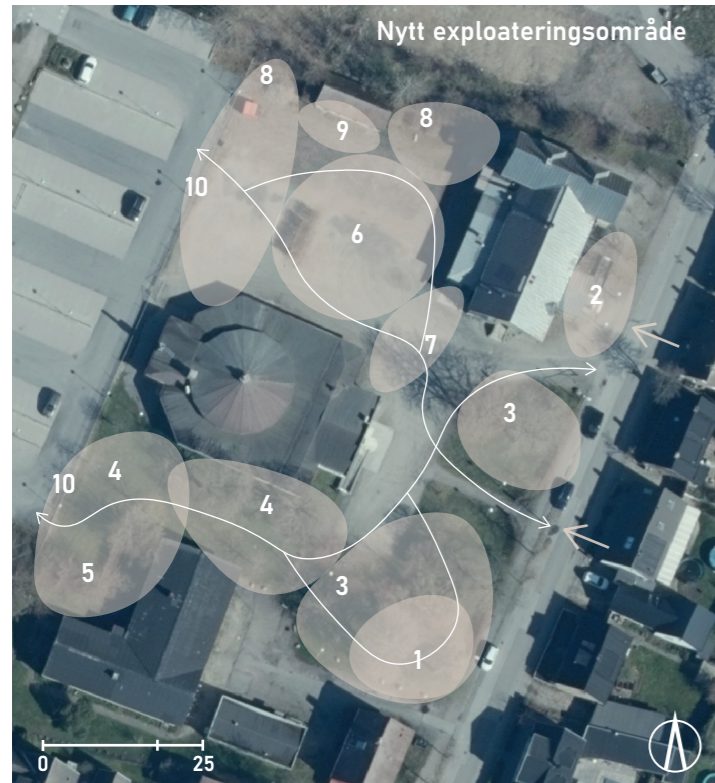
Figur 105
Axonometri som visar övergripande strukturer i vegetationen.

Historiska parkstrukturer

Figur 106
Axonometri som visar en konceptuell stråkdragning.

Program

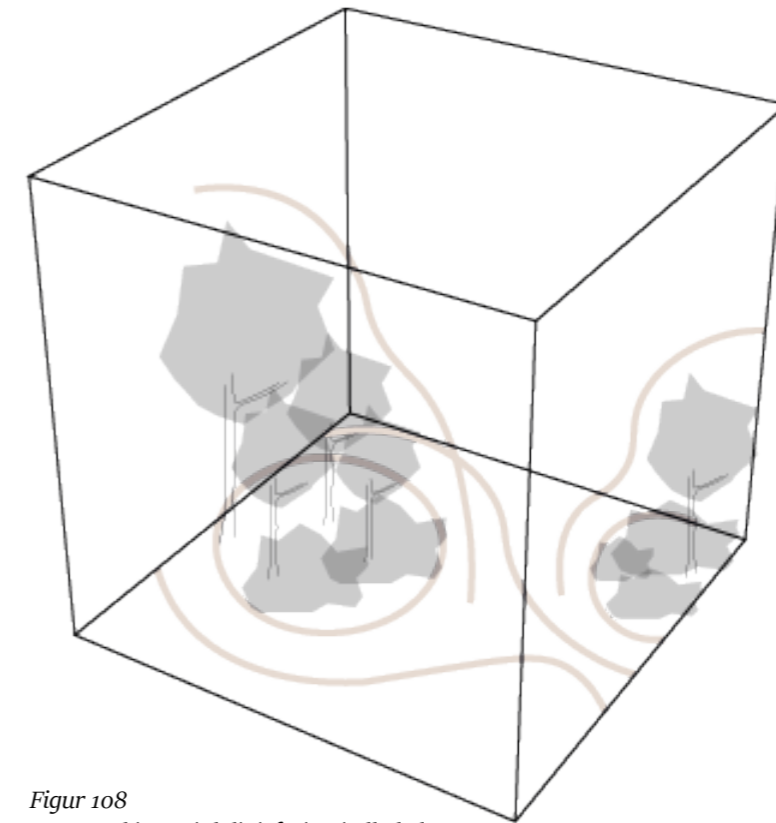
Figur 107
Programplan för utformningen av Folkets park.

Programmet baseras på analyserna och nulägesbeskrivningen och visar gestaltningens innehåll i en övergripande struktur. Programplanen förmedlar idéer om vilka funktioner som ska finnas och hur de ska placeras i relation till varandra. Delar som ska bevaras kommer att kompletteras med ny vegetation och utrustning (1 & 3 i plan), till exempel befintlig vegetation i sydöstra hörnet av parken bevaras och kompletteras med ett buskskikt och mellan- och trädskiktet utvecklas. Buskaget i det sydöstra hörnet (1 i plan) visar idag tecken på lek (upptrampade gångar) vilket ska tas tillvara och utvecklas till ett större lekfullt skogsområde. Häckarna som kantar den östra sidan bevaras eftersom de avgränsar parken från gatan och ramar in entrén mot dansrotundan. Samma princip ska tillföras på västra långsidan av parken i form av ett bryn (10 i plan). Brynet bildar en visuell barriär mot parkeringen men kommer även att skydda parken mot hårda vindar. Den lummiga barriären kommer att bidra till att parkens gränser blir tydligare och förstärka den upplevda rumsligheten i parken. Parken kommer att få två nya entréer på västra sidan för att göra

1. Bevara & utveckla det täta buskaget
2. Utveckla entréområdet så att det blir inbjudande samt tydliggör att det är huvudentrén
3. Bevara befintlig vegetation & utveckla med undervegetation
4. Skapa en ny skogsmiljö med vild karaktär & slingrande gångar
5. Berså för alternativa ytor att umgås på, lugnt och avskilt
6. Prioriterat område för kultur- & nöjesfunktioner. Mer fokus på blommande träd och buskar
7. Entré inom parken, tät vegetation på sidorna som döljer vad som finns i parkens centrum
8. Bevara & utveckla vegetationen. Använd höga träd som visuell barriär mot planerad bebyggelse
9. Berså kopplat till gammal byggnad. Skapa väggar av vegetation för ett mer avskilt rum i parken
10. Skapa ett bryn där sikten till Öresund är tydlig i entrén

parken lättillgänglig (pilar i plan). Eftersom parken ska kunna användas till olika typer av sociala sammankomster och aktiviteter finns det ett behov av en tydlig plats för dessa (6 i plan). En scen bildar den centrala punkten i parken, för till exempel teater och dans. I anslutning till scenen kommer parkens enda klippta gräsmatta finnas som är till för sittande publik, picknick eller aktiviteter som kräver en öppen yta. Men eftersom det finns stora öppna gräsytor söder om parkeringen, utanför parken, finns ingen anledning att ha flera gräsytor här. Framför det lilla huset i parken kommer det att finnas en berså, där byggnadens fasad utgör en av väggarna (9 i plan). Att placera en berså framför byggnaden möjliggör att hålla det öppet framför fasaden så att den är visuellt synlig. Öppningen bidrar dessutom till att sol kan sila ner och skapa sittplatser i ett soligt läge. Avslutningsvis ska platsen framför huvudentrén utvecklas så att det blir mer inbjudande från gatan och entrén ska spegla stämningen som finns i parken (2 i plan).

Koncept

Figur 108
Konceptskiss. Mjuk linjeföring i alla led.

Den bärande idén för gestaltningen är att Folkets park i Lomma ska få en unik lummig karaktär och en förstärkt identitet som social mötesplats för nöjen. Parkens nya identitet ska kontrastera en traditionell folkpark så som de anlades kring sekelskiftet med art- och strukturrika bestånd, bryn och rekreativa värden. Parkens utformning ska främja sociala möten, kulturevenemang, lek och rekreation. Gestaltningen ska även ha en tydlig koppling till de bevarade byggnaderna och komplettera funktioner som finns inomhus.

Konceptets formspråk följer den naturalistiska stilen i de engelska landskapsparkerna. En mjuk linjeföring är genomgående i alla delar av parken och syns i till exempel stråkens dragning. Stråken slingrar sig organiskt mellan och runt växtgrupper oavsett om det är genom täta bestånd eller mer öppna delar. Parkens växtkomposition skapar mjuka övergångar mellan skikten och i brynzoner, så att den mjuka linjeföringen är genomgående i hela strukturen. Växterna är friväxande för att utvecklas naturligt och bidrar till den upplevda naturalistiska karaktären.

Förslag

Parken får en förstärkt identitet som skogsmiljö för kultur och nöjesevenemang. Den blir unik av sitt slag i kommunen eftersom platser för kultur ofta gestaltas i urbana miljöer. Parken byggs upp av flera delar, varav tre presenteras ingående; Solbrynet, Skogen och Kulturskogen. Gemensamt för delarna är att de består av ett flerskiktat växtsystem, men de skiljer sig i vegetationsbyggnad, växtkomposition och artsammansättning. Parkens olika delar skapar en miljö med hög diversitet som erbjuder olika funktioner, rumsligheter och stämning. Ett fåtal arter återkommer dock i de olika delområdena då upprepningen blir ett sätt att knyta ihop parken så att den får en helhetskänsla.

I samtliga delar finns utstickare i form och färg som anspelar på engelska landskapsparker. Dessa växtindivider har till exempel en rik blomning, unikt bladverk eller en annan karaktär som är speciell i sammanhanget. Variationen av arter och karaktärer bidrar till en levande parkmiljö.

Parken har ett utvecklat gångsystem som består av en huvudgång (Müller 1858) och flera gångar. Huvudgången är 1,8 meter bred och leder genom hela parken. De andra gångarna är 1,2 meter breda och leder alla till huvudgången eller byggnaderna. Hela gångsystemet har en mjuk linjeföring, där huvudgången har en mer svepande dragning och de mindre gångarna har en mer snirklig dragning (se plan).

Planen visar utvecklingen efter 30 år, när 1-2 gallringar har gjorts (gäller samtliga planer och sektioner). Vid anläggning planterades små kvaliteter tätt, så att växtindividerna formades och formade varandra. Att låta växtsystemet växa fritt och förändras över tid är grunden för en dynamisk vegetationsbyggnad (Dunnett 2004). Gallringen anpassas till parkens olika delar, eftersom de skiljer sig i växtkoposition, artsammansättning och har olika funktioner. Gallring sker till exempel senare i delar med mer upprätt form, som trädsalen i Skogen, och gallring av pionjärer sker tidigare än sekundära arter eftersom de är snabbväxande.

Ståndortsanpassat växtval

En dynamiskt vegetationsbyggnad bygger på att växtvalet får styras av ståndorten. Växternas egenskaper bör vara anpassade för kraven som ställs av de naturliga förutsättningarna, så att de utvecklas väl i ett flerskiktat system. Ytskiktet i kulturskogen bestod tidigare av hårt packat grus och behöver alvluckras för att kunna bli en fungerande rotmiljö. Gruset har dessutom blandats upp rikligt med mull för att höja näringen och den vatten- och näringsbindande förmågan så att fler växter kan överleva här. Trots inblandning av mull är det en torrare

växtplats än i skogen vilket kommer att färga växtvalet. Parkens olika markförutsättningar påverkar även artsammansättningen inom brynet.

Pionjärer och sekundärer delar upp arter efter förmågan att utvecklas i olika stressförhållanden och vilken tillväxtkraft arter har. I den torrare delen består artsammansättningen därför av pionjärarter som klarar att etablera sig i torra och mer fattiga förhållanden, medan skogen som har en frisk jordmån har en större andel sekundära arter.

0 25

Figur 109
Illustrationsplan. 30 år efter plantering.

Solbrynet

Solbrynet har fått sitt namn efter dess riktning i landskapet. Brynet kantar Folkets parks västra sida och har därför förutsättningar att få hög exponering. Brynet liknar en *barriär* enligt Lynch(1964), det vill säga att det är en fysisk och visuell barriär som bryter upp ett landskap. Brynets funktion är främst att visuellt skilja parken från omgivningen och att skydda från starka västliga vindar så att parken kan bli en lugn och skyddad oas. Växtsystemet bidrar med biologisk diversitet och upplevelsevärden för människor, inte minst under vårbloomingen eller under hösten när brynet bildar ett hav av gul-, orangea- och röda toner. Det flerskiktade brynet bidrar även med att skapa rumslighet och kan vara en spännande lek miljö för barn.

Artsammansättning

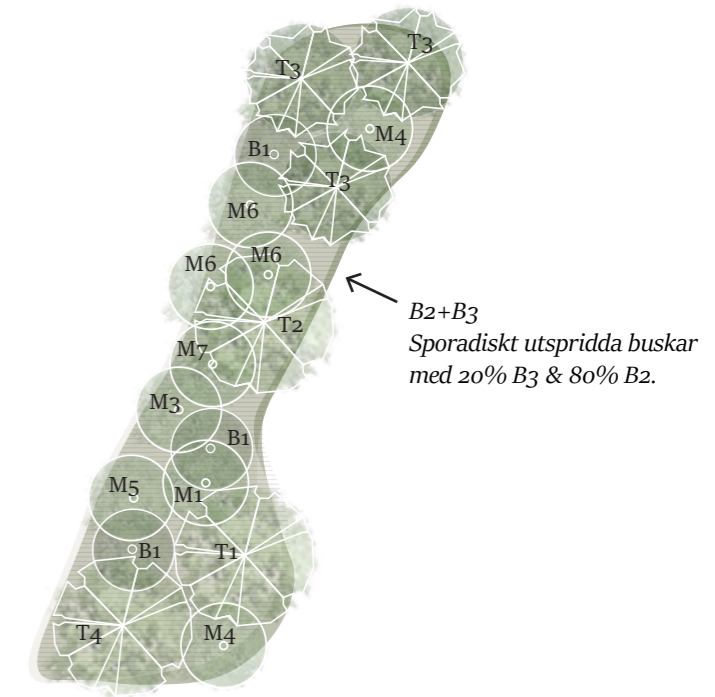
Solbrynets artsammansättning baseras framförallt på ståndorten. Det vindutsatta och solexponerade läget kräver arter som klarar av en sådan miljö för att kunna etableras. En del arter gynnas till och med av mer extrema miljöer och det är viktigt att beakta för att skapa en hållbar plantering. De naturliga förutsättningarna innebär att arterna är en blandning av pionjärarter. Det öppna kustlandskapet i sydväst innebär starka vindar från havet. Exponeringen för vind innebär att växterna bör ha en robusthet och vara vindtåliga för att inte bli för vindpinade. Eftersom brynet har god solexponering bör växterna även gynnas av att stå i full sol.

Trots det tuffa vindförhållandet finns *Ginkgo biloba* med i artsammansättningen för solbrynet. Vanligtvis står ginkgon helst i ett skyddat läge med full sol för att utvecklas väl. Arten är dock ett vanligt gatuträd i södra Sverige, där trädet står exponerat för hårda vindar utan något skydd. I solbrynet skyddas ginkgon av ett tätt buskskikt och andra träd, vilket kan ge arten förutsättningar att trivas. Om ginkgon lyckas att etablera sig kommer dess unika karaktär och lysande gula höstfärg bidra med höga arkitektoniska värden i brynet. Artuppsättningen består främst av lövarter, men med stor variation av växtkaraktärer, färg, form och bladverk. *Elaeangus angustifolia* är smalbladig med en ljus blågrön nyans som kontrasterar *Pinus nigras* mörka barr. *Betula*

pendula har en sirligt hängande grenverk som möter mellan- och buskskiktet fint. *Acer campestre* och *Cornus mas* är robusta arter som lämpar sig speciellt bra i tuffa miljöer, vilket blir en stadig grund för hela brynet.

Växtkomposition & vegetationsbyggnad

Solbrynet är ett tätt och flerskiktat växtsystem som sträcker sig längs den västra sidan av parken. Brynet är ett buskbryn med varierande djup på brynzonerna. Variationen beror på att dansrotundan är byggd ca fyra meter från tomtgränsen, vilket påverkar möjligheterna för utformningen av brynet. Denna delen blir brynets smalaste parti. I skogen, som presenteras härnäst, är brynet mer utdraget och har ett djup på upp till sex meter. Solbrynets övergripande struktur är en mix av alla arter med undantag för ett fåtal grupper (se plan). *Prunus cerasifera* är den enda arten som alltid planteras i grupp och *Prunus spinosa* planteras till viss del i grupp. Arterna skjuter mycket rotskott som kan vara svårt att hålla efter. Om körsbärsplommonen planteras i grupp innebär det en enklare skötsel och en större chans att arten inte tar över hela brynet. *Prunus cerasifera* har en bullig krona och en överdåd av vårblooming som dessutom gynnas av att stå i grupp för att skapa en större effekt. Buskbrynet är uppbyggt som en trappa, från låga buskarter längst ut till höga träd. Under högre buskar och träd finns även låga buskarter planterade för att bilda ett tätt och rikt bryn.

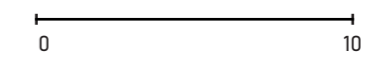

Figur
Planutsnitt Solbrynets norra del. 30 år efter plantering.

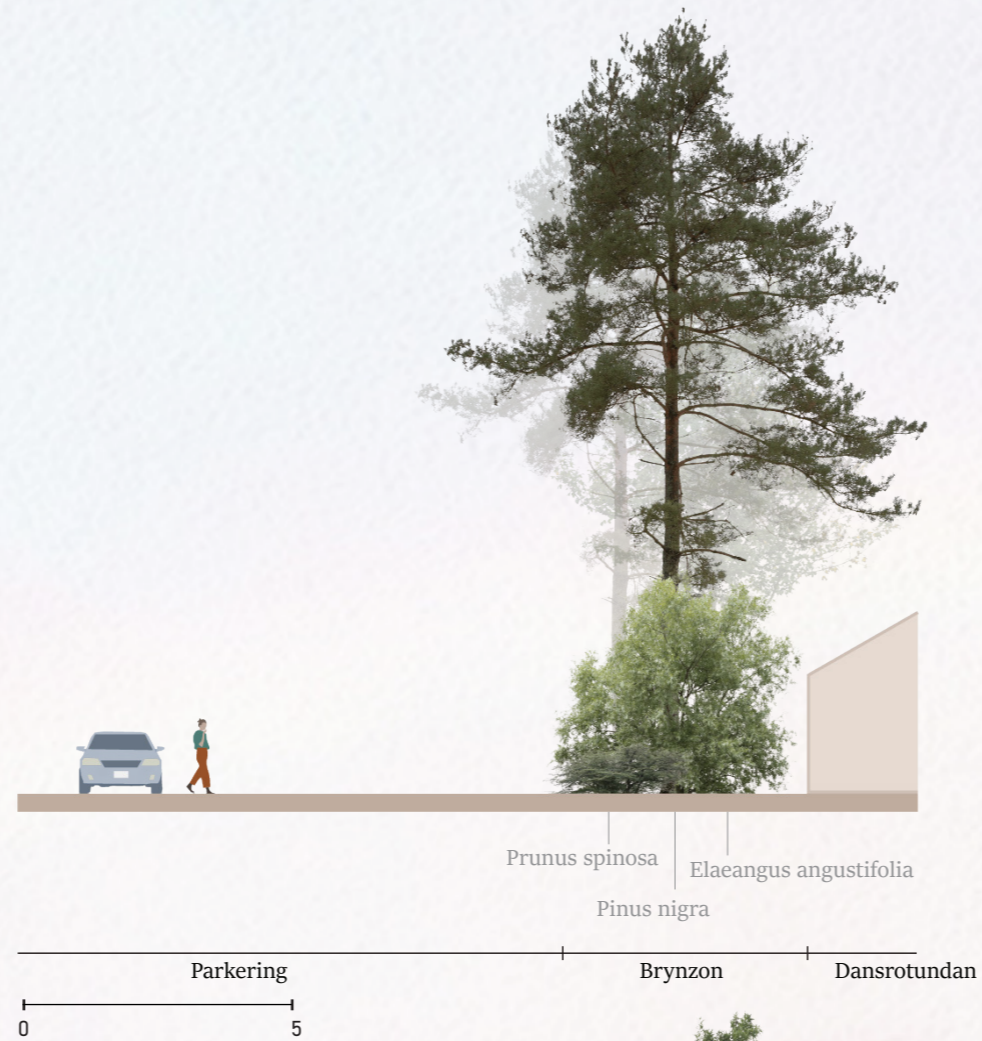
- T1 *Betula pendula*
- T2 *Ginkgo biloba*
- T3 *Pinus nigra*
- T4 *Quercus cerris*
- M1 *Acer campestre*
- M2 *Amelanchier laevis*
- M3 *Cornus mas*
- M4 *Crataegus monogyna*
- M5 *Elaeangus angustifolia*
- M6 *Prunus cerasifera* 'Nigra'
- M7 *Sorbus aucuparia* 'Fastigiata'
- B1 *Prunus spinosa*
- B2 *Ribes alpinum* 'Schmidt'
- B3 *Symphoricarpos albus*

B2+B3
Sporadiskt utspridda buskar
med 70% B3 & 30% B2.

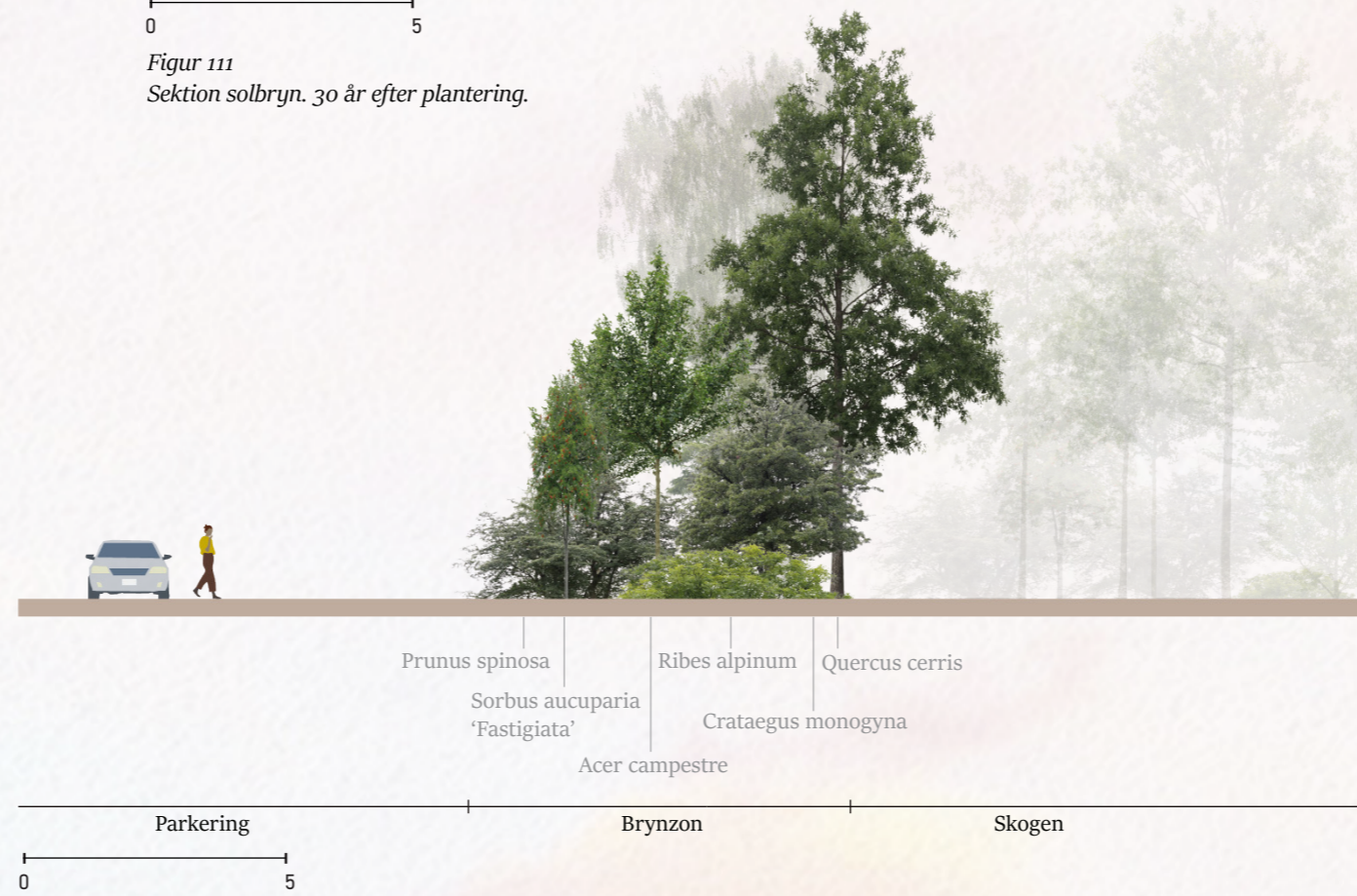
B2+B3
Sporadiskt utspridda buskar
med 20% B3 & 80% B2.

Figur 110
Planutsnitt Solbrynets södra del. 30 år efter plantering.

Figur 111
Sektion solbryn. 30 år efter plantering.

Figur 112
Sektion solbryn. 30 år efter plantering.

	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Egenskaper	Karaktär & säsongsvariation
Trädskikt	<i>Betula pendula</i> ●	vårbjörk	Vindtålig(havsvind) & har anspråkslösa jordkrav	Sirligt hängande grenverk, gul höstfärg
	<i>Ginkgo biloba</i> ○	gingko	Torktålig & gillar hög solexponering	Spretig krona & sprakande gul höstfärg
	<i>Pinus nigra</i> ●	svarttall	Vind(havsvind)- & salttålig, gillar hög solexponering & alla dränerade jordar	Mörka barr, kontrasterar ljusa blad (ex <i>Elaeangus angustifolia</i>)
	<i>Quercus cerris</i> ●	turkisk ek	Vindtålig(havsvind) & gillar hög solexponering	Stort och högt träd
Övre mellanskikt	<i>Acer campestre</i> ○	naverlön	Härdig, vindtålig, gillar hög solexponering & föredrar näringsrik jord men klarar att stå i de flesta jordar	Gul höstfärg
	<i>Prunus cerasifera</i> 'Nigra' ●	blodplommon	Tork- & värmetålig, rotskott	Mörkt röda blad(alltid i soliga lägen), rosa vårblom
	<i>Sorbus aucuparia</i> 'Fastigiata' ○	pelarrönn	Gillar hög solexponering & har anspråkslösa jordkrav	Smal krona, blågrönt bladverk, röda frukter(höst)
Nedre mellanskikt	<i>Amelanchier spicata</i> ○	häggmispel	Härdig & anspråkslösa jordkrav	Tät, upprätt, grått bladutspring, vit vårblom, blå bär sommartid & gul höstfärg
	<i>Cornus mas</i> ●	körsbärskornell	Härdig, torktålig & gillar hög solexponering	Blom på bar kvist(vår), lilagulhöstfärg med röda bär(höst)
	<i>Crataegus monogyna</i> ●	trubbhagtord	Vind(havsvind)- & torktålig & klarar hög solexponering,	Röda bär(höst)
	<i>Elaeangus angustifolia</i> ●	smalbladig silverbuske	Härdig, vind-, salt-, tork- & värmetålig, gillar hög solexponering & anspråkslösa jordkrav men föredrar väl-dränerade	Lansettlika blad med vit undersida som bidrar till ett ljust intryck
	<i>Prunus spinosa</i> ●	slån	Vind- & torktålig & gillar hög solexponering	Tät, vit vårblom, gul höstfärg, svarta bär(höst)
Buskskikt	<i>Ribes alpinum</i> 'Schmidt' ○	måbär	Skuggtålig, anspråkslösa jordkrav, tork- & våttålig	Tät, tidigt bladutspring, gulgrön vårblom
	<i>Symphoricarpos albus</i> ○	snöbär	Skuggtålig	Tät, vita bär som sitter kvar under vintern

● Pionjär art ○ Semipionjär art

Figur 113
Illustration visar Solbrynet under hösten., sett utifrån parken (från parkeringen). 30 år efter anläggning.

Skogen

Skogens karaktär är snårig, vild och lummig. Skogsmiljön är ett flerskiktat system där skikten får växa ihop för att få täta planteringar. De täta delarna balanseras upp med glesare partier för att få in kontraster och variation i miljön. Glesa partier bidrar även till en ökad ljusstillsförelse, vilket gynnar till exempel arter som blommor. Arter med stor blomning eller bladverk placeras även i de glesare partierna för att synas bättre. Skogens fokus är rekreation och lek, utan officiell utrustning. Leken får uppstå där barnen hittar intresseväckande platser och krypin. Det finns ingen formell lektyta men täta buskage, varierade bladverk och de lysande bären skapar en stimulerande miljö där barnens fantasi får styra leken. Ett utvecklat gångsystem lockar besökare att gå en skogspromenad med rekreativa kvaliteter. Gångar leder besökaren in i skogen, så att det är möjligt att vara mer avskilt. Längs gångarna finns bänkar så att besökare kan avnjuta en paus i skogen.

Skogen planteras i den befintliga jorden som är frisk, sandig och mullrik. Jordmånen är mer passande för sekundärarter, vilket skapar förutsättningarna för att skogen kan ha en artuppsättning som skiljer sig från andra delar av parken. Sekundärarter har oftare tätare kronor och skapar en skuggig miljö.

Artsammansättning

Skogen består av arter som tillsammans bildar en spännande och vild skogskaraktär. Nyckelarten i trädskiktet är ek, främst *Quercus robur* men med stor andel *Quercus palustris*. Trädskiktet består även av till exempel *Corylus colurna*, *Carpinus betulus* och *Pinus nigra*. Andra arter används som utstickare, som i de engelska landskapsparkerna. Dessa arter finns det endast ett fåtal exemplar av för att skapa unika platser. *Acer platanooides 'Drummondii'* har ett vitbrokigt bladverk och ger ett ljust intryck som kontrasterar de mörkgröna bladverken på andra arter. *Magnolia tripetala* har grova grenar, enorma blanka blad och vita blommor på våren som kontrasterar andra former och färger i skogsmiljön. *Cryptomeria japonica* är en barrväxt med lysande gröna skott på våren som är iögonfallande i en lövdominerad skogsmiljö. *Ilex x meserveae 'Blue angel'* och *Sorbus frutescens* är utstickare i buskskiktet. *Ilex x meserveae 'Blue angel'* är vintergrön och kommer synas bäst under vinterhalvåret när buskens mörkgröna blanka blad och röda bär står bland fallna löv och bara grenverk. *Sorbus*

frutescens syns också främst under vintern när den har vita bär som kan hänga på bar kvist långt in på vintern. Buskskiktet domineras av arterna *Ribes alpinum 'Schmidt'* och *Symphoricarpos albus*. *Lonicera xylosteum* är ytterligare en tät buske i buskskiktet som växer brett och kan användas på större ytor där den får växa fritt. Busken bidrar även med färg under våren och sommaren tack vare sin blomning samt lysande bär som blir en fin detalj inne i beståndet. Buskarterna är väldigt skuggtåliga, vilket innebär att de kan stå i ett flerskiktat system och överleva med låg ljusstillsförelse.

Växtkomposition & vegetationsbyggnad

Skogen är ett flerskiktat växtsystem vars övergripande struktur byggs av ett tätt busk- och trädskikt med täta växtgrupper i mellanskiktet. Det täta trädskiktet har öppningar på ett par ställen för att möjliggöra plantering av vissa blommande arter som kräver mer sol. Glesa partier i framförallt mellanskiktet finns för att öka den upplevda tryggheten men för att inte tappa karaktären av en skogsmiljö så är den största delen tät och flerskiktad. *Amelanchier spicata* används för att lyckas göra smala planteringar täta, tack vare artens uppräta karaktär skapar växten enkelt ett tätt mellanskikt på liten yta. Arten kan också komponeras med träd ovanför och buskage på marken för ett annat intryck. I skogen finns en trädsal, likt salar i de parker med den engelska landskapsparksstilen (Müller 1858). Trädsalen skapas av *Carpinus betulus* som är placerade tätt runt en oval stenmjölsyta i parkens sydvästra del. Trädets grova grenar ramar in platsen och bidrar med ett arkitektoniskt uttryck även på vintern. Täta buskar som *Ribes alpinum*, *Viburnum opulus 'Compactum'* och *Amelanchier spicata* planteras bakom avenbokarna för att skapa en visuell barriär så att trädsalen får en unik rumslig interiör.

Buskarter är placerade efter karaktär för att komplettera de högre växtindividerna i mellan- och trädskiktet. *Ribes alpinum* och *Symphoricarpos albus* är täta buskar som kan bilda större sammanhängande buskage där det behövs. Medan *Ilex x meserveae 'Blue angel'*, *Viburnum opulus 'Compactum'*, *Acer palmatum* och *Sorbus frutescens* används mer för att skapa kontrast till annat i skogen. Arterna placeras solitärt eller i små grupper för att skapa dynamik i skogen och placeras där de sticker ut i form, färg eller textur från andra arter.

Figur 114

Trädsal i skogen. *Carpinus betulus* ramar in ett rum i skogen. Rummet har en enkel bänk för en lugn paus från resten av aktiviteterna i parken. 30 år efter anläggning.

- T1 *Acer platanoides* 'Drummondii'
- T2 *Carpinus betulus*
- T3 *Cercidiphyllum japonicum*
- T4 *Corylus colurna*
- T5 *Pinus nigra*
- T6 *Quercus palustris*
- T7 *Quercus robur*
- T7+ *Quercus robur* + *Lonicera periclymenum*

- M1 *Amelanchier spicata*
- M2 *Corylus avellana*
- M3 *Cryptomeria japonica*
- M4 *Magnolia tripeolata*

- B1 *Acer palmatum*
- B2 *Ilex x meserveae* 'Blue angel'
- B3 *Lonicera xylosteum*
- B4 *Sorbus aucuparia* 'Fastigiata'
- B5 *Viburnum opulus* 'Compactum'

 Symphoricarpos albus

 Ribes alpinum 'Schmidt'

0 10

Figur 115
Planutsnitt Skogen. 30 år efter plantering.

a
 Amelanchier spicata Corylus avellana Stenmjölsgång Magnolia tripeolata Stenmjölsgång Pinus nigra
 Carpinus betulus Acer platanoides 'Drummondii' Ribes alpinum Ribes alpinum
 Cryptomeria japonica
 0 10

Figur 116
 Sektion a-A i Skogen. 30 år efter plantering.

b
 Corylus avellana Symphoricarpos albus Viburnum opulus 'Compactum' + Lonicera periclymenum Stenmjölsgång Ribes alpinum Corylus colurna Magnolia tripeolata Ribes alpinum Corylus avellana Corylus avellana Acer platanoides 'Drummondii'
 Symphoricarpos albus Symphoricarpos albus Symphoricarpos albus
 0 10

Figur 117
 Sektion b-B i Skogen. 30 år efter plantering.

	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Egenskaper	Karaktär & säsongsvariation
Trädskikt	<i>Acer platanoides</i> ● 'Drummondii'	vitbrokig lönn	Vindtålig, gillar hög solexponering, föredrar väl-dränerad jord	Vitbrokiga blad, effektskapand träd & gulgröna klasar på våren
	<i>Carpinus betulus</i> ●	avenbok	Föredrar frisk & näringsrik jord men har anspråkslösa jordkrav	Skira gröna blad på våren & gul höstfärg
	<i>Cercidiphyllum japonicum</i> ●	katsura	Vind(havsvind)- & salttålig, gillar hög solexponering & alla dränerade jordar	Kopparfärgat bladutspring, vibrerande gul höstfärg & söt doft av kaka på hösten
	<i>Corylus colurna</i> ○	turkisk hassel	Tork- & värmetålig, gillar hög solexponering & kräver väl-dränerad jord	Konisk krona & ätbara hasselnötter
	<i>Pinus nigra</i> ●	svarttall	Vind(havsvind)- & salttålig, gillar hög solexponering & alla dränerade jordar	Mörka barr, bra kontrast till ljus blad (ex <i>Elaeangus angustifolia</i>)
	<i>Quercus palustris</i> ○	kärrek	Torktålig & föredrar näringsrik jord	Hängande grenar som ger arkitektoniskt värde på vintern & röd höstfärg
	<i>Quercus robur</i> ○	skogsek	Anspråkslösa jordkrav & kräver uppbyggnadsbeskränning för att bli hög	Luftig krona som ger bra ljusinsläpp
Övre mellanskikt	<i>Corylus avellana</i> ●	hassel	Robust, skuggtålig & anspråkslösa jordkrav	Gul vårblom tidigt & ätbara nötter
	<i>Cryptomeria japonica</i> ● 'Compacta'	kryptomeria	Skuggtålig & föredrar vindskyddade lägen, näringsrik & fuktig jord	Tät, kägelformad & mjuka gröna skott
	<i>Magnolia tripetala</i> ○	paraplymagnolia	Skuggtålig(halvskugga), föredrar vindskyddade lägen, lätt sur & mullrik jord	Flerstammig, enorma gröna blad som bildar paraplyliknande kransar, effektskapande träd med enorma vita sommarblommor
Nedre mellanskikt	<i>Amelanchier spicata</i> ○	häggmispel	Härdig & anspråkslösa jordkrav	Tät, upprätt, grått bladutspring, vit vårblom, blå bär sommartid & gul höstfärg
	<i>Lonicera periclymenum</i> ● 'Serotina'	vildkaprifol	Skuggtålig & anspråkslösa jordkrav	Rödlila blom sen sommar & höst
Buskskikt	<i>Acer palmatum</i> ○	japansk lönn	Skuggtålig, föredrar skyddade lägen, näringsrik & frisk jord	Litet träd med unik karaktär & röd höstfärg
	<i>Ilex x meserveae</i> 'Blue angel' ○	blå järnek	Härdig, skuggtålig, föredrar mullrik & frisk jord	Vintergrön, kompakt, mörkt blågröna blad & röda bär
	<i>Lonicera xylosteum</i> ●	skogstry	Skuggtålig, föredrar humusrik jord men har anspråkslösa jordkrav	Gul vårblom, röda bär från juli
	<i>Viburnum opulus</i> 'Compactum' ●	skogsolvon	Robust, skuggtålig, föredrar fuktig, mull- & näringsrik jord	Tät, vit vårblom & röda bär på hösten
	<i>Sorbus frutescens</i> Fk Ås E ● (fd <i>S. koehneana</i>)	liten pärlrönn	Skuggtålig(halvskugga) & anspråkslösa jordkrav	Vinröd höstfärg, vita bär på hösten som blir kvar efter bladfall
	<i>Ribes alpinum</i> 'Schmidt' ○	måbär	Skuggtålig, anspråkslösa jordkrav, tork- & våttålig	Tät, tidigt bladutspring, gulgrön vårblom
	<i>Symphoricarpos albus</i> ○	snöbär	Skuggtålig	Tät, vita bär som sitter kvar under vintern

- Pionjär art ○ Semipionjär art
● Sekundär art

Kulturskogen

Kulturskogen är en del av parken som har fokus på kultur och nöje, vilket innebär att funktioner som gynnar kulturen har styrkt utformningen. Aktiviteter som en gång fanns i Folkets park ska åter få plats i en ny tappning. Det finns en scen som kan användas till teater, dans, events och så vidare. Scenen omgärdas av en öppen gräsyta vars främsta ändamål är till sittande publik framför scenen, men den tomma ytan kan även användas till andra aktiviteter. Gräsytan har inga fasta sittmöbler utan ska hållas öppen. Intill huvudbyggnadens västra fasad finns en uteplats som är stor nog att innehålla flera långbord, till exempel till föreningens årliga midsommarfirande. De organiska formerna i parken återkommer även i uteserveringens linjeföring och skapar ett mer dynamiskt rum. Ytan kan även möbleras med andra typer av sittmöbler beroende av vilken typ av evenemang föreningen håller i. Ytan ramas in av vegetation vars kronor skapar ett luftigt tak och marktegel av Lommalera som golv. Längs det lilla huset i parken finns en berså med sittmöbler. Bersån är mindre än uteplatsen och erbjuder ett mer intimt och avskilt rum att umgås i. Bersån kantas av tät vegetation som avgränsar utrymmet visuellt och fysiskt mot resten av parken. Funktionerna är integrerade i ett växtsystem med skogskaraktär som binder ihop kulturskogen med skogen. Kulturskogen är dock betydligt mer gles eftersom denna del har anpassats mer till trygghetsaspekten. Funktionerna i kulturskogen ska kunna användas kvällstid och därför är det viktigt att sikten är god.

Kulturskogen planteras på en tidigare hårdgjord stenmjölsyta som blandats upp med mull. Den nya jorden har en måttlig näringstillgång och vattenbindande förmåga och blir lätt torr under delar av året. En torrare jordmån kräver att arter som planteras här tål torka och har god egen växtkraft, det vill säga pionjärarter.

Artsammansättning

Kulturskogens artsammansättning består av pionjärarter eftersom jordmånen är torr och är måttligt näringsrik. Arter som *Sorbus aria* 'Gigantea', *Acer saccharinum* och *Elaeangus angustifolia* är snabbväxande, torktåliga och älskar hög solexponering, vilket innebär att de klarar denna miljö bra. Förutom att göra ett ståndortsmässigt

Figur 118
Sektion a-A i Kulturskogen. 30 år efter plantering.

artval har arter valts efter färg, form och karaktär. Kulturskogen ska vara en ljusare och luftigare del av parken och de dominerande karaktärsdragen är smalbladiga växter och ljusa bladverk. På våren blommar bland annat *Sorbus aria* 'Gigantea', *Magnolia x loebneri* 'Merrill' och de två syrenerna. På hösten lyser *Fraxinus americana* i sin vibrerande gula färg som kontrasterar *Pinus sylvaticas* vintergröna barr och *Fraxinus angustifolia* 'Raywood' med blodrött bladverk. Kulturskogen har även ett fokus på blommande arter, framförallt i närheten av uteplatsen och bersån. *Syringa reticulata*, *Syringa josikaea* och *Amelanchier laevis* blommar överdådigt och går om varandra från våren och vidare in på sommaren. Syrenerna används inte bara för sin blomning utan även för att minnas den gamla parken. Syrener är en klassisk växt som är hårdig och har använts länge i svenska parker och trädgårdar.

Växtkomposition & vegetationsbyggnad

Kulturskogen är ett flerskiktat system med en övergripande struktur som är gles med täta grupper. Gräsytan runt scenen, bersån och uteplatsen har en funktion som kräver att de hålls tomma, det vill säga utan vegetation. Ytorna utgör en stor del av kulturskogen, vilket gör att det inte finns möjlighet att skapa ett lika omfattande sammanhängande bestånd som i skogen. Ytorna runt scenen och uteplatsen har ett tätt buskskikt och ett glesare mellanskikt för att öka den upplevda tryggheten. Trädskiktet är glesare här för att få en god ljusstillsförel, speciellt med tanke på blommande arter. Runt bersån är mellanskiktet tätt i grupper för att bersån ska få en tydlig rumslighet. Eftersom Kulturskogen är luftigare och ljusare är mellanskiktet gles, vilket leder till att buskskiktet blir mer exponerat. I dessa delar används *Stephanandra incisa* som buskskikt.

- T1 *Acer saccharinum*
- T2 *Fraxinus americana*
- T3 *Fraxinus angustifolia*
- T4 'Raywood'
- T5 *Ginkgo biloba*
- T6 *Pinus sylvatica*
- T7 *Sorbus aria 'Gigantea'*
- Styphnolobium japonica*
- M1 *Amelanchier laevis*
- M2 *Elaeangus angustifolia*
- M3 *Magnolia x loebneri 'Merrill'*
- M4 *Syringa josikaea*
- M5 *Syringa reticulata*
- *Stephanandra incisa*
- *Ribes alpinum 'Schmidt'*

Figur 119
Planutsnitt Kulturskogen. 30 år efter plantering.

Figur 120
 Sektion b-B i Kulturskogen. 30 år efter plantering.

	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Egenskaper	Karaktär & säsongsvariation
Trädskikt	<i>Acer saccharinum</i> ●	silverlön	Föredrar frisk och dränerad jord	Silvrigt intryck tack vare vit undersida på bladen, gles bladmassa som ger en luftig krona
	<i>Fraxinus americana</i> ●	vitask	Föredrar mull- & näringsrik jord, klarar lite torka & gillar hög solexponering	Luftig krona & lysande gul höstfärg
	<i>Fraxinus angustifolia</i> ● 'Raywood'	smalbladig ask	Torktålig & gillar hög solexponering	Gles bladmassa som ger en luftig krona & en slående mörk rödlila höstfärg
	<i>Gingko biloba</i> ○	gingko	Torktålig & gillar hög solexponering	Spretig krona & sprakande gul höstfärg
	<i>Pinus sylvestris</i> ●	tall	Tork-, vind- & värmetålig, gillar hög solexponering & har anspråkslösa jordkrav	Genomsläpplig krona & uppsprucken stam i oragnea nyanser
	<i>Sorbus aria</i> 'Gigantea' ●	jättevitoxel	Tork-, vind- & värmetålig, föredrar väl-dränerade jordar & gillar hög solexponering	Gröna blad med vit undersida som ger en spännande färgskiftning i vinden, vit vårblom & gulbrun höstfärg
	<i>Styphnolobium japonica</i> ●	pagodträd	Tork- & värmetålig men föredrar fuktigare jordar & gillar hög solexponering	Olivgröna stam på juvenila individer, gles bladmassa som ger en luftig krona & vit höstblom(tidig höst)
Mellanskikt	<i>Elaeagnus angustifolia</i> ●	silverbuske	Härdig, vind-, salt-, tork- & värmetålig, gillar hög solexponering & anspråkslösa jordkrav men föredrar väl-dränerade	Lansettlika blad med vit undersida som bidrar till ett ljust intryck
	<i>Amelanchier laevis</i> ○	kopparhäggmispel	Måttliga ståndortskrav men föredrar friska & mullrika jordar & gillar hög solexponering	Nya skott & bladutspiring är kopparfärgat, vit vårblom, blå bär sommartid & vibrerande orangea höstfärg
	<i>Magnolia x loebneri</i> ○ 'Merrill'	hybridmagnolia	Tolerant mot högt pH, föredrar fukthetshållande, näringsrika och väl-dränerade jordar men klarar torra jordar om organiskt material påföres årligen	Rik vit vårblom på bar som doftar gott
	<i>Syringa josikaea</i> ●	ungersk syren	Härdig, föredrar näringsrik, väl-dränerad & fuktig jord klarar torka, vindtålig & gillar solexponering	Tät, mörkt gröna blad & lila blommor i början av sommaren
	<i>Syringa reticulata</i> ○	ligustersyren	Härdig, föredrar näringsrik & väl-dränerad jord, torktålig & gillar solexponering	Likt ett litet flerstamigt träd, vitgula blommor i mitten av sommaren som doftar gott
Buskskikt	<i>Ribes alpinum</i> 'Schmidt' ○	måbär	Skuggtålig, anspråkslösa jordkrav, tork- & våttålig	Tät, tidigt bladutspiring & gulgrön vårblom
	<i>Stephanandra incisa</i> ●	stefanandra	Anspråkslösa ståndortskrav	Tät, grönvit vårblom & gulbrun höstfärg

● Pionjär art ○ Semipionjär art

Figur 121
Illustration som visar Kulturskogens. Scenen är en central del av parken. Här hålls aktiviteter som dans, teater och andra kulturevenemang.
Huvudbyggnaden syns i bakgrunden. 30 år efter anläggning.

Del V

Avslut

Arbetet knyts ihop med en reflektion om resultat och metod. Inledningsvis förs en diskussion om hur arbetet besvarat syftet och frågeställningarna. Därefter följer en reflektion om de metoder som valts för att kunna besvara frågeställningarna.

Resultatdiskussion

Idén för arbetet kom ursprungligen från ett intresse för dynamiska växtsystem och hur man med en bred kunskap om växter kan bygga rika miljöer. Många exempel på dynamiska växtsystem hittas i det rurala landskapet men kan bli en viktig beståndsdel i urban miljö i framtiden. Utmärkande för urbana miljöer är dock begränsade ytor, men rika växtsystem kan skapas på liten yta med kunskap om dynamisk vegetationsbyggnad och växternas unika egenskaper (Wiström et al. 2009).

Som landskapsarkitektstudent upplever jag att man lär sig att grönytor har låg prioritet i förhållande till bostäder och andra fastigheter. Bostadsbyggandet tar ofta grönytor i anspråk, vilket ställer högre krav på kvarvarande grönytor (Wiström et al. 2009). En urban plats som hade förlorat sin kvalitet som grönyta var Lomma Folkets park. Parken har varit levande med växtlighet och mänsklig aktivitet, men förlorat sina gröna kvaliteter. Platsens kulturhistoriska arv ger parken en speciell utgångspunkt och förutsättningar att bli en rik park med diversitet.

Syftet med arbetet har varit att gestalta Folkets park i Lomma baserat på föreningens vision om att skapa en lummig miljö för kultur, nöjen och rekreation. Gestaltungsförslaget som har presenterats uppfyller målen genom att kombinera teorier från två skilda bakgrunder som möts i ett förslag. För att kunna orientera mig i syftet har jag utgått från två frågeställningar:

- Med utgångspunkt i Folkets hus-föreningens idéprogram, *Drömmar om en park kring Folkets hus och Dansrotundan*, är frågan vilka problem och möjligheter en dynamisk växtgestaltning kan erbjuda som modell för växtanvändningen på platsen?

- Vilka strukturer i parker från slutet av 1800-talet kan användas och förenas med en dynamisk och artrik vegetationsbyggnad så att det kulturhistoriska arvet framhävs i en ny utformning?

Möjligheter och begränsningar med dynamisk växtgestaltning

Med dynamisk växtgestaltning som modell för att skapa ett art- och strukturrikt växtsystem kan Folkets park få en biologisk och upplevelsemässig diversitet som främjar sociala möten och rekreation. Om jag utgår från föreningens idéprogram har en dynamisk växtgestaltning öppnat möjligheter att skapa en mångfacetterad och lummig miljö. Med teorin som grund avsåg jag att skapa en mer nyanserad, komplex och varierad växtsammansättning. Den nya utformningen byggs dessutom upp av flera varierade delar som tillsammans skapar en dynamisk och mångfacetterad park.

Dynamisk växtgestaltning som modell skapar i första hand möjligheter som höjer de biologiska och ekologiska värdena på platsen. En rik skiktning vertikalt och horisontellt skapar växtsystem med hög mångfald vad gäller växter (Wiström et al. 2009) och bildar även gynnsamma miljöer för fauna, där olika arter kan leva tillsammans (Richnau et al. 2012).

Med en dynamisk vegetationsbyggnad är det också möjligt att skapa höga upplevelsevärden. Strukturrika planteringar kan bilda täta bestånd som skapar unika rumsliga interiörer (Wiström et al. 2009). De täta bestånden kan även bidra till en upplevelse av att befinna sig i en rik skogsmiljö, vilket är en värdefull egenskap i urbana miljöer. Struktur- och artrika bestånd skapar dessutom en skiftande säsongsvariation med olika blomning och höstfärger som även det bidrar med upplevelsevärden.

Problem som kan uppstå med dynamisk växtgestaltning som modell rör platsen och projektets ramar. Parkens storlek i sig är inte en negativ aspekt, men byggnaderna, scenen, gräsytan och bersåerna delar upp ytan. Uppdelningen resulterar i ett fragmenterat bestånd, det vill säga ett växtsystem med ett minimalt eller obefintligt inre bestånd.

Problem med dynamisk växtgestaltning som modell kan vara kostnaden. Den rika artsammansättning kan bli kostsamt. Folkets park ägs av Lomma kommun, som inte visat mycket intresse att prioritera upprustning av parken. Men eftersom jag föreslår att använda små kvaliteter blir

kostnaden lägre. Om parken dessutom förvaltas med rätt kunskap kan parken bevaras länge, vilket kan väga upp en högre anläggningskostnad. Mitt arbete har inte tagit hänsyn till den ekonomiska aspekten av att anlägga en ny park.

Platsspecifika överväganden

Idéprogrammet för Lomma Folkets park utgår från besökarens perspektiv och har som mål att människor ska använda ytan vid diverse kulturarrangemang och även utöver evenemangen. Dessutom har föreningen en vision om parken som en lummig oas som frångår den traditionella folkparksmiljön. För att möta föreningens mål och visioner har en stimulerande och varierande växtgestaltning prioriterats. Upplevelsevärden kan skapas med säsong- och årsvariationer i blomning och bladfärg eller bladverk som kontrasterar i textur, form och färg. För att locka besökare har funktioner som främjar de sociala värdena inkluderats, till exempel uteplatser med många sittplatser och plats för fester eller event och scenen som angränsar till en gräsyta för en publik. Funktionerna kan integreras i ett rikt växtsystem och utan att behöva göra avkall på kvaliteter som växtsystemet genererar. Ytor för sociala möten är en positiv del av gestaltningen med tanke på platsens kulturhistoriska arv.

Idéprogrammet innefattar funktioner som kräver öppna ytor. Men att helt tillgodose föreningens önskemål på den här punkten hade begränsat möjligheten att samtidigt skapa en lummig plats. Därför har jag frångått idéprogrammet, bland annat genom att avstå kopplingen till havet, flera öppna klippta gräsmattor och en lekplats. Koppling till havet valdes bort för att prioritera en vindskyddad plats. En öppning till havet skulle dessutom innebära en starkare koppling till en angränsande parkering. Behovet av öppna gräsytor tillgodoses av det intilliggande promenadstråket och den art- och strukturrika miljön som är en stimulerande plats för naturlek, erbjuds istället för en lekplats.

Landskapsarkitekturens nuvarande ideal med maximering av ekologiska kvaliteter, till exempel vild natur och täta skogsbestånd stämmer inte överens med Folkets park-föreningens önskemål. Därför är mitt förslag en tolkning av föreningens vision för parken.

Förutom platsspecifika överväganden kopplade till idéprogrammet har även platsens läge geografiskt med koppling till mig varit viktig. Platser som är geografiskt nära ger möjligheter för fältstudier, till exempel att ta jordprover ger bättre förutsättningar att skapa en hållbar dynamiskt vegetationsbyggnad. I mitt fall utfördes bara en enkel studie av jorden, vilket innebär att jag inte har utnyttjat möjligheten för djupare studier. I det här projektet har jag kunnat besöka Folkets park med jämna mellanrum, till exempel när problem eller funderingar dykt upp som berör parken som växtplats och dess naturliga förutsättningar. Jag har dessutom kunnat besöka platsen under sommar, höst och vinter, och därmed kunnat se förändringar som är säsongsbaserade.

Parkstrukturer från det historiska arvet

En av frågeställningarna i arbetet handlar om hur parkens historiska arv kan framhävas i en gestaltning där arvet integreras med en dynamisk vegetationsbyggnad. Föreningen efterfrågade en park som inte skulle efterlikna en traditionell folkpark, framförallt inte Lomma Folkets parks ursprungliga park. Men jag valde att ta avstamp i den romantiska 1800-talsstilen för att skapa kopplingar till platsens historiska arv och dess tidsera. Därmed krävdes kunskap om historiska parker, så att gestaltningen fick en tydlig koppling till det historiska arvet i en ny utformning. Med utgångspunkt i historiska parker från samma tidsperiod som Folkets park har jag arbetat med olika mönster och uppbyggnader som kunde framhäva platsens kulturhistoriska värde. Mitt gestaltungsförslag beaktar en generell kulturhistorisk gestaltungsmodell i val av funktioner, växter och strukturer i parken.

Parkens funktioner rör nöje och kultur. Den nya scenen erbjuder plats för dans, teater, föreställningar och olika typer av firanden, medan bersån, uteplatsen med långbord och utspridda bänkar är platser för andra typer av sociala möten. Parkens tillgänglighet är prioriterad, inte minst för personer med fysisk funktionsvariation, men också för människor med till exempel olika socioekonomisk bakgrund, könstillhörighet, ålder, religiös samhörighet. Tillgängligheten gäller även människors olika intressen. Parken ska vara inbjudande och locka besökare utanför

föreningens event och att den åter ska bli en demokratisk mötesplats för rekreation, kultur och nöje (Folkets hus och parker b). Parkens nya sociala värden tror jag bidrar till en stärkt koppling till platsens historiska arv.

Växtval som lyfter parkens historiska arv innefattar växters karaktär, form och färg. Med referenslandskapsstudier och beskrivande texter om 1800-tals parker har jag valt ut växter som kan finnas i en modern folkpark. Arter som sticker ut i form och färg var vanligen placerade som utstickare i de engelska landskapsparkerna (Ahrland & Andersson 2008). Utstickare skapade kontrast till den övriga växtligheten och bidrog till diversitet. I detta avseendet har exoter spelat en avgörande roll, eftersom de bidrog till ett stort utbud av växter. Ytterligare en aspekt där växtvalet har inspirerats av historiska parker är dess placering i parken. Arter med unika karaktärsdrag i form eller färg står placerade strategiskt nära stråket och landar i blickfånget när ett stråk böjs, som ett överraskningsmoment (Ahrland & Andersson 2008).

I parken finns även strukturer som har fått inspireras av historiska parker, främst stråkdragningen. Den är intressant eftersom den är direkt kopplad till parkens funktioner och eftersom gångarna skulle leda förbi olika växtsammansättningar och intressanta växtsystem (Müller 1858) har stråkdragningen en betydande roll i placeringen av utstickare. Stråkens dragning är en viktig pusselbit i parkens struktur.

Bevarande eller förnyelse av parkstrukturer

I uppdraget från Lomma Folkets park-föreningen fanns en inneboende konflikt mellan att, å ena sidan knyta an till platsens historia och att, å andra sidan förnya utifrån aktuella förutsättningar och behov. Gestaltningen inkluderar få element som påminner om en traditionell folkpark, vilket kan försvåra för besökare att se en tydlig koppling till platsens kulturhistoriska värde. Om målet varit att återskapa parken som den en gång var hade rekonstruktion (Olsen 1999) istället varit en lämplig metod att använda. Återskapandet syftar till att ta tillvara på platsens historia, men gamla strukturer och element passar inte alltid dagens behov. Kvaliteter i parker värdesätts inte på samma sätt då och nu, vilket kan leda

till att en rekonstruerad park inte används. Och vad har man fått ut av att förvalta parkens kulturhistoria då?

Ett annat sätt att förvalta platsens kulturhistoriska värde är genom renovering, det vill säga att bevara delar av en historisk plats och försöka fånga platsens själ för att kunna göra en ny utformning med bevarade delar, till viss del (Olsen 1999). Samhällets kollektiva minne kan vägleda men ansvaret att definiera begreppet fånga själen läggs indirekt på den som gestaltar. I det här arbetet har jag försökt förstå vad Folkets parks själ är genom dialog med föreningen och genom att studera historiska bilder. Jag kom fram till att funktioner kopplade till nöje och kultur samt aspekter som främjar sociala möten är Lomma Folkets parks själ.

Om mitt gestaltungsförslag för Folkets park skulle användas blir gestaltningen en del av parkens historia. På så sätt knyts dåtid, nutid och framtid ihop. Mötet mellan kulturhistoria och växtgestaltning möts överallt i landskapet och för framtida projekt är förvaltning av en plats historia en värdefull insikt.

Etablering och skötsel

En komplett gestaltning av ett dynamiskt vegetationssystem skulle behöva innefatta en beskrivning av en etableringsmetod, etableringsskötsel och parkens styrande skötsel. Jag har använt mig av teori om dynamisk växtgestaltning som en gestaltungsmodell, som framför allt styrt arbetet till en struktur- och artrikt växtgestaltning. Strukturer är en grund för dynamik att uppstå, till exempel hur växter påverkar varandras utveckling i form och storlek. Artrikedom bidrar med positiva värden, inte minst för den biologiska diversiteten men också för att skapa en spännande dynamik arterna emellan. Tillsammans skapas förutsättningar för ett dynamiskt system, men som i sin tur behöver förvaltas med kunskap för att bli ett fungerande system, framför allt i en urban miljö. Förändringen över tid är grunden till att det blir en dynamisk växtgestaltning (Dunnett 2004), men eftersom det saknas en översikt av förändringarna från anläggning är detta bristfälligt i arbetet. Förslaget är ett resultat av en tät plantering som förändrats över tid,

dels naturligt, dels med gallring. Resultatet syftar till att visa hur ett flerskiktat och artrikt system kan se ut i en folkparksmiljö efter 30 år.

Metoddiskussion

Arbetet bygger på flera metoder som i samverkan resulterat i ett gestaltningsförslag utifrån Folkets park-föreningens visioner och behov. Fördelen med flera metoder är att det öppnar många dörrar i designprocessen som genererar olika lösningar för samma plats. De olika perspektiven blir ett sätt att vända och vrida på platsen och dess möjligheter och problem för att nyansera gestaltningen. Risken med för många metoder kan vara att arbetet spretar åt olika håll med ytliga och inte tillräckligt genomtänkta lösningar.

Research by design (Roggema 2016) har använts som övergripande strategi för arbets- och designprocessen. Metoden bygger på att organiskt fläta in ny forskning i designprocessen beroende på vilka svårigheter eller möjligheter som uppkommer i processen. Strategin har inspirerat mig att kontinuerligt gå tillbaka till litteraturen för att utveckla mina idéer. Med research by design växlar teori och design i syfte att få fram mer innovativa lösningar. Metoden ger utrymme för omarbetning och nyansering. En stadig teoretisk grund underlättar beslutsfattandet i designfasen och svårigheten är snarare att begränsa insamlandet av fakta.

Skissarbete har också använts under hela arbetsprocessen. Att skissa kan liknas vid att skriva en visuell dagbok. Skissandet blir ett sätt att uttrycka tankar, idéer och känslor i stunden för att senare i designfasen kunna utveckla och bygga vidare på dem. Jag hade förhoppningar om att göra fler handskisser i fält men istället blev en stor del av designprocessen att skissa för hand på utskrivna fotografier och sektion vid ritbordet.

Referenslandskapsstudier

Referenslandskap är en typ av visuellt bibliotek för studier av olika vegetationstyper. Referenslandskapsstudier används oftast med syfte att använda dessa referenser i ett gestaltnings- och kompositionsarbete. Naturen är full av exempel på växtsystem med olika artuppsättning, karaktär och kontinuitet (Gustavsson 2004). Referenserlandskapsstudier styrker argument för beslut och är ett kreativt sätt att hitta inspiration. Att använda referenser som metod innebär att kunna förankra teori i ett verkligt sammanhang, där de verkliga situationerna är kärnan av en djup förståelse för ett växtsystem med diversitet och dynamik.

Referenslandskapen valdes efter fördjupningsdelens

två huvudteman, det historiska arvet och dynamisk vegetationsbyggnad. I efterhand kan jag känna att jag önskar att jag även hade inkluderat referenslandskap där dessa två led möts tydligare. Det hade varit intressant att studera platser med en tydlig koppling till sitt kulturhistoriska arv trots en ny utformning som fokuserar på exempelvis ekologiska värden. Val av referensplats styr ett projektet till exempel genom reflektioner kring växtval, växtkomposition och struktur. Andra val av referenslandskap hade troligtvis lett till andra val och i sin tur, ett annat resultat.

Litteraturen

I arbetets mest omfattande teoretiska del presenteras två delar av landskapsarkitektur. Ett avsnitt berör historiska stildrag från 1800-talsparker och det andra fokuserar på dynamisk vegetationsbyggnad. Den övergripande uppdelningen med två teoretiska huvudspår användes som vägledning när jag orienterade mig i litteraturen. Det svåra var att försöka avgränsa respektive huvudspår för att inte göra ett arbete större än jag kunde hantera.

En litteraturöversikt kan ses som ett paraply av teorier. Flera teoretiska ingångar kan göra det svårt att hålla en röd tråd, avgränsa innehållet och bestämma detaljnivå. De två spåren bidrog dock med olika värden i gestaltningen och utgjorde grund för att gestalta en rik miljö. I ett gestaltningsarbete kombineras ofta litteratur med fältstudier eller andra visuella material och delarna genomfördes parallellt i arbetet.

Folkets park-föreningens idéprogram var en viktig byggsten i arbetet, eftersom hela gestaltningen skulle baseras på deras mål. Programmet presenterade problem och möjligheter som projektet och projektplatsen har samt föreningens visioner och mål för parken. Programmet blev ett ramverk för mitt gestaltningsarbete, och det erbjöd en avgränsning för syfte och mål.

Analyser

Flera analysmetoder och egna tolkningar av landskapet gav en bred grund att utgå från i gestaltningsprocessen. Analysmetoder behandlade landskapet i olika skala, till exempel ett större sammanhang på övergripande nivå eller på detaljnivå. En nyanserad gestaltning handlar till viss del om att lyckas skapa en brygga mellan dessa. Ytterligare en aspekt av analyserna är att de utgick från

olika sinnen, vilket gav en nyanserad bild av samma plats.

Egen tolkning av landskapet var en del av analysen. Den utgick från min personliga upplevelse och kunde inte bli annat än subjektiv. I tolkningen använde jag min kropp som verktyg genom att se, höra, lukta och känna. Analysen skulle dock blivit mer heltäckande och nyanserad, om den utgått från flera personers upplevelse.

Med Lynchs (Lynch 1964) metod ses projektområdet i ett större sammanhang och belyser kopplingar mellan platsen och dess omgivning. Analysmetoden passar när ett nytt område ska gestaltas och man behöver förstå större strukturer i landskapet. Det kan till exempel vara stråkdragning, barriärer som påverkar olika flöden eller viktiga mötesplatser. I en liten park som Lomma Folkets park behöver inte alla dessa faktorer beaktas men med hjälp av Lynchs metod har jag kunnat placera ut noder och ange hur barriärer kan användas i parken. Metoden har även varit ett sätt för mig att presentera projektområdet och Lomma.

Med *Serial vision* (Cullen 1996) framträder landskapets detaljer. Metoden kan även användas för att presentera vyer som kan användas som argument i stråkdragning och siktlinjer i gestaltningen. I mitt arbete har metoden hjälpt mig att hitta de delar av landskapet som bör framhävas och delar som ska döljas. Till exempel var den gamla byggnaden på grusplanen i parken en sådan del som jag ville bevara, medan de planerade höghusen bakom kunde döljas.

Dagboken är ett avsnitt i arbetet som jag har använt i ett försök att fånga platsens stämning och identitet. I det här arbetet var ett av målen att förstärka platsens identitet eftersom parken har unika kulturhistoriska värden. I dagboksanteckningar kunde jag berätta min upplevelse av platsen, och på så sätt få med mjuka värden som komplement till teoribaserade analyser. Dagboken användes alltså som verktyg att fånga platsens stämningen.

Designprocessen

Designprocessen ser olika ut beroende av projektets omfång och plats, men är alltid en viktig del i gestaltningsarbetet. En process som innefattar problemlösningar, analyser, skissarbete och diskussioner kan resultera i en nyanserad och innovativ gestaltning. Jag tror dock att det egentligen är essentiellt att ens

tankar ifrågasätts kontinuerligt under processen. Att argumentera för sina åsikter är ett sätt att förstå dem bättre och är viktigt när beslut tas. I det här arbetet har jag arbetat ensam, som säkert har påverkat mina resultat. Det är svårt att spekulera om resultatet hade blivit bättre om jag arbetet med någon men jag hade mest sannolikt fått fler nyttiga tankeställare under processen.

Svårigheten med att skissa på ritbordet har varit att föreställa sig hur växtligheten upplevs på plats. Jag har vridit och vänt på lösningar, skapat skikt med olika artuppsättning med vetskapen att inga lösningar är de rätta eftersom problemet kan lösas på ändlöst många sätt. Att leta efter den rätta kan bli ett evighetsspel, som jag hamnade i. Med hjälp av min handledare fick jag en granskare som kunde hjälpa mig att sätta stopp och prova.

Avslut

Arbetet har genom flera analyser och referenslandskapsstudier tvingat mig att se landskapet i olika skalor, som lagt grunden för en ny gestaltning av Folkets park och mer specifikt rumsligheter i parken. Rumsligheter kan ha olika storlek, men bör anpassas efter plats och funktion. Genom variationen av metoder har jag kunnat hitta ett sätt att arbeta på en varierad detaljningsnivå för att platsen ska erbjuda värden i olika skalor och erbjuda något för olika typer av umgängen.

I gestaltningsförslaget för Lomma Folkets park har det kulturhistorisk arvet fått samspela med en dynamisk vegetationsbyggnad. Samspelet som skedde i en designprocess synliggjorde samband och konflikter mellan de två perspektiven. Ett av sambanden är mellan en art- och strukturrik plantering och överraskningsmoment och stråkdragning i engelska landskapsparker. Samband mellan plantering och stråkdragning, både enskilt och i samverkan, skapar upplevelsemässiga värden i parken. En av konflikterna utgörs av ett motsatsförhållande mellan strukturrika planteringar och växtkomposition i de engelska landskapsparkerna. Konflikten löstes (löste jag) genom att prioritera dynamisk växtgestaltning. Identifieringen av samband och konflikter i landskapet gjorde det möjligt att i kritisk reflektion göra medvetna val för gestaltningen. Avslutningsvis får Folkets park i Lomma en ny utformning med rik växtlighet och blir en mötesplats för olika grupper, där de sociala och kulturella värdena åter är möjliggjort.

Skriftliga referenser

- Ahrland, Å. & Andersson, E.S. (2008). *Den romantiska parken : Baldersnäs på Dal*. Partille: Warne.
- Andréasson Sjögren, A. (2007). *Trädgårdshistoria för inventerare*. 1. uppl. Alnarp: Centrum för biologisk mångfald.
- Atalan, O. (2018). Importance of cultural heritage and conservation concept in the ‘architectural education’, *Journal of Human Sciences*, 15(3), pp. 1700–1710. Available at: <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/5380> [2022-09-13]
- Birgerstam, P. & Nord, L. (1997). *Skissandet som didaktiskt fenomen*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniv.
- Blakesley, D. (2006). *Woodland Creation for Wildlife: a guide to creating new woodland for wildlife in Kent and East Sussex*. East Malling Research, East Malling.
- Cullen, G. (1996). *The concise townscape*. 4. tr. Oxford; Butterworth-Heinemann.
- Dunnett, N. & Hitchmough, J. (2004). Introduction to naturalistic planting in urban landscapes. I Dunnett, N., Hitchmough, J. (red.) *The Dynamic Landscape*. London: Spon Press, ss. 1-32.
- Dunnett, N. (2004). The dynamic nature of plant communities-pattern and process in designed plant communities. I Dunnett, N., Hitchmough, J. (red.) *The Dynamic Landscape*. London: Spon Press, ss. 127–149.
- Folkets hus och parker (u.å. a). Utställningar. *För en rimligare värld*. <https://www.folketshusochparker.se/utställningar/for-en-rimligare-varld/> [2022-09-13]
- Folkets hus och parker (u.å. b). Om oss. *Folketshus- och parkrörelsens historia*. <https://www.folketshusochparker.se/om-oss/folketshus-och-parkrorelsens-historia/> [2022-09-13]

- Garland, L., & Wells, M. J. (2021). Native planting versus non-native planting: the state of the debate. I: Douglas, I., Anderson P.M.L., Goode, D., Houck, C.M., Maddox, D., Nagendra, H. & Puay Yok T. (red.) *The Routledge Handbook of Urban Ecology*. Andra upplagan. New York: Routledge. ss 1051-1061.
- Gustavsson, R. (2004). Exploring woodland design: designing with complexity and dynamics: woodland types, their dynamic architecture and establishment. I Dunnett, N., Hitchmough, J. (red.) *The Dynamic Landscape*. London: Spon Press, ss. 184–214.
- Göteborgs stad (u.å.) *Parken*. [2022-10-21]
- Holberg, I. (1993). *Trädgårdsföreningen i Göteborg byggnadsminnesförklarad - En kort historik*.
- Klintborg Ahlklo, Å. (1993). *Sj:s rabatter - Statens järnvägar som förmedlare av trädgårdskultur. Sj:s rabatter - Statens järnvägar som förmedlare av trädgårdskultur*
- Kävlinge folkets park (u.å). <https://silverforsen.se/silverforsen/historia-1> [2022-09-24]
- Lommas kommun (u.å. a). *Kommun och politik*. <https://lomma.se/kommun-och-politik.html> [2022-09-07]
- Lomma Kommun (2005a). Kulturmiljöprogram Lomma kommun. *Historisk översikt*. <https://lomma.se/download/18.1fc96f7a15aa40b071a938/1489488005527/Historisk+%C3%B6versikt+%C3%B6r+Lomma+-kommun.pdf> [2022-09-13] (reviderat 2005)
- Lomma Kommun (2005b). Kulturmiljöprogram Lomma kommun. *Åtgärdsprogram*. <https://lomma.se/download/18.1fc96f7a15aa40b071a935/1489488004582/%C3%85tg%C3%A4rdsprogram+%C3%B6r+Lomma.pdf> [2022-09-13]
- Lomma folkets hus (u.å. a). Historik. *Lomma folkets hus*. <https://www.lommafolketshus.se/historik/> [2022-09-12]

Lomma folkets hus (u.å. b). Historik. *Parken*. <https://www.lommafolketshus.se/historik/> [2022-09-09]

Lomma folkets hus (2022a). *Om oss*. <https://www.lommafolketshus.se/om-oss/> [2022-09-08]

Lomma folkets hus (2022b). *Framtid*. <https://www.lommafolketshus.se/om-oss/> [2022-09-08]

Lynch, K. (1964). *The image of the city*. Cambridge, Mass. M.I.T. Press.

Länsstyrelsen (u.å. a). *Folkets park*. <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besoksmal/kulturmiljoprogram/kulturmiljoprogram-skane-historia-och-utveckling/kulturmiljoprogram-folkrorelsernas-landskap/folkets-park.html> [2022-09-13]

Länsstyrelsen (u.å. b). *Kulturmiljöprogram: Lomma kommun*. <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besoksmal/kulturmiljoprogram/oversiktliga-kommun-beskrivningar/kulturmiljoprogram-lomma.html> [2022-09-14]

Länsstyrelsen (u.å. c) <https://www.lansstyrelsen.se/orebro/besoksmal/kulturmiljoer/krokbornsparken.html?sv.target=12.382c024b1800285d5863a8b5&sv.12.382c024b1800285d5863a8b5.route=/&search-String=&counties=&municipalities=&reserveTypes=&natureTypes=&facilities=&sort=none> [2022-09-14]

Müller, D. (1858). *Trädgårdskonst : anvisning att anlägga och underhålla trädgårdar jemte tabellarisk sammanställning af park- och fruktträd, buskar och blomsterväxter, samt anteckningar om deras höjd, varaktighet, utseende, blomningstid, det läge och den jordmån de fordra m.m.* 2. uppl. Stockholm: Bonnier.

Riksantikvarieämbetet (2007). *Kulturmiljön som resurs: Hur kulturmiljöaspekterna på ett ändamålsenligt sätt kan behandlas i miljöbedömningar och miljökonsekvensbeskrivningar*. <https://www.raa.se/publicerat/9789172094727.pdf> [2022-09-23]

Riksantikvarieämbetet (2014). *Parkanläggningar som biologiskt kulturarv*. <https://pub.raa.se/dokumentation/55d2d5f3-d627-44f8-9e9a-a76c3f743a5d/original/1> [2022-09-24]

Riksantikvarieämbetet (2019). *Odlat kulturarv*. <https://www.raa.se/kulturarv/landskap/biologiskt-kulturarv/odlat-kulturarv/> [2022-09-24]

Riksantikvarieämbetet (2021). *Definition av kulturarv och kulturmiljö*. <https://www.raa.se/kulturarv/definition-av-kulturarv-och-kulturmiljo/> [2022-09-26]

Riksantikvarieämbetet (u.å.). *Historik*. <https://bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/anlaggning/visaHistorik.raa?anlaggningId=21300000014560&page=historik&visaHistorik=true> [2022-09-13]

Rizell, M. & Gustavsson, R. (1998). *Att anlägga skogsbyn : modeller och referenser för anläggning och rekonstruktion*. Alnarp: Movium.

Robinson, N. (2016). *The planting design handbook*. Tredje upplagan. Glasgow: Bell and Bain Ltd.

Roggema, R. (2016). Research by Design: Proposition for a Methodological Approach. *Urban science*. 1 (1), 2. <https://doi.org/10.3390/urbansci1010002>

SGU (2022). Jordartskarta. <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html> [2022-10-26]

Sjöman, H., Slagstedt, J., Wiström, B. & Ericsson, T. (2015). Naturen som förebild. I: Sjöman, H. & Slagstedt, J. (red.), *Träd i urbana landskap*. Lund: Studentlitteratur AB, 57–229.

Sjöman, H. & Slagstedt, J. (2015). Rätt träd på rätt plats. I: Sjöman, H. & Slagstedt, J. (red.), *Träd i urbana landskap*. Lund: Studentlitteratur AB, 331-362.

Figurreferenser

SMHI (2021). *Normalperioden 1991-2020*. <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/normaler/normalperioden-1991-2020-1.166930> [2022-10-26]

SMHI (2013). *Vind i Sverige*. <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/sveriges-klimat/vind-i-sverige-1.31309> [2022-10-26]

SMHI (2011). (uppdaterad 2021). *Vegetationsperiod*. <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/fenologi/vegetationsperiod-1.6270> [2022-11-03]

SMHI (2009). (uppdaterad 2017). *Normal solskenstid för ett år*. Normal solskenstid för ett år | SMHI [2022-11-03]

Svenska trädgård (u.å.). *Hitta din odlingszon*. <https://svensktradgard.se/tradgardsrad/zonkartan/digitala-zonkartan/> [2022-10-26]

Wiström, B. & Nielsen, A.B. (2014). Effects of planting design on planted seedlings and spontaneous vegetation 16 years after establishment of forest edges. *New forests*, 45 (1), 97–117. <https://doi.org/10.1007/s11056-013-9394-4>

Wiström, B., Richnau, G., Nielsen, A.B. & Gustavsson, R. (2009). *Strukturrika planteringar – En möjlighet för stadens grönska*. Gröna fakta. 5.

Om inget annat anges ©Kouns. Det gäller fotografier, skisser, illustrationer och kartor.

Framsida ©Lomma kommun.

Figur 2, 23, 25, 27, 30, 32, 33 ©Lomma museiförening.

Figur 11, 24, 26, 29, 31, 35 ©Lomma kommun.

Figur 29, historisk karta från Lomma kommun som har bearbetats, ©Lomma kommun.

Figur 34, historiskt fotografi från Lomma kommun som har bearbetats, ©Lomma kommun.

Figur 9, 10, 14, 19, 82 och 107, kartor är ortofoto från Lantmäteriet som har bearbetats. ©Lantmäteriet.

Figur 22 skärmdump från Lomma Folkets hus-föreningens Facebooksida. <https://www.facebook.com/lommafolketshus> [2022-10-22]

Figur 21, 42, 43, 50, 51, 67, 68, 81, baserad på ortofoto från Lantmäteriet. ©Lantmäteriet.

Figur 39, 40 och 41, illustrationsplaner från Daniel Müllers bok *Trädgårdskonst : anvisning att anlägga och underhålla trädgårdar jemte tabellarisk sammanställning af park- och fruktträd, buskar och blomsterväxter, samt anteckningar om deras höjd, varaktighet, utseende, blomningstid, det läge och den jordmån de fordra m.m, år 1858*. ©Müller.

Figur 62, illustration av Roland Gustavsson & Lars Fransson från *Furulunds furu*. ©Gustavsson & Fransson.

Figur 109, 110, 115 och 119, baserad på dwg-underlag från Lomma kommun som har bearbetats.